

R 496  
1981/12

ГУЛИСТОН  
12  
1981

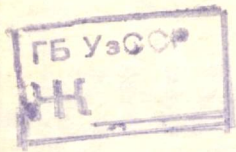


88



**Леонид Ильич БРЕЖНЕВ**

[Урток Л. И. БРЕЖНЕВ 75 ёшга кирди]



# ЛЕОНИД ИЛЬИЧ БРЕЖНЕВ:

Бизнинг тинчликни мустаҳкамлаш йўлидаги, халқаро кескинликни юмшатишни чуқурлаштириш йўлидаги курашимиз — аввало, совет халқи олдида турган бунёдкорлик вазифаларини ҳал қилиш учун унга зарур ташқи шароитларни таъминлаб бериш йўлидаги курашдир. Шу тариқа биз чинакам жаҳоншумул характердаги проблемани ҳам ҳал этамиз. Чунки ҳозир биронта халқ учун тинчликни сақлаб қолишдан ҳам, ҳар бир кишининг энг биринчи ҳуқуқи — яшаш ҳуқуқини таъминлашдан ҳам зарурроқ, муҳимроқ вазифа йўқ.

\* \* \*

Миллион-миллион меҳнаткашлар партиянинг социал-иқтисодий режаларига хўжайинларча манфатдорлик билан муносабатда бўлаётганликлари, уларнинг давлат ишлари тўғрисидаги ғамхўрлиги совет тузуми чинакам демократизмининг ифодасидир. Бу — планларимиз муваффақиятли амалга оширилишининг муҳим гаровидир.

\* \* \*

Биз энг катта ва мураккаб вазифаларни ҳал этишга қодирмиз. Аммо оддий ва шунчаки кундалик бир юмуш бўлиб кўринган иш — жамоат бойлигига омилкорлик билан муносабатда бўлиш, ўзимиздаги ҳамма нарсалардан тўла-тўқис, мақсадга мувофиқ тарзда фойдаланиш маҳорати иқтисодий сиёсатнинг ўзаги бўлиб қолмоқда. Меҳнат коллективларининг ташаббуси, партиявий-оммавий иш мана шунга қаратилиши керак.

\* \* \*

Партия ўн биринчи беш йилликда ва умуман саксонинчи йилларда халқ фаровонлигини янада юксалтиришнинг кенг программасини илгари сурмоқда. Бу программа совет кишилари ҳаётининг ҳамма томонларини — истеъмол ва уй-жой, маданият ва дам олиш, меҳнат ва турмуш шароитларини яхшилашни ўз ичига олади.

\* \* \*

Халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва сифатини яхшилаш, хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш партиянинг фаровонликни юксалтириш соҳасидаги куч-ғайратида биринчи даражали аҳамият касб этади.

\* \* \*

Конкрет инсон ҳақида, унинг эҳтиёж ва талаблари ҳақида амалда ғамхўрлик қилиш партия иқтисодий сиёсатининг бош ва пировард мақсадидир. Мен буни яна эслатиб ўтаётганимнинг боиси шундаки, оддий, лекин жуда муҳим бир фикрни такрор таъкидламоқчиман: аҳоли учун маҳсулотлар ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш — биринчи даражали партиявий ишдир. Бу масалага худди ана шундай ёндашмоқ керак.

\* \* \*

Ҳар бир республикамизнинг жадал иқтисодий ва социал тараққиёти уларнинг ҳар томонлама яқинлашув жараёнини тезлаштираётганлигини ҳаёт кўрса-

тиб турибди. Миллий маданиятлар равнақ топиб ва бир-бирини бойитиб бормоқда. Янги социал ва интернационал бирлик — ягона совет халқининг маданияти шакллана бормоқда. Бу жараён бизда социализм даврига хос тарзда тенглик, қардошларча ҳамкорлик ва ихтиёрийлик асосида бормоқда. Партия миллий сиёсатнинг ана шу ленинча принципларига қатъий риоя қилинишини қаттиқ назорат қилиб турибди. Биз бу принциплардан ҳеч қачон қайтмаймиз!

\* \* \*

Социалистик мусобақа — омманинг ижодидир. Ўзининг моҳият-эътибори билан у одамларнинг юксак онглилигига ва ташаббускорлигига асосланган. Худди ана шу ташаббускорлик ишлаб чиқариш резервларини топишга ва уларни ҳаракатга келтиришга, иш самарадорлиги ва сифатини оширишга ёрдам беради.

\* \* \*

Совет санъатида янги тўлқин мавж урмоқда. Кейинги йилларда — айтарли ҳамма республикаларда кўплаб таланти асарлар юзага келди. Бу ҳол адабиёт ва театрда, кино ва музыкага, рассомлик ва ҳайкалтарошликка тааллуқлидир... Партия энг яхши асарларга хос бўлган гражданлик пафосини, камчиликларга нисбатан муросасизликни, санъат жамиятимиз ҳаётига оид проблемаларни ҳал этишга фаол аралашаётганини табриклайди.

\* \* \*

Маданият соҳасидаги ленинча сиёсатга содиқ бўлган партиямиз бадий зиёлиларга эҳтиёткорлик ва ҳурмат билан муносабатда бўлади, уларни юксак ижодий вазифаларни ҳал этишга йўналтиради. Бу нарсани ижодий кучларни яна ҳам жипслаштиришга, жамиятнинг маънавий ҳаётини юксалтиришга имкон беради. Ҳеч шубҳа йўқки, совет маданият усталари бизни янги бадий ижодий кашфиётлар билан қувонтирадilar.

\* \* \*

Биз социалистик турмуш тарзини такомиллаштириш, янги инсонни шакллантиришга ҳалақит берадиган ҳамма нарсаларни таг-томири билан йўқотиш борасида катта ишлар қилишимиз керак. Бу — партия социал сиёсатининг ажралмас таркибий қисмларидан бири бўлиб, ундан кўзланган мақсад — совет кишилариининг фаровонлиги ва бахт-саодатидир.

\* \* \*

Бизнинг халқимиз ўзи эга бўлган нарсаларнинг ҳаммаси ўз меҳнати билан яратилганлигини, ўз қони билан ҳимоя қилинганлигини билади. Оптимист эканлигимизнинг боиси шуки, биз меҳнатнинг куч-қудратига ишонамиз. Бунинг боиси шуки, биз ўз мамлакатимизга, ўз халқимизга ишонамиз. Оптимист эканлигимизнинг боиси шуки, биз ўз партиямизга ишонамиз, партия кўрсатиб берган йўл бирдан-бир тўғри йўл эканлигини биламиз!

(КПСС XXVI съездида қилинган Ҳисобот докладидан)





# ТУЯМЎЙИН САФАРИ

Нонуштадан кейин Умржон хола хомуш тортиб хаёлга чўмди. Узоқдаги қизини кўмсади, жажжигина, ширингина невараси кўз олдидан ўтди. «Нима бўлса ҳам омон бўлишсин-да!», деб ўзига ўзи тасалли берди.

— Хотин, ўзингча нималар ҳақида хаёл суряпсан? — деб сўради ишга отланаётган Омонбой ака.

— Неварамни соғиндим, дадаси! Ахир, ўн бир кун бўлди-я!

— Хавотир олма, бугун-эрта келиб қолишар...

Умржон хола эртасига қишлоқ почтасига борди.

— Келинг, опагон! — дея хушнудлик билан кутиб олди почтачи аёл.

— Қизим Ҳафизадан хат келди-микан, болам?

— Ҳали почта келганича йўқ, ҳа айтгандек, тунов кун телевизорда кўрмадингизми қизингизни?

— Кўролмай қолибман-а, кўшнларим қуришибди, — дея кўзига ёш олди Умржон хола.

— Хурсанд бўлиш ўрнига йиғлаганингиз нимаси, хола? — деди почтачи аёл.

Шу пайт ташқарида алоқа бўлимининг машинаси устма-уст сигнал берди...

— Суюнчи, холажон, мана хат, — деди пбчтачи аёл ва конвертни узатди. Онахон конвертни ўша заҳоти очиб ўқиди: «Ассалому алайкум, дадажон, ойижон! Биз соғ-омонмиз. Шундоқ ёнимиздан шариллаб Амударё оқади. Куёвингиз билан палаткада яшаймиз. Биз турган жойнинг бир томони Туркменистонга қарайди, бир томони Бухоро областига, бир томони Хоразмга. Кеча ўзимиз учун ётоқхонага пойдевор қўйдик. Куёвингиздан салом. Бизга меҳмон бўлиб келинглар. Қизингиз Ҳафиза».

«Тавба, ўзлари палаткада яшасаю, тагин бизни меҳмонга таклиф қилса-я. Роса қийналишаётгандир», дея ўзича маънос тортиб ўй сурди она.

... Эр-хотин гапни бир ерга қўйиб, поездга билет олишди. Кейин етиб борадиган кунини, вагон номерини маълум қилиш учун куёви номига телеграмма юборишди.

Поезд кенг чўлларни оралаб, кун ботишга яқин Питнакка кириб борди. Станцияда ўнга яқин ёшлар Умржон хола билан Омонбой акани гулдасталар билан кутиб олишди.

— Ойи, манави машинани бизга мукофотга беришди, — деди куёви Туробжон кўча четида турган «Москвич»ни кўрсатиб.

— Ҳа, муборак бўлсин. Айтгандек, неварам қани?

— Неварангизни машинамиз ичида қизингизнинг устози Анастасия Зикина олиб ўтирибди, болани шамоллатиб қўймаслик учун, — дея куёви ойисининг қўлтигидан ушлаб машинага бошлади.

— Э-э, узоқда туғилган узоқбойим-ей, — деди йўргакдаги чақалоқни Анастасия опанинг қўлидан оларкан Умржон хола.

Кечкурун Ҳафизаларникида меҳмону мезбонлар давра қуришди. Омонбой ака билан Умржон хола зиёфатга қатнашганларнинг меҳрибонлиги ва илтифотидан хурсанд бўлишди. Сўхбат алламаҳалгача давом этди. Туямўйин гидроузелининг қурилиши, унда турли миллат вакилларининг матонатли меҳнати, сижжаклик Ҳафиза ва Туробжонларнинг ҳам бу улкан иншоотдаги хизмати — ҳаммаси бирма-бир тилга олинди.

Эртасига Туробжон меҳмонларни машинага ўтқизиш шаҳарни айлантирди. Уттиз беш миллат вакилларининг матонатли меҳнати билан бунёд этилаётган улкан иншоот Умржон холада катта таассурот қолдирди. Улар қад ростлаган хушбичим биноларни, кинотеатрларни, клубларни завқланиб томоша қилдилар. Туробжон кечга яқин қайнотаси билан қайнонасини шаҳар ижроия комитетига олиб кирди. Комитетнинг раиси Ёдгор Рўзиматов билан таништирди.

— Қизингиз билан куёвингиз, — деди ижроком раиси холага қараб, — шаҳримизнинг тўнғич комсомол оиласи. Шунинг учун ҳам уй тақсмотини шу оиладан бошла-

дик... Қалай, шаҳримиз сизларга ёқдимми?

— Мириқиб томоша қилдик, — деди Омонбой ака мамнун ҳолда. — Ёшлигимиз ўтиб кетганига кампир иккимиз ачинаймиз, бўлмаса биз ҳам...

— Ҳой, отаси, — деди Умржон хола ҳазил аралаш, — сиз ҳам Туямўйинда қолиб, Сижжакка бир ўзим кетолмай юрмайин тагин.

Хонада кулги кўтарилди. Омонбой ака куёвиги тикилиб:

— Зўр келса Туробжон бизга ҳам уй топиб беради-да, — дея раисга қараб бир кўзини қисиб қўйди. — Кампир, бу ерда уй қуриш ҳеч гап эмас, мана, қизимиз билан куёвимиз шундай катта Амударёни тўсиб, биздаги «Оққовоқ» ГЭСига юзта келадиган ГЭС қуришяпти-ю...

— Ҳафизахон нима иш қилади, Туробжон? — деб сўради Умржон хола кўққисдан.

— Ҳафизами? Сувни тўсадиган бетон деворлар қуяди, — деб жавоб берди куёви.

— Қизингизга ўхшаган сергайрат қиз-жувонлар қурилишда кўп, — деди ижроком раиси яна сўхбатга аралашиб. — Ҳаммасининг ўрни, салмоғи бор. Куёвингиз Туробжон ҳам шаҳримизнинг энг ҳурматли кишиларидан. У шаҳримиз ишчилари орасида биринчи бўлиб Ленин комсомоли мукофоти лауреати деган юксак унвонга сазовор бўлди.



Туямўйин гидроузели бунёдкорларидан Рафиқ Валиев, Нургози Сироэиев.

У. ПОЛВОНОВ фотоси

— Онаси, — дея кулиб луқма ташлади Омонбой ака. — Сижжакда ис босиб ётавермай, биз ҳам шу ерга келиб қўяқолайлик-да.

— Келсак келаверамиз, дадаси...

Улар яна машинага тушиб сайр қилдилар. Машина канал кўпригидан ўтиб, тепаси ойнаванд баланд минора тағига келиб тўхтади. Меҳмонлар бетон зиналардан дарё ёқасидаги баландликка жойлашган диспетчерлик пункти — кузатув минорасига аста-секин кўтарилишди. Туробжон ўғилчаси билан машинасида қолди. Ҳафиза эса ота-онасига қилган ишларини гурур билан кўрсатиш учун уларни пиллапоярлардан юксакликка бошлаб борарди.

Навбатчи диспетчер меҳмонларни илиқ кутиб олди. Унинг ойнаванд хонасидан Туямўйиннинг бутун манзараси кўзга ташланиб турарди. Ўжар дарёни тўсиб турган баланд тўғон меҳмонлар эътиборини жалб қилди.

— Бу нима экан, қизим? — деб сўради қизидан Омонбой ака.

— Дадажон, бу биз қураётган тўғон, — деб тушунтирди Ҳафиза. — Унинг устида ГЭС, орқа томонида эса катта кўприк қурилади. Биз асрлар бўйи инсон измига бўйсунмаган дарёни тўсдик. Бу ердан тўрт томонга сув оқади. Асрлар бўйи ташна чўлларга сув оқади.

— Турган жойимизнинг асл номи нима экан? — деб сўради диспетчердан Омонбой ака.

— Мана шу тўғон қурилган жойни туркманлар «Шарлов» дейишади. Ўзбекчасига шаршара дегани. Қадимий номи Туямўйин. Агар яхшилаб назар ташласангиз, дарё шу ерда туя бўйнидек буралиб оқади. Ҳозирги номи ҳам шундан олинган бўлса керак.

Кузатув пунктининг шундоққина биқинида бетон заводи бир маромда ишларди. Тонналаб бетонларни объектларга етказиб бериш учун улкан самосваллар завод дарвозасидан кетма-кет қиқиб турарди.

— Ҳув, ана кўряписларми? — деди диспетчер олисларга ишора қилиб. — Машиналар бетон ағдараётган ерда жуда катта сув омбори қуриляпти. Унга 2,6 миллиард куб сув тўпланади. Бу сув Туркменистон, Бухоро, Хоразм чўлларига оқади. Сувнинг шарофати билан янги-янги совхозлар, шаҳарлар бунёд этилади.

— Офарин! — деди Омонбой ака ҳайратланиб.

Бўстонликлик оддий ошпаз Омонбой аканинг жикаккина қизи Ҳафиза ва куёви Туробжон Шароповларнинг суратлари бугун қурувчилар маскани — Дўстлик шаҳрининг Хурмат тахтасини безаб турибди. Уларнинг жасоратини Туя мўйин сафаридан ота ҳам, она ҳам ўз кўзи билан кўриб келди.

Олим ҚУЧҚОРБЕКОВ,  
Фозил ЗОҲИДОВ

# ШАРҚИЙ ҚИРҒОҚ

Белорус ёзувчиси Иван Новиковга бағишлайман

Табиат қонуни,—  
Қайда бор қирғоқ,—  
Билмадим, фанда не боис, омиллар—  
Шарқий соҳиллардан ҳамisha тикроқ,  
Баландроқ бўлади ғарбий соҳиллар.

Неча дарёларни кузатиб юрдим,  
Ҳеч ерда истисно топмадим бироқ.  
Ғарбий соҳилларда тепалар кўрдим,  
Шарқий соҳилларни кўрдим ётиқроқ.

Боқиб кўнглим чўкди неча мартаба,  
Нега бундай қилдинг, чархи кажрафтор?  
Бир соҳилга бериб юксак мартаба,  
Бошқа бир соҳилни қилдинг хокисор?  
Аслида замин бир, тенгдир соҳиллар,  
Ноҳақлик эмасми, гардуни золим!..  
Қайда қирғоқ кўрсам  
Оловли йиллар,  
Қонли кечуларга учар хаёлим.

Биз доим борганмиз кун чиқар ёқдан,  
Улимнинг юзига тик боқиб ҳар гал.  
Ев эса юксакдан, ғарбий қирғоқдан  
Қаттол ва бешафқат ёғдирган ажал.

Биз шарқдан борганмиз, шарқий соҳиллар,  
Кўпга нишон бўлди, текис ва яйдоқ.  
Биз бўлсак—коммунист—жони сабиллар  
Тикка боравердик, танимиз байроқ.

Дарё бўлиб оқди дарёда хунлар,  
Дўзах оловида бамисли дунё.  
Минглардан юз қолдик, юзлардан ўнлар,  
Қирилдик, орқага қайтмадик аммо.

Бизга душман эди ҳийла ва ҳадик,  
Йўқ эди мардликдан ўзга ҳимоят.  
Ев ўқи тугади, биз тугамадик,  
Ғарбий соҳилларни олдик, ниҳоят.

Мана мен юксалиб  
Гелерт тоғига  
Фидолар қабрига эгарканман бош,  
Қарайман Дунайнинг у қирғоғига  
Ногоҳ кўз пардасин қоплаб келар ёш.

Шарқий соҳил ётар тинч ва беозор,  
Ҳеч қачон ҳеч нарса кўрмаган гўё.  
Гўёки бўлмаган у қонли баҳор,  
Оҳиста чайқалиб оқади дарё.

Ҳолбуки, қирғин жанг давом этмоқда,  
Ҳолбуки, қурбонлар руҳи уйғоқдир.  
Ҳамон ёв кўрғони ғарбий қирғоқда,  
Ҳамон бизнинг маскан шарқий қирғоқдир.

Дарёлар гирдобиди чарх урар замин,  
Мажруҳ сийнасида силқиб оқар қон.  
У ҳар кун, ҳар лаҳза минглаб одамни  
Шарқий қирғоқларда бермоқда қурбон.

Бомбай, Мадорасда одам тумонат,  
Яратган бандаси мисли тупроқдир.  
Очлик ҳар сония минг жонга офат,  
Жизгинак кўчалар—шарқий қирғоқдир.

Ногоҳ гумбурлайди Хейфон осмони,  
Юрагин чаңгаллаб қолар бир аёл.  
У шарқий соҳилнинг битта қурбони,  
Тириклайин топган ёш жони завол.

Ҳамон қитъаларда йўқдир сукунат,  
Ҳамон жабҳаларда уйғоқдир ғаним.  
Жафокаш дунёда, азалий қисмат,  
Шарқий қирғоқдадир менинг ватаним.

Дунёда бор экан ноҳақлик, зулм,  
Дунёда бор экан асорат, жафо,  
Жангдамиз, бир бошда бор битта ўлим,  
Шарқий соҳилларда жонимиз фидо.

Шоир! Эй тинчимас оловли юрак!  
Адолат юлдузи сенга маёқдир.  
Ҳақ йўлда фидойи аскарсан, демак,  
Сенинг қароргоҳинг—шарқий қирғоқдир.

Зулм кўрғонига қилабер ҳужум,  
Билки, бизникидир ниҳоят зафар,  
Дунёда бор экан энг сўнгги мазлум  
Шарқий соҳилларда ўчмас машъаллар.



## Наврўз қўшиғи

Шу мусаввир фалак сардафтарининг  
Бир сурат чизилган оддий вароғи:  
Турналар қайтарлар офтоб зарининг  
Тоza шуъласида чўмилиб, чоғи.

Нурли юксакларга бу ҳолат зоҳир  
Кўзлар боқиб ажиб ҳавасланади.  
Турналар гоҳ баланд-баланд учадир,  
Кўллар етгудайин гоҳ пастланади.

«Қаноти қут келсин эрка қушларнинг!»  
Мунис оналарнинг юзида қўли.  
Ёруғ таъбирини кутган тушларнинг  
Шундадир калити, фараҳли йўли.

Йилимиз вақт аро бир айланган он  
Сабза дастхат чекди азиз ерларга,  
Бу—синов ораси, муддати имкон  
Муборак ишларга, ўтли шеърларга.

Жаҳон ёруғлиги дилга жойланди,  
Шунданми ер-осмон теппа-тенг кулар.  
Урик бутотида гулга айланди  
Сафоли орзулар, некбин туйғулар...

Яна омон етгил, Инсон ва Дунё,  
Умид қўшиғини айтиб баробар,  
Бу баҳордан келар баҳоргача то,  
Бу турнадан келар турнага қадар!

Анвар ИСРОИЛОВ

## Одамлар

Вақт умумийдир одамлар учун,  
Демакки, умумий кундуз ва кеча.  
Вақт қаршисида одамлар фақат  
Жавоб берадилар айри-айрича.

Сархушдир, сархушдир ҳар ошиқ инсон  
Муҳаббат жомидан май ича-ича,  
Ишқ умум туйғудир дунёда, фақат  
Одамлар севарлар айри-айрича.

Барчага баробар осмонда кун ҳам,  
Чарчоқ не билмайди нур соча-соча.  
Куёш—барчаники, остида одам  
Камол топур ундан айри-айрича.

Шоирлар заршунос, жаҳонгашта халқ,  
Ҳикмат борми ахир олам сайрича.  
Олам ҳам умумий, ҳар сайёҳ фақат  
Ўз ҳайратин айтар айри-айрича.

Йўллар—ҳамманики, бу-ку тайин гап,  
Одамлар-ла гавжум ҳар битта кўча.  
Яшаш маъноси шу—одамлар мудом  
Янги йўл изларлар айри-айрича.

Бу баҳор эртаси маҳмурдир, кўринг  
Ҳавойи шаббода гул куча-куча.  
Кўз олғувчи гўзал гуллар юртида  
Ҳар гунча очилар айри-айрича.

Гоҳо риёларнинг этагин тутиб,  
Гоҳо эзуликка бағрини оча,  
Бирга яшайдилар одамлар, фақат  
Дунёдан кетарлар айри-айрича.

## Бошинг тўйдан чиқмасин, халқим!

Бир гўзал тўйдан сўнг туғилди бу шеър,  
Алёрлар айтилди, ичилди майлар.  
Сўз айтган ҳар ким-ку ўз тоғанин дер:  
Куёв жўра, янга, момо, бобойлар...

Фақат ҳар гал тилга олинди такрор:  
«Ували-жували бўлинг», деган гап.  
Халқим, не-не даҳо нақлларинг бор,  
Бу-ку биргинаси—оддий ва ажаб.

Бундай тилакли халқ бўлмайди барбод,  
Буюклиги маълум пок ранги-рўйдан.  
Мен бир шоир ўғлинг такрорлайман бот:  
«Доно халқим, бошинг чиқмасин тўйдан».







— Шифокорлик шарафни улуғлаймиз!

Шундан сўнг оқ халатли шифокорлар: «Медицина ходими деган улуғвор касбнинг шон-шарафи ва шуҳратини муқаддас деб биламиз! деб ваъда бердилар.

Зеро, шифокорларнинг қалби, виждони эгни-

даги оппоқ халатдек ҳамиша покиза бўлиши лозим. Анъанавий муқаддас қасамёд ҳам уларни эл хизматига доимо садоқатли бўлишга даъват этади.

Ш. СИДДИҚОВ



Шифохона неврология бўлимининг ёш ҳамшираси Гулчеҳра Аҳмедова қасамёд текстини ўқимоқда.

В. МАЙОРОВ фотолари

текис кечганида эди, Қуёшнинг келажигидан хавотирланишга ўрин қолмасди. Ҳамма гап шундаки, цикллarning давомийлик муддатидаги фарқ етти йилдан ўн етти йилгача бўлди, шунингдек, доғларнинг оз-кўплигида ҳам тафовут катта. Ҳатто, узоқ йиллар давомида Қуёш юзасида умуман доғ кўринмаган замонлар ҳам бўлган.

Қуёш доғларининг беқарорлиги биринчи марта XIX аср охирида аниқланди. Икки мунажжим архив материалларини ўрганиб, етмиш йил мобайнида—1645 йилдан 1715 йилгача Қуёшда ҳеч қандай доғ бўлмаган, деган қарорга келдилар. Бу ақл бовар қилмайдиган гап эди. Демак, Қуёшимизнинг «фёъл-атвори» 70 йил давомида ҳозиргидан кўра ўзгачароқ бўлган. Балки архив материалларидаги маълумот нотўғридир? Фан эса аниқ маълумотларни талаб қилади. Олимлар қўлида архив материаллари берган бу маълумотнинг тўғри ёки нотўғрилигини аниқ айтиб берадиган бир қурол борки, у ҳеч қачон янглишмайди. Биз бу ўринда радиоактив углерод усулини назарда тутяпмиз. Мазкур усул бир неча минг йил яшайдиган дарахтларнинг йиллик ҳалқаларида радиоактив модда—С-14нинг тўпланишига асослангандир. Ер атмосферасининг юқори қатламларини космик нурлар бомбардирмон қилганда радиоактив углерод С-14 ҳосил қилади, уни эса ўсимликлар ўзлаштириб олади. Қуёшда доғлар кўп бўлса, йиллик ҳалқалар

С-14 ни нисбатан кам, аксинча бўлса, йиллик ҳалқалар С-14 ни кўп ўзлаштиради. Ядро физикасининг ютуқлари туфайли қўлга киритилган бу усул 1645—1715 йилларда ҳақиқатан ҳам Қуёшда доғлар бўлмаганлигини кўрсатди. Худди шу усул билан 1410—1530 йилларда ҳам Қуёшда доғлар бўлмаганлиги қайд қилинди.

Баъзи бировлар: Қуёшда доғ бўлди нима-ю, бўлмади нима, деб ўйлаши мумкин. Бундай мулоҳазаларга бориш хато, албатта. Қуёшни, таъбир жоиз бўлса, Ернинг оқ сут бериб боққан онаси, дейишимиз мумкин. Бу сут—офтоб нурларидир. Нур туфайли Ерда ўсимликлар ва ҳайвонот олами пайдо бўлди, нихоят, бутун табиатнинг сарвари бўлмиш ёқли расо одам дунёга келди. Денгизларнинг ўрқач-ўрқач бўлиб чайқалиши сув тошқинлари, асрий дарахтларни илдизи билан кўпориб кетувчи бўронлар, тўфонлар, қасирғалар, қадим замонлардаги музлик даврлари ва қитъаларнинг силжиши, зилзилалар ва вулкнларнинг ўқириши—буларнинг ҳаммасига сабабкор Қуёш нурларидир.

Маълумки, биз Қуёш системасига кирувчи тўққизта сайёрадан биттасида яшаймиз. Бу планеталарнинг ўтмиши, ҳозирги ва келажиги, ҳуллас, ҳаёт-мамоти Қуёшга боғлиқдир.

Космос забт этила бошлагандан кейин олимлар Қуёшда ва Ер атрофидаги фазода содир бўлаётган физикавий жараёнларни диққат билан чуқур ўрганишга киришдилар: Қуёш активлигининг турли-туман кўринишлари аниқланди, космик нурлар ва планеталараро магнит майдони тадқиқ қилинди, Ер магнитосферасидаги ўзгаришлар қайд этилди, метеорологик йўлдошлар ёрдамида эса сайёрамизнинг ҳаво океанидаги жараёнлар мунтазам кузатиб борилди. Қўлга киритилган маълумотлар олимларда шундай бир таассурот қолдирдики, илгари тасодифий ва ўзича мустақилдек туюлган талайгина жараёнлар аслида бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, улар қандайдир умумий қонуниятларга бўйсунди. Аммо ана шу сирли қонуниятлар калавасининг ипини топиб олиш ҳозирча қийин бўляпти. Гап шундаки, ўрганилаётган объектларни (масалан, Қуёш билан Ер) И. Ньютоннинг тортишиш қонунига бинан, ўзаро бир-бирига таъсир этувчи шарлар, деб тасаввур этишининг ўзи камлик қилиб қолди: самовий жисмларнинг ҳақиқий таркиби ва улар ичида рўй бераётган жараёнлар фавқулодда мураккаб бўлиб, ҳали жуда кам ўрганилгандир.

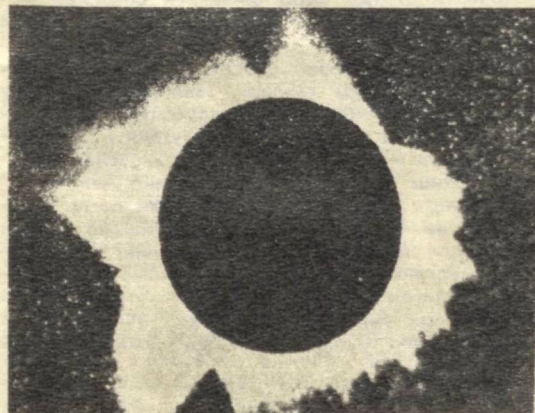
Кундузги ёритқичимиз юзаки қараганда жуда

беозордек кўриниши мумкин, лекин аслида ундай эмас. Қуёшда рўй берадиган ҳодисаларнинг кўлами фавқулодда чўнглигини ҳисобга олсак, баъзан оралиқдаги нисбатан олис масофа ҳам, Еримизни ўраб турган ишончли қалқон—атмосфера ҳам активлиги авж нуқтага чиққан дарғазаб Қуёшнинг ўтли нафасидан бизни ҳимоя қилмай қолиши аён. Бундай пайтларда Қуёш газининг катта-катта булутлари атмосферанинг юқори қатламларигача етиб келиши мумкин. Қалин ҳаво кўрпаси билан ҳимояланган сезги органларимиз атмосфера атрофида содир бўлаётган бўронларни сезмайди. Аммо бу бўронлар хуржи кўпгина ваҳимали ҳодисаларда ўз аксини топади.

Шундай ҳодисалардан бири 1960 йил 12 ноябрда содир бўлди. Ушанда астрономлар Қуёшда жуда катта портлаш рўй берганини телескоплар воситасида кузатган эдилар. Орадан олти соат чамаси ўтгач, Қуёш водородидан иборат улкан булут (кўндаланг масофаси 16 миллион километрга тенг эди) Ер билан тўқнашди (тўқнашиш пайтида булутнинг тезлиги секундида тахминан 6,5 минг километрга тенг эди). Қуёш булутини билан тўқнашув туфайли ерда бир қанча ваҳимали воқеалар рўй берди: компас стрелкалари саросимали ликиллай бошлади. Соатлар давомида олис радиоалоқа узилиб қолди: ҳавонинг ионлашуви шу қадар кучайиб кетдики, ионосфера қатлами радиотўлқинларни қайтармай қўйди. Телетайплар орқали олинган хабарлар ҳеч ким тушунмайдиган алмойин-алжойи сўзлар йиғиндисидан иборат бўлиб қолди. Учувчилар назорат станциялари ва радиомаяклар билан алоқа қиолмай қолдилар. Гарчи ҳаво очиқ бўлса-да, Шимоллий районларда электр лампочкалари, худди қаттиқ бўронлар пайтида бўлганидек, милтиллаб қолди. Бу «қиёмат-қойим» бир ҳафтадан зиёд давом этди. Албатта, бундай ҳодисалар ахён-ахёнда содир бўлади, лекин Қуёш активлиги авж нуқтасига чиққан пайтларда радиоалоқа бузилишлари одатий ҳодиса.

Яна бир мисол: метеорологларнинг берган маълумотига кўра, Қуёш активлиги авж нуқтага чиққан 1957 йилда Ерда тошқин, қурғоқчилик ва шунга ўхшаш 10 та катта офат содир бўлган. Қуёш нисбатан сокин бўлган 1961 йилда эса бундай офатлар сони 30 тадан ошмаган.

Асримизнинг 20-йилларида совет олими А. Л. Чижевский Қуёшдаги ҳодисалар билан Ердаги ҳаёт ўртасида қандай боғланиш борлигини аниқлаш мақсадида хилма-хил манбалардан фактлар



Қуёш «тожи».

(Қуёш тўла тutilган вақтда олинган).

# ҚУДРАТЛИ

## ҚАЛАМ СОҲИБИ

Ойқиз — менинг қадроним.

Турсуной ОХУНОВА

Москвада, «Художественная литература» нашриёти таниқли партия ва давлат арбоби, халқимизнинг сеvimли адиби, кўпмиллатли совет адабиёти ва социалистик реализмнинг йирик намоёндаларидан бири, дўстлик ва интернационализм ғоясининг толмас, курашчан пропагандисти Шароф Рашидовнинг асарлари беш томлигини нашр этди<sup>1</sup>. Бу ўзбек совет адабиёти ва маданияти тарихида мисли кўрилмаган воқеа бўлди, у ўзбек маданиятини Бутуниттифоқ маданияти олтин хазинасигагинамас, балки жаҳон прогрессив халқлари маданияти силсиласига ҳам қўшди, жаҳон адабиёти классикаси силсиласида халқимизнинг маданияти ва адабиёти фахри бўлиб келаётган намоёндаларимиз сафини кенгайтирди.

Беш томликни авторнинг йирик насрий асарлари, публицистик мақолалари, илимий-назарий тадқиқотлари ташкил этади. Унга «Ғолиблар», «Қудратли тўлқин», «Бўрондан кучли» романлари, «Кашмир кўшиғи» қиссаси, «Икки дил достони», «Камолот» киноповестлари, адабий-танқидий мақолалари, баланд ҳарорат ва катта эҳтирос билан ёзилган машҳур публицистик асарлари кирган. Бу асарлар бир неча нашр синовларидан ўтган, халқимизнинг сеvimли китоблари бўлиб қолган, қардош халқлар тилларигагина эмас, ер юзининг жуда кўп халқлари тилларига таржима қилинган ва кўп тиражларда нашр этилган. Бу асарлар мавзу аҳамияти жиҳатидан ҳам, бадиият жиҳатидан ҳам бугунги илғор адабиётимизнинг олтин фондидан ўрин олган. Дарвоқе, машҳур адабиётшунос олим Виталий Озеров Шароф Рашидов ижодини кенг ва муфассал

таҳлил этувчи — сўзбоши сифатида тақдим этилган мақоласида, академик П. Федосеев эса бешинчи томнинг охирида берилган сўнг сўзида бу атоқли совет адиби яратган асарларни ниҳоятда илҳом билан таҳлил қиладилар, авторнинг бугунги умуадабиёт миқёсида тутган буюк ўрнини кўрсатиб берадилар, шу баҳонада ўзбек совет адабиёти ва маданияти тараққиётига разм соладилар.

Беш томликни арақлар эканмиз, Шароф Рашидов асарлари воқеаларининг оқимларида, қахрамонлари хатти-ҳаракатларида, қиёфаларида авторнинг қаттиқ ва ибратомуз ҳаёт мактабини бошдан кечирган тенгдошлари қахрамонона тарихи саҳифалари, йиллар ва курашлар, халқ бахти-саодати йўлида чекилган заҳматлар ва улар эвазига яратилган, камолга етказилган социалистик турзум самаралари кўз ўнгимизга келди. Шароф Рашидов — Октябрь тенгдоши, Улуғ Октябрь инқилоби тенгдоши. У революция берган халқ бахти, эрки юксалиш йўлининг энг мураккаб ва асосий этапларида қатнашди, умумхалқ юришларида, янги ҳаёт учун курашларда иштирок этган, фаол иштирок этган намоёндаларнинг илғорларидан бири бўлди. Унинг ҳаёт саҳифаларини кузатар экансиз, яратган асарларининг нақадар ҳаққоний ва ҳаётий эканлигини тагин бир марта фахр ва мамнуият билан англайсиз. Шароф Рашидовнинг истеъдоди мана шу буюк қахрамонликлар, бунёдкорликлар тўлкинида шаклланди, воёга етди, мустақкам ва муҳаққаклик касб этди. Давр ва замон силсилалари, мураккаб партиявий чинқишлар, марксча-ленинча кураш довоилари уни катта партия ва давлат арбоби қилиб етиштирди, халқимиз бахт-саодати йўлида сидқидил курашчи қилиб етиштирди, етук ва бақувват адабиёт намоёнчаси сифатида камолга етказди, совет адабиётининг йирик вакилларида бири бўлиб қолишига, унинг бугун ажойиб, сеvimли устодларидан бири бўлиб қолишига омил бўлди.

Тараққиёт учун кураш йўллари, жангу жадал йўллари силсиласи, авторнинг Ватан ва республиканинг олиб турган нафасига, уриб турган томирига муносабати, муҳаббати ва эътиқоди туфайли туғилган шеърлар, лавҳалар унинг публицистик қаламини катта прозага чархлади, оқори пахта ҳосили учун, сув учун, янги кўриқлар очиш учун бўлган халқнинг катта ва қаттиқ курашлари ифодаси бўлмиш «Ғолиблар» китобига олиб келди. Шу туфайли мунаққидлар бу асарни таҳлил қилар эканлар, уни автобиографик асар ҳам дейишади. Асарнинг ҳар бир образида авторнинг юқорида қайд этганимиз биографияси, ижтимоий келиб чиқиши, курашлари ўз муқоясасини топади. Шунинг учун ҳам «Ғолиблар» халқ орасида тез тарқалди, севилди, халқнинг керакли дўстига айланиб қолди. Одамлар учун ниҳоятда зарур бўлган, аммо бир вақтлари кўмилиб кетган ҳаёт булогининг кўзини ўткир ақли-идроки билан худди сирли қулфга сеҳрли калит солгандай очган Ойқиз, теран фикр ва равшан ақл эгаси, ҳаётини инсон бахт-саодатига бахшида этган партия ходими Жўрабоев сингари кишилар образида ҳақиқий ҳаёт такомилли ва меҳнат жасоратини кўради автор, катта муҳаббат билан талқин этади уларнинг характерларини. Шу сабабли улар, хусусан Ойқиз бугунги долзарб кунимизнинг ибратомиз кишилари образларидан бири бўлиб қолди, шунинг учун бугунги долзарб кунимизнинг чин инсонни Турсуной Охунова: «Ойқиз — менинг қадрдоним», деди, «Ойқиз — менинг ўзим» бўлиб жаранглади бу сўз.

«Ғолиблар»нинг бу қадар катта муҳаббат қозониши авторни, барибир, қониқтирмади. У асарининг кўнгилдагидек етилмаганини ҳис қилиб юрди, неча-неча нашрлар синовидан ўтса ҳам уни қайта кўришга жазм этди, жуда катта ўзгаришлар билан, янги боблар билан қайта нашрга топширди. Ўзига, асарига, ишига қаттиқ талабчан бўлган ижодкор одатда шундай ишлайди, китобхон меҳр-муҳаббатини шундай қадр-

лайди, меҳнатдан ҳайиқмайди. Замонамизнинг буюк адиби Александр Фадеев шундай эди. У ўзининг ҳар бир асарига мана шундай такрор-такрор қайтиб, мустаҳкамлаб қолдирган авлодларга. «Ёш гвардия» асарини бир неча марта қайта ишлаган, образларини бир неча бор тадқиқ этган. Шароф Рашидов ҳам худди ана шу дўсти ва устоди каби ишлади «Ғолиблар»ни. Наинки «Ғолиблар»ни, бошқа асарларини ҳам катта диққат ва матонат билан, заргарлар сингари сайқаллаб ишлади. «Кашмир кўшиғи» қиссасининг мисоли айниқса ибратлидир. Унинг кейинги — 1980 йилги нашри асарнинг тагин ҳам ажойиб ва гўзал, яна ҳам юксак бадиий ва қизиқарли бўлиб китобхон қўлига боришига сабаб бўлди. «Кашмир кўшиғи» ҳозиргача ўттиз мартадан кўп нашр бўлди, миллиондан ортиқ тиражда тарқалди.

Атоқли совет адиби асарларининг бу қадар оммалашиб кетишининг сабаби нимада? Сабаби: Шароф Рашидов — умумбашарий масалалар тадқиқотчиси. Унинг асарлари замон томирини биледи, замон қалбини тадқиқ қилади. Ваҳоланки, «Кашмир кўшиғи» кашмир халқ афсонаси асосида яратилган. Лекин муаллиф уни XX аср муаммоларига муқоаса қилди, курашаётган қитъалар проблемаларига солиштиради, шу куннинг масаласи сингари талқин қилади, асримиз курашлари тўлқинларининг, озодлик ва мустақиллик учун кураш шиддатларининг, синфий курашлар кескинликларининг ифодаси, катта, умумбашарий муаммоларни ечиш даражасига кўтарди. Шароф Рашидов қахрамонлари умуминсоний масалалар ҳақида ўйлайдилар, башарият тинчлиги, фаровонлиги учун курашадилар, ҳақиқий бахт, озодлик ва эркинлик, ҳақиқий муҳаббат қалъаларида туриб курашадилар. Шунинг учун ҳам Кашмир афсонаси воситасида бутун бир дунёвий проблемани, ёвузлик билан инсонийлик курашини, пировардида ёвузликнинг емирилишини катта эҳтирос ва санъат билан бадиий ифодаляйди.

<sup>1</sup> Шароф Рашидов. Собрание сочинений в пяти томах. Москва, «Художественная литература», 1979—1980.

йига бошлади. Шу мақсадда у қадимги солномаларни, сайёҳларнинг кундаликларини, астрономларнинг хотира дафтарларини ўрганиб чиқди, статистика, медицина, ботаника ва бошқа фанларнинг далилларига мурожаат қилди. Бу маълумотларни қиёсий ўрганиш асосида жуда қизиқ бир қонуният ошкор бўлди: вабо, бўғма ва бошқа оғир юкүмли касалликлар Кўёш активлиги авж нуқтага чиққан йиллари ёки шундан сал кейинроқ айниқса кенг тарқалар экан. Шунингдек, қон таркибидаги лейкоцитлар ва қанд моддаси, калий ва кальций тузлари, қоннинг ивиш қобилияти, одамлар терисидagi электрик потенциал, сигирларнинг сермахсуллиги ва бошқалар Кўёш активлиги билан боғлиқ ҳолда ўзгариб турар экан. Бу нарсалар Кўёшнинг Ердаги ҳаётга таъсирини фақат қисмангина ифода этади, холос. Аслида эса Кўёшнинг Ерда нисбатан тутган роли биз ўйлагандан кўра салмоқли, турли-туман ва мураккабдир.

Тунги ёритқичимиз Ойни ўрганиш Кўёшни ўрганишга қараганда, айниқса бугунги кунда беқиёс даражада осон бўлиб қолди. Чунки Ойдан манаулар олиб тушилди. Кўёш эса биз учун

бамисоли ёпиғиқ қозон. Вазифа ана шу қозонни очмасдан туриб, унинг ичида қандай ҳодисалар содир бўлаётгани — Кўёшнинг марказида кечаётган сирли ядро реакцияларини билишдан иборат. Бунинг учун эса Кўёш марказининг кимёвий таркибини ўрганиш лозим. Кўёш марказидаги водород ва гелийдан ташқари, улардан оғирроқ элементлар бор-йўқлиги биз учун номаълум. Шунингдек, Кўёш сиртининг кимёвий таркиби ёритқич ядросидаги шарт-шароитга қанчалик мувофиқ келишини ҳам ҳозирча билмаймиз.

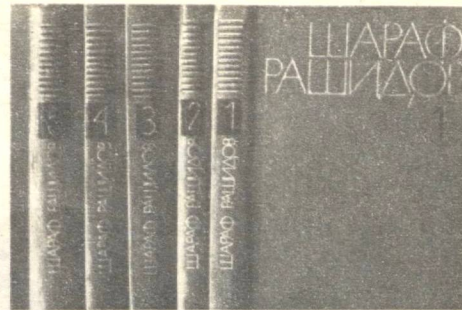
Физиклар ўртасида «энг кичикларнинг кичиги» деб таърифланадиган элементар заррачалар бор, ҳозир олимлар ана шу зарраларга катта умид боғламоқдалар. Улар айни ўша Кўёшнинг қоқ марказидан отилиб чиқиб, теварак оламга тарқалади. Ернинг ҳар бир квадратметр сатҳидан секундида миллиардлаб нейтрино ўтади. «Утади» дейишимизнинг босиси шундаки, электр заряди нолга, тинч ҳолатдаги массаси эса нолга яқин бу заррача ҳар қандай жисм орқали бемалол ўтиб кетавериш хусусияти билан молекула ва атомлар у ёқда турсин, ўзига ўхшаш бошқа

элементар зарралардан ҳам кескин фарқ қилади. Табиатда бундай «балон азим» заррачалар борлиги маълум бўлди.

Ҳозирги вақтда ядро физикаси соҳасида ишлайётган олимлар нейтрино моҳиятини ўрганишга жиддий киришганлар.

Маълумки, Кўёшнинг асосий таркибий қисмини водород ва гелий газлари ташкил қилади. Бу газларнинг хусусиятлари ер шароитида яхши ўрганилган. Кўёш нейтриноси эса тутқич бермайдиган заррача бўлгани учун унинг хусусиятларини тадқиқ этиш ниҳоятда мушкул бўлиб келди. Бироқ кейинги вақтларда совет олими Б. М. Понтекорво ва АҚШ олими Р. Дэвис ишлаб чиққан усуллардан фойдаланиб, нейтринонинг хусусиятларини ўрганиш имкониятлари очилмоқда. Кўёшдан келадиган бу «элчи»нинг бир талай ноёб хусусиятлари уни Кўёш сирларини очишда ўзига хос бир калит бўлмасмикин, деб умид қилишга асос беради.

«За рубежом»дан. [1981 йил, октябрь.]  
Анвар МУҲАММАДҚУЛОВ таржимаси









# Б У Ю К А Д И Б

Александр Фадеев — революционер адиб. У адабиёт оламига революция оламинан кириб келди, адабиёт оламини революциянинг ўз оламига айлантирган улкан адиблардан бири бўлди. Константин Федин: «Александр Фадеев — инқилоб адиби», деб таърифлаши бежиз эмас.

Бу буюк адиб яратган Левинсон, Морозка («Тор-мор»), Пётр Сурков («Сўнги удэге»), Олег Кошевой, Лютиков, Сергей Тюленин, Люба Шевцова, Ульяна Громова («Еш гвардия») каби образлар совет адабиётининг энг ёрқин муваффақиятларидан ҳисобланади. Уларда Фадеевнинг бутун новаторлиги намоён. Бинобарин, «Тор-мор», «Сўнги удэге», «Еш гвардия» романлари совет адабиётининг — социалистик реализм адабиётининг фахри бўлиб қолди. Бу асарларнинг ажойиб қаҳрамонлари айни социалистик идеал билан яшайдилар, эзгу коммунистик ғоялар уларни руҳан бирлаштиради. Ёзувчи ўз қаҳрамонларининг сиёсий, маънавий оламини зўр бадий маҳорат билан очиб берган.

Бу атоқли адиб совет ёзувчиларининг синалган раҳбари сифатида, танқидчи ва назарийчи сифатида ҳам бутун дунё бадийат хазинасини, кўпмиллатли совет адабиётининг энг яхши намуналарини назарда тутган ҳолда фикрлар эди. Чунончи, у: «Украинада Тичина, Озарбойжонда Самад Вурғун, Ўзбекистонда Фафур Фулом — булар бетакрор ижодий қиёфага эга бўлган новатор шоирлардир» (V, 543), — дейди.

Фадеев танқидчи, адабиёт назарийчиси сифатида социалистик реализм методи ҳақида қимматли фикрларни баён қилди. Айни пайтда, у социалистик реализм сарчашмалари тўғрисида ўйлар экан, Шарқ адабиётини ҳам эсдан чиқармади.

Албатта, Фадеев реализм тушунчасига ташқи белгилар асосидагина ҳукм чиқарадиган догматикнинг тор ўлчови билан эмас, балки инсониятнинг тарихий тараққиёти, жамиятнинг мавжуд ҳаёти нуқтаи назари билан ёндашиш лозимлигини уқтирар, ана шунда реализм тушунчаси догматиклар томонидан аллақачонлар адабий мактаб ва мазҳабларнинг турлитуман майда тоқчаларига териб кўйилган кўпгина ўтмиш санъаткорларини, ниҳоятда хилма-хил қарашларни, усул ва услубларни, ижодкорларни қамраб олганлигини кўриш мумкин, деб ишонтирар эди. (V, 252).

Реализм тушунчасига мана шундай кенг қараш Александр Фадеевга Шарқ адабиёти, унинг Низомий ва Навоий каби буюк намоёндалари ижоди хусусида салмоқли, адабий-танқидий тафаккурга йўналиш бера олгулик фикр-мулоҳазалар баён қилиш имкониятини берди. У «Шарқ халқлари тарихига доир» (1947—1948—1956) қайдида Шарқ халқлари адабиёти тарихини материалистик назария: «санъат ҳаёт учун»нинг «санъат санъат учун»га қарши кураши — эстетик қарашлар кураши асосида ўрганиш ўтмишдаги Шарқ

<sup>1</sup> Мисоллар Александр Фадеевнинг етти томлик асарлар тўпламидан олинади («Художественная литература» нашриёти, 1969—1971) ва қавс ичида унинг қайси жилд, нечанчи саҳифадан келтирилганлиги кўрсатилади.



халқлари маданиятида икки маданият (В. И. Ленин) курашини очиб беришга жуда ҳам ёрдам беражаги ҳақида сўзлайди, «Фирдавсий, Низомий, Навоий каби гигантлар аслида ўзларининг феодал табиатларига нисбатан миқёслироқдирлар, албатта, ва, бунинг устига, ўзларининг шартли формаларига қарамай, реалистдирлар» (VI, 558), дейди.

Бу улкан рус совет адиби қардош совет халқлари маданий мероси Бутуниттифоқ ва жаҳон маданияти хазинасидан ўз муносиб ўрнини эгалаётганини кўриб ғоят қувонди:

«XV асрнинг иккинчи ярмида яшарган улуг ўзбек шоири ва маданият арбоби Алишер Навоийнинг асарлари, унинг салафи Лутфий ижоди, шоир ва лашкарбоши Бобирнинг мўъжизакор рубойи ҳамда ғазаллари, машҳур автобиографик асари, номи халқ хотирасида Хўжа Насриддин каби ҳамиша барҳаёт Машрабнинг оташнафас лирик ва сатирик шеърляти, XIX аср охири — XX аср бошларида ижод этган демократик йўналишдаги ижтимоий ҳажв ва лирик шеърлар автори, йирик шоир Муқимий асарлари халқ онгида унинг миллий фахри, инсонларнинг ўлмас образлари қомуси — миллий характер ва юксак инсоний идеаллар байроқдорлари сифатида жонландилар», деб ёзди мутафаккир адиб «Ўзбек халқининг ғурури» мақоласи-

да. — Ўзбек халқининг ана шу миллий бойлиги тобора СССР халқлари ва бутун дунё маданияти хазинасига муносиб ҳисса бўлиб қўшилмоқда.

Фадеев кўпмиллатли совет адабиёти, санъатининг ривожланиш йўллари ҳақида ҳамиша ғамхўрлик ва донишмандлик билан ўйлади, социалистик реализм методининг бой имкониятлари тўла рўёбга чиқиши учун санъатда миллий шаклнинг аҳамияти катталигини доимо ёдда тутди.

«Санъатда миллий шакл» нима дегани? Бу — энг аввало, — она тил дегани. Бу — ҳар бир халқнинг асарлар давомида фольклорда мужасамлашган ўзига хос руҳи ва нутқ қурилиши дегани ҳамдир. Бу, айниқса, шеърлятда муҳим бўлган миллий классик адабиётнинг анъаналаридир, — деб уқтиради атоқли адиб. — Бу, ниҳоят, ҳар бир санъатнинг бетакрор ранги ва бўйини яратадиган характернинг миллий бетакрор тузилиши, халқнинг психологик, эмоционал хусусиятларидир. СССРда халқнинг бу жонли чашмалари, ижод булоқлари очилган, шунинг учун ҳам, СССР халқлари санъати, ранг-баранг ёрқин гилам каби яшнайди» (V, 256).

Мутафаккир адиб кўпмиллатли совет адабиёти ва санъати хусусида фикрлаганда, Ўзбекистон шоирлари, адиблари, санъат усталари ҳақи-

да ҳам эзгу сўзлар айтди. Чунончи, у «Ўзбек халқининг ғурури» (1945) мақоласида Совет Ўзбекистони маданияти, адабиёти ва санъати муваффақиятлари ҳақида алоҳида тўхталади. Ўзбек шоирлари, ёзувчилари, композиторлари, санъаткорларига ижодий характеристика беради. У айниқса, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Фафур Фулом ижодини юксак ва ҳаққоний равишда баҳолайди. Ойбекни ўзбек совет адабиёти майдонга чиқарган йирик адиб сифатида, унинг «Кутлуғ қон» ва «Навоий» романларини совет прозасининг фавқуллода ҳодисаси сифатида талкин қилади. Унинг, айниқса, Фафур Фулом шеърлятига берган таърифи формуладай мухтасар ва аниқлиги, буюк ўзбек совет шоирининг бутун ижодини қамраб оладиган даражада серлазмунлиги билан кишини лол қолдиради: «Шоир ва академик Фафур Фулом, — дейди Александр Фадеев, — совет шеърлятининг энг ўзига хос ва фавқуллода ҳодисаларидан биридир. Унинг шеърляти миллий анъанани Маяковский анъанаси билан ғаройиб бир тарзда бирлаштириб юборади. Унинг диапозони энг нафис лирикадан ораториягача қамраб олади. Унинг шеърлари ҳамиша зўр фикр ва теран туйғу билан суғорилган».

Фадеев Ҳамид Олимжон ижодини ҳам юксак баҳолади: «Бу халқ бадий оғзаки ижоди ва эпосидан моҳирона фойдалана оладиган юксак маданий шоирдир». «Халқ сарвари Муқанна ва ўзига хос ўзбек Жанна д'Арки — қаҳрамон Гулоийн образлари — булар Ҳамид Олимжоннинг катта бадий муваффақиятларидир» (V, 419).

Александр Фадеев «Совет ватанпарварлиги ва СССР халқларининг миллий ғурури» (1943) мақоласида Ҳалима Носирова ва Ҳамид-Олимжон номини қардош совет халқлари санъати ва адабиётининг улкан арбоблари сирасида эслади.

Шу ўринда Фадеев ўзбек халқи ҳаёти билан боғлиқ асарларга берган баҳоларни ҳам эслаш мумкин. Маълумки, ўзбек халқи ҳашар йўли билан қирқ беш кунда қазиган Катта Фарғона канали қурилиши тарихи совет кишилари яратувчи меҳнатининг тимсолига айланди. Социализм ҳаётбахш муҳитининг ёрқин самараси бўлмиш бу воқеа жуда кўп адиблар, санъаткорларга катта таъсир кўрсатди. Александр Фадеев шоира Вера Инбернинг «Сув йўли» поэмасини баҳолар экан, Ўзбекистон миқёсидагина эмас, Бутуниттифоқ миқёсида янги тузум афзаллигини исботлайдиган, социализмни мустаҳкамлашга хизмат қиладиган масалани — сув масаласини ижобий ҳал этган бу воқеанинг бутун улугворлигини назарда тутган ҳолда мушоҳада юритади. У ўзбек адабиётининг Уйғун, Ислон шоир Назар ўғли, Комил Яшин, Ойдин, Зулфия, Мақсуд Шайхзода, Амин Умарий каби намоёндалари ҳақида ҳам ижобий фикрлар билдирган эди. Александр Фадеев совет поэзиясининг ривожидан тобора кўпроқ аҳамият касб этаётган ўрта бўйининг Александр Твардовский, Константин Симонов, Расул Ғамзатов, Иосиф Нонешвили, Силза Капуткиян, Юхан Смуул, Жубан Мўлдағалиев каби энг истеъдодли вакиллари

## УСТОЗУ ҚАДРДОН



Ҳамид Олимжон, Александр Фадеев, Алексей Толстой, Фафур Фулом. Москва, 1943 йил.

сирасида шоир Мирмуҳсин номини ҳам ҳурмат билан тилга олган, «бизнинг кунларимиз шеърят ҳолатини кўп жиҳатдан улар, уларнинг истеъдодли тенгқурлари белгилайдилар» (VI, 293), деган эди.

Бу мисоллар кўрсатиб турибдики, Александр Фадеев СССР халқлари адабиёти, жумладан, ўзбек адабиёти ривожига бевосита катта ҳисса қўшган, унинг яхши намуналари Бутуниттифоқ ва жаҳон миқёсида кенг ёйилишига ёрдам берган устод адиб эди. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети кўпмиллатли совет адабиётини шакллантириш ва ривожлантиришга катта ҳисса қўшган атоқли совет ёзувчиси ва жамоат арбоби

Александр Фадеев туғилган куннинг 80 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида қарор қабул қилди.

Фадеев байрами бутун совет адабиётининг байрамидир. Бу байрам, худди узоқ Шарқда кечган Фадеев кунлари каби, зўр кўтаринки руҳ билан ўтади ва совет халқлари адабий дўстлигини янада мустаҳкамлашга, кўпмиллатли совет адабиётининг ажойиб муваффақиятларини бундан ҳам кенгроқ миқёсда тарғиб қилишга, КПСС XXVI съездининг ҳаётбахш қарорларини сидқиқиллик билан амалга ошираётган халқимизни янги меҳнат ғалабалари сари руҳлантиради.

М. ҚУШМОҚОВ

Меҳрибонлик тоабад ёдда сақланади. Меҳрибонликни на узоқ йиллар ғала-ғовури ва на ташвишлар ғубори босиб кета олади! Меҳрибонлик шу қадар порлоқки, у рутубату туманни ёриб, офтобдек жамолини кўрсатаберади.

Александр Александрович Фадеев кўпларга меҳрибонлик кўрсатган мана шундай буюк қалб эгаси эди. У СССР Ёзувчилари союзи раиси бўлиб ишлаганида қалам соҳибларига қанчалар ғамхўрлик, устозлик қилган. Аждодга эҳтиром, авлодга меҳрибонлик унинг шиори эди. Миллий адабиётчиларга горькиёна ғамхўрликни ҳам шу киши сиймосида яққол кўрдик. Алишер Навоийни эъозлаб, ўзимизга яхши таниганлардан бири ҳам қадрдон Александр Фадеев эди. У, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Фафур Фулом, Шароф Рашидов, Уйғун, Яшинлар билан ажралмас дўст бўлиб, улар ижодини Иттифоқ минбаридан эъозлаган, бири-бирига устоз, бири-бирига шогирд шиорига амал қилган, ҳаққоний байналминалчи қалам соҳиб эди.

Қалбимга тушган бир меҳрибонлик учқуни бошқа ҳамма ишларни йиғиштириб қўйиб, буюк адиб ҳақи-

да мақола ёзишга ундади. Ҳа, Ойбек ака сабаб бўлиб, мен Фадеев билан танишган эдим. «Уста Ғиёс» дostonимни у ўзининг доклады мақолаларида бир неча бор тилга олиб, яхши истаклар билдирган эди. Москвада у билан бир неча бор суҳбат мулоқатда бўлдим. Унинг ёзган дўстона хати ҳам ноёб эсдалик сифатида менда сақланади...

Қалбимга ғоятда яқин, чинакам инсонийликни кўрганим — Александр Фадеев таваллудининг саксон йиллиги кунинда қалб амри билан сўз айтишни лозим топдим. Унинг ўлмас асарларидаги машҳур қаҳрамонлар: Олег Кошевой, Земнухов, Тюленин, Шевцовалар, инқилобчи Левинсон, Сергей Лазолар совет кишиси — жасорат тимсоли, ибрат намунаси сифатида ёш авлодни тарбиялайди.

Фадеев шахсий ҳаётда ҳам ўз қаҳрамонларига ўхшарди. Унинг ўзи уч фронт — Сибирда граждандар уруши, Улуғ Ватан уруши ва адабиёт фронтининг қаҳрамони эди. Улуғ адиб асарлари ҳамма вақт жаранглаб туради, қўлдан-қўлга ўтиб ўқилмоқда.

МИРМУҲСИН

## ИНҚИЛОБ ФАРЗАНДИ

Эсингизда бўлса, «Тор-мор» романи қуйидаги сўзлар билан якунланади: «Яшамоқ ва вазифаларни адо этмоқ керак эди». Бу сўзлар Левинсоннинг руҳий ҳолатидан келиб чиққан залворли ва мардона сўзлар эди, улар фақат Левинсонгина тегишлидай туюларди. Эндиликда улар ўша ўтти инқилоб йиллари кишиларининг дил изҳорига айланди. Инқилобнинг ҳар бир фарзанди худди шу сўзлар тағига имзо чекиши мумкин эди. Буларнинг бари ўша сўзларда яширинган ҳақиқатнинг яшовчанлигидан далолат эди, адиб ҳаётдан асл қаҳрамонларни топа олганди, бу қаҳрамонлар фаолияти уйдирма эмас, балки реал воқеалардан иборат эди. Назаримда, бу сўзлар биринчи галда Александр Фадеевнинг ўзига тегишлидир. Унинг ҳаёти «яшамоғи ва ўз вазифаларини адо этмоғи керак» бўлган чинакам граждандар ҳаётидир.

У чиндан ҳам оловли ҳаёт ичида ўсиб-улғайди. Йигирма ёшида Чита шаҳрида Халқ революцион армияси ҳарбий комиссарлари ва партячейка

раҳбарлари конференциясида РКП(б)нинг X съезидига делегат бўлиб сайланади, съезд очилишида биринчи марта В. И. Ленинни кўради... Шу воқеадан ўн кун кейин бошқа делегатлар билан бирга Кронштадтда кўтарилган аксилинқилобчилар исёнини бостиришда қатнашади, қалъа деворлари тағида тағин ярадор бўлади.

Адиб мана шундай қайноқ ҳаёт кўйида вояга етди, ўз асарларини ёзди. Шу ваздан ҳам адибнинг асарлари — «Тошқин», «Оқимга қарши», «Ёшлигимиз қиссаси» каби повестлари, «Тор-мор», «Удзгелар сўнггиси», «Ёш гвардия» сингари романлар — яшовчан ва таъсирчандир, курашларга тўла ҳаётимизнинг ёрқин солномасидек қадрлидир.

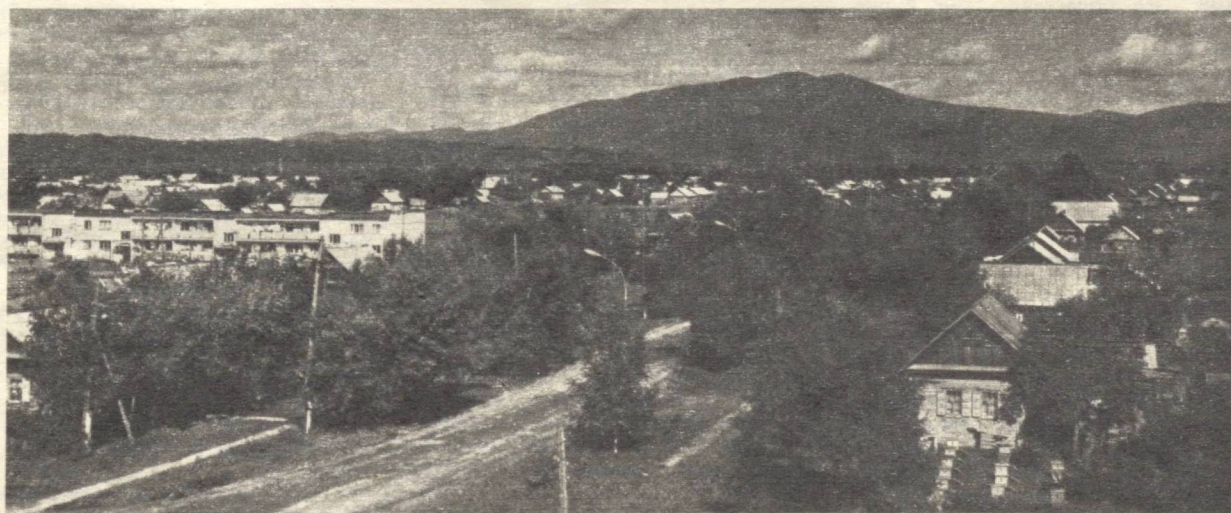
А. А. Фадеев СССР Ёзувчилар союзини бошқарган кезларида умум-

совет адабиётининг ривожини учун катта ишлар қилди. У турли республикалар ёзувчилари билан мустаҳкам алоқа боғлаган эди. Улар билан тез-тез учрашиб турар, ижодий маслаҳатлар берар, турмуш шароитларига кўмаклашар эди. Унинг кўп адибларга устозлик қилгани маълум. А. А. Фадеев ижодининг жонқуярларидан бири машҳур совет олими Виталий Озеров ўзининг Шароф Рашидов беш жилдик «Асарлар»ига ёзган сўз бошида икки адиб ўртасидаги дўстлик ҳақида тўлқинланиб ҳикоя қилади: «1949 йилда Москвада бўлиб ўтган тинчлик тарафдорларининг Умумиттифоқ Биринчи конференциясидан кейинги қабул маросимида Фадеев Ўзбекистон делегациясининг раҳбари шарафига қадаҳ кўтарди: «Мен талантли санъаткор, партия ходими, дўстим

Рашидов билан фахрланаман». Кейин улар Александр Твардовский ва Константин Симонов билан биргалликда то эрталабга қадар ўзбек адиби билан суҳбатлашдилар. Ушанда Фадеев худди башорат қилгандай шундай деган эди: «Сени улкан партия ва давлат иши кутаётганини биламан, сенга туғишган биродарим каби шуни айтиб қўйишим керак — тинмай ижод қил». Улкан совет адиби Шароф Рашидовнинг серқирра фаолияти бугун А. А. Фадеев айтган башоратли сўзларни тўла-тўқис исботлаб бераётир.

Шу йилнинг сентябрь ойида Приморье ўлкасида Александр Фадеев ижоди билан боғлиқ катта анжуманлар, адабиёт кунлари бўлиб ўтди. Машҳур адиб етти ёшидан бошлаб мана шу ғаройиб ўлкада яшаган, ўзининг илк асарларини шу ерда қоғозга туширган эди. Адиб яшаган кишлоқ Чугуевкада Фадеевнинг уй-музейи очилди. Бу кишлоқ ҳақида ёзувчининг ўзи шундай деганди: «Чугуевка кишлоғи Уссурий областидаги партизанчилик ҳаракатининг бешиги сифатида ном чиқарди». Бу ерда ўтган анжуманларда мамлакатимизнинг жуда кўп адиблари иштирок этдилар. Музей экспонатларидан бири диққатимни ўзига тортди. Бу ўн тўққиз ёшли партия аъзоси Александр Фадеевнинг РКП(б) Амур ташкилоти учун тўлғазиб берган ҳисоб-китоб варақаси эди. Варақадаги саволлардан бирида: «Қанча вақтингизни партия иши учун сарф қилмоқдасиз, қанча вақтингизни бу ишга бера олишингиз мумкин?», дейилган. Фадеев: «Бутун кунимни бахш эта оламан», деб жавоб берибди. Партия ва халқ ишига содиқ, ҳақиқат ва эътиқод билан хизмат қилган улкан адиб ўзининг бутун умрини бу ишга бахш эта олди. Бу умр эътиқоднинг юксак намунасидир, ҳали у кўнгилларга кўп бор илҳом беражак.

Муҳаммад АЛИ



Александр Фадеевнинг болалиги ўтган Чугуевка кишлоғининг бир кўриниши.

ОБЕТ адабиёти халқини адабиётдир. У халқ турмушини акс эттиради ва кенг халқ оммасига хизмат қилади. Ҳар бир совет адиби ўзини халқ хизматкори деб билади. Буни адабиётимизнинг халқимиз ҳаёти билан мустаҳкам боғлиқлигида яққол кўриш мумкин. Уртоқ Леонид Ильич Брежневнинг «Кичик ер», «Тикланиш» ва «Кўриқ» трилогияси совет адабиётининг халқ ҳаёти билан чамбарчас бирлигини ёрқин ифодалайди. КПСС XXVI съездида совет адабиёти ва санъатининг коммунистик жаҳият қуришдаги, халқларимизни юксак идеаллар руҳида тарбиялашдаги ўрни, уларни меҳнат зафарларига чорлашдаги сафарбарлик кучига юксак баҳо берилди, шунингдек, адабиёт ва санъатнинг халқ ҳаётига янада чуқур кириб бориши зарурлиги таъкидланди. Совет ёзувчиларининг VII съездида ҳам бу масалага алоҳида аҳамият берилди. Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениесининг Сурхондарё ва Қашқадарё областларида ўтказилган кўчма секретариат мажлислари ҳам партиямиз XXVI съезди совет ёзувчилари олдига қўйган ғоят масъулиятли ва шарафли вазифаларни бажариш йўлидаги тadbирлардан бўлди. Анжуманни ўтказиш учун Ўзбекистон Ёзувчилар союзи ҳам, Сурхондарё ва Қашқадарё областларининг партия ва совет ташкилотлари ҳам жиддий тайёргарлик кўрдилар. Натижада ёзувчиларнинг бу областларга ташрифи ўзбек совет адабиёти байрамига айланб кетди.

Тожикистонда ўтган Ўзбекистон адабиёти ва санъати кунларида қатнашган ёзувчиларимиз Душанбадан тўппа-тўғри Сурхондарё томон йўл олдилар. Сурхондарёда ўзбек адабиёти кунлари қатнашчилари: Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Сарвар Азимов (делегация раҳбари), Ўзбекистон халқ шоири Зулфия, Ўзбекистон халқ ёзувчилари Раҳмат Файзий, Туроб Тўла, Мирмуҳсин, Саид Аҳмад, Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси Тўлепберган Каипберганов, шоирлар Гулчехра Жўраева, Назармат, Эркин Воҳидов, Нормурод Нарзуллаев, ёзувчилар Пиримқул Қодиров, Уктам Усмонов, Владимир Тюриков, Ўзбекистон ёзувчилар делегациясини кузатиб келаётган Тожикистон Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Мўмин Қаноат ва таниқли тожик адиби Фотиҳ Ниёзий ўртоқлар Тожикистон билан Ўзбекистон чегарасида — «Коммунизм» совхозида нон-туз, гулдасталар билан кутиб олиндилар. Адибларни кутиб олиш вақтида Ўзбекистон Компартияси област комитетининг бюро аъзолари А. Каримов, Н. Туропов, Х. Холиёров, Сарисийё район партия комитетининг биринчи секретари А. Норқобилов, район ижроия комитетининг раиси А. Номозов ўртоқлар ҳозир бўлдилар. Ёзувчиларнинг бундай катта ҳурмат билан самимий қарши олиниши област меҳнаткашларининг адабиёт ахлига бўлган чуқур меҳрини намоян қилди.

Сурхондарё меҳнаткашлари билан учрашув Сарисийё районидаги «Коммунизм» совхози аҳли турмушини кўздан кечиришдан бошланди. Хўжаликнинг «Меҳнат шўҳрати» халқ музейи ўзига хос кўзгудир. У кишлоқ меҳнаткашларининг ўтмиши ва бугунги фаровон ҳаёти тўғрисида аниқ тасаввур бера олади.

Авалло, шунни таъкидлаш лозимки, адабиёт кунлари меҳнат ва адабиёт байрами бўлди, бадий адабиёт ютуқларини кенг халқ оммаси ўртасида тарғиб ва ташвиқ қилишга хизмат этди, ҳар бир учрашувда минглаб адабиёт мухлислари — пахтакор ва борбонлар, полизчи ва сабзавот-

чилар, шолікор ва ғаллакорлар, ўқувчи ва зиёлилар, партия ва совет ходимлари қатнашдилар. Хуллас, дохий В. И. Ленин башорат қилганидек, эндиликда бизда адабиёт иши умумпартия, умумхалқ ишининг таркибий қисмига айланиб кетганига шохид бўлдик. Китобхонларо билан бўлган ҳар бир ижодий учрашув мароқли ўтди, қатнашчиларга завқшақ бағишлади. Шундай учрашувлардан бири «Коммунизм» совхозининг ёзги клубида бўлди. Тантанали учрашувни Ўзбекистон Компартияси Сурхондарё област комитетининг биринчи секретари Абдуқолиқ Каримов кириш сўзи билан очди. У айни анжуман республика партия ва ҳукуматининг адабиёт ва санъатимиз равнакига кўрсатаётган ғамхўрлиги натижаси эканлигини таъкидлади.

Учрашувда Сарисийё райони партия комитетининг биринчи секретари А. Норқобилов, ёзувчилардан Сарвар Азимов, Раҳмат Файзий ўртоқлар сўзга чиқиб, адабиёт ва дўстлик, янги инсонни тарбиялаш хусусида сўзладилар. Кишлоқ меҳнаткашларига ўз зиммаларига олган юксак мажбуриятларни бажаришларида катта муваффақиятлар тиладилар. Сўнгра мушоира бошланди. Туроб Тўла, Гулчехра Жўраева ва Эркин Воҳидов ўртоқлар янги шеърларидан ўқидилар.

Куннинг иккинчи ярмида ўзбек адабиёти кунлари қатнашчилари Денов районидаги хўжаликлар билан танишдилар. Куйбишев номли колхознинг маданият ва истироҳат боғида адиблар билан меҳнаткашларнинг учрашуви бўлди. Учрашувда Денов район партия комитетининг биринчи секретари Ж. Чориев меҳмонларга район иқтисоди ҳақида батафсил сўзлаб берди.

Деновнинг кунчиқши томонида афсонавий халқ қаҳрамони Алпомиш пойга бошлаган Боботоғ, кунботиш тарафида Ҳисор тизмасига кирувчи Вахшивоо ва Сина тоғлари. Бу водийда Садриддин Айнийнинг «Дохунда»си, Михаил Шевердиннинг «Санжар ботир»и ўтган. Мирмуҳсиннинг «Илдизлар ва япроқлар»и унган.

Район территорияси жуда катта бўлиб, 1 минг 864 квадрат километрни ташкил этади. Унда 170 мингга яқин киши истиколат қилади. Денов шаҳри эса областнинг энг йирик саноат маркази ҳисобланади. Шаҳар ва район саноат корхоналари ўтган беш йилликда катта ютуқларни қўлга киритдилар. Беш йилликнинг якунловчи йилида 122 миллион сўмлик саноат маҳсулоти ишлаб чиқарилди. Денов ишчилари ўн бешлар ташаббусига қўшилиб, йиллик плани 7 ноябргача бажариш, бир беш йилликда икки беш йиллик режаларини амалга ошириш учун кўрашмоқдалар.

Районда Тўпаланг гидроузелининг биринчи навбати ишга туширилиши натижасида 80 минг гектар ернинг мелиоратив ҳолати яхшиланди. Сангардак, Қизилсув, Тўпаланг дарёлари соҳилларида, Боботоғ этакларида янги ер очиш имконияти мавжуд. Бу жойларда янги совхозлар ташкил этиш кўзда тутилган. Хуллас, Денов районининг келажаги порлоқ. Коммунистик мўл-кўлчилик учун фидо-

корона меҳнат қилаётган азамат замондошларимиз жасорати яратилмак асарларнинг қаҳрамонлари бўлишга арзигулик.

Қалам аҳллари Деновдан Жарқўрғонга бораётиб, Шўрчи районидаги пахта тозалаш заводи ишчилари меҳнати билан танишдилар, корхонанинг пахта тозалаш цехида бўлиб, агрегатлар ишини кузатдилар, заводда ишлаб чиқарилаётган тола сифати билан қизиқдилар.

...Оқтоғ тепалиги байрамдагидек безатилган. СССР ва қардош республикаларнинг давлат байроқлари қилпирайди, симёғочларга ўрнатилган радиорепродукторлардан Ҳамид Олимжон шеърлари билан айтилаётган қўшиқлар янграмоқда. Тепалик атрофида уч мингдан ортиқ киши бахт ва баҳор куйчиси Ҳамид Олимжон ҳайкалин очиш учун тўпланган. Ҳайкал очилишига бағишланган тантанали митингни област партия комитетининг биринчи секретари ўртоқ А. Каримов кириш нутқи билан очди.

Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари Сарвар Азимов шоир хотирасини абадийлаштириб, унга ҳайкал ўрнатилгани учун област, район ва совхоз партия ҳамда совет ташкилотларига, барча меҳнаткашларга Ўзбекистон Ёзувчилар союзи номидан миннатдорчилик билдирди. Ўзбекистон халқ шоири Зулфия сўз олиб, йиғилганларга «Бу ерда шоирга очилди ҳайкал» сарлавҳали шеърини ўқиб берди. Жарқўрғон район партия комитетининг биринчи секретари Э. Рустамов район меҳнаткашларининг пахта йиғим-теримини кўч сайин авж олдираётганликлари ҳақида гапирди. Шундан кейин шоирларимиз — Туроб Тўла, Мирмуҳсин, Назармат, Нормурод Нарзуллаев, Эркин Воҳидов ўртоқлар ўз шеърларидан намуналар ўқидилар. Шоир Ҳамид Олимжоннинг қизи — Хулқар Олимжонова унинг «Россия» деган шеърини ўқиб берди. Ҳамид Олимжон номли совхоз директори Х. Боймуродов, мактаб ўқувчиси Г. Эшимова ўртоқлар азиз меҳмонларни қизгин табрикладилар.

Тантанали митинг ёпиқ деб эълон қилинади. Сўнгра совхоз далалари бўйлаб Ҳамид Олимжон шеърлари, қўшиқлари таралади.

#### КўЧМА СЕКРЕТАРИАТ

Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениеси секретариатининг Термизда бўлиб ўтган кўчма йиғилишида «Хозирги замон ва республика ёзувчиларининг вазифалари» масаласи муҳокама қилинди. Бу ҳақда союз правлениесининг биринчи секретари Сарвар Азимов доклад қилди.

— КПСС XXVI съезди, Ўзбекистон Компартиясининг XX съезди шунингдек, СССР ёзувчиларининг VII съезди совет адиблари олдига катта вазифалар қўйди, — деди нотиқ. — Меҳнаткашларни коммунистик ахлоқ руҳида тарбиялаш энг муҳим вазифамиздир. Уртоқ Л. И. Брежнев таъкидлаб ўтганидек, эндиликда тарихан янги ижтимоий бирлик — совет халқи вужудга келди. Коммунистик нормалар турмушимиздан тобора кенг ва чуқур ўрин олмоқда, совет халқи кун сайин коммунизмга яқинлашиб бормоқда.

# ЎЙЛАБ

Келгуси йили СССР ташкил топганига 60 йил тўлади. Шу муносабат билан Ўзбекистон областлари, Қорақалпоғистон АССР ва Тошкент шаҳри тўғрисида очерклар тўпламини тайёрлаш ва нашр этишга қарор қилинди.

Секретариат йиғилишида Ўзбекистон Ёзувчилар союзи Сурхондарё област бўлимининг масъул секретари Мингзиё Сафаровнинг бўлим фаолияти ҳақидаги ахбороти тингланди ва муҳокама этилди. Секретариат мажлисида Шафоат Раҳматуллаев, Ёлма Ёриев, Нарзулла Сўфиев, Болтежис Содиқов, Исमत Норбоев, Худойберди Эшонқулов, Аббос Маликов ўртоқлар СССР Ёзувчилар союзи аъзолигига қабул қилиндилар.

Ўзбек адабиёти кунлари байрами Қашқадарё областида давом этди. Сўз усталари Қарши томон келаётиб «Янгиобод» совхозида тўхтаб ўтдилар. Совхоз ишчилари билан учрашув бўлди.

...Дехқонобод — бахшилар диёри. Бу ерда ўзбек совет адабиёти кунлари қатнашчиларини Қашқадарё област партия комитетининг секретари ўртоқ М. Худойқулов ва бошқа раҳбарлар ҳамда меҳнаткашларнинг вакиллари қизгин кутиб олдилар. Эртаси кун илар област партия комитетиде қабул қилиндилар. Ўзбекистон Компартияси област комитетининг биринчи секретари, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони ўртоқ Рўзимат Гойибов ёзувчиларга област халқ хўжалиги ҳақида батафсил ҳикоя қилди. Келгусида Ўзбекистонда етиштирилаётган 10 миллион тонналик «оқ олтин» хирмонининг 3 миллион тоннасини қашқадарёликлар бунёд этадилар.

Ўзбекистон Ёзувчилар союзининг Қашқадарёда бўлган кўчма секретариат мажлисида Ёзувчилар союзи област бўлимининг масъул секретари Самар Нуровнинг ахбороти тингланди. Мажлисда сўзга чиққан ўртоқлар област қаламкашлари очерк ва публицистика жанрига ҳам эътиборни кучайтиришлари лозим эканлигини таъкидладилар. Мажлисда Қодир бахши Раҳимов, Евгений Березиков, Хусанжон Аминов, Номоз Бозоров, Саодат Тожи, Исmoil Амирқулов ва Момоҳол Элмуродова ўртоқлар СССР Ёзувчилар союзи аъзолигига қабул қилиндилар. Секретариат йиғилишида Тошкентда республика бахшиларининг кўрик-мусобақасини ўтказиш ҳақида маслаҳатлашиб олинди.

Қалам аҳллари Қарши магистрал канали, Толимаржон сув омбори томон йўлга чиқдилар. Нишон районидаги янги ташкил этилган совхозлар билан танишдилар. Қарши магистрал каналидаги етти насос станцияси ёрдамида Амударё суви 132 метр баландликка кўтарилиб, чўл томон оқмоқда. Ана шу сув туфайли Қарши чўли гуллаб-яшнамоқда.

Сурхондарё ва Қашқадарё областларида ўтган ўзбек совет адабиёти байрами ёзувчиларнинг халқ ҳаёти билан яқиндан танишишларида муҳим омили бўлди. Улар учун янги-янги мавзулар берди, ижодий режаларига қанот бахш этди.

Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ

Душанбе — Сурхондарё  
Қашқадарё — Тошкент





ГУЛРУКСОР,

Ленин комсомолни мукофоти лауреати

Қардошларимиз

адабиётидан

## Қутлуғ ном

Мармартош кўксида ўйнайди шуъла,  
Юрагим ёнмоқда шуъла сингари.  
Кўз ўнгимдан кетмас номаълум аскар,  
Гулу чечакларга боққаним сари.

Одамлар қалбларнинг меҳр кўридан,  
Нурафшон этганлар қабрини бутун.  
Қаҳрамон бўлсин деб невараларин  
Унинг номи билан атарлар бугун.

Дийдор умиди-ла жангчи онаси,  
Уй эшигин ҳамон очиқ тутмоқда.  
Узатган бўлса ҳам қизин турмушга,  
Меҳрибон дилдори ҳамон кутмоқда.



Гоят гўзал эди жангчининг номи,  
Аслида, топмайсан беном одамни.  
Беном кетди деманг, азизлар уни,  
Тўлдирди муқаддас номга оламни.

Мардликнинг мусаффо кўксида ўзин  
Қуёш парчасидай билар эди у.  
Қора булут эди унинг душмани,  
Чақмоқдай булутни тилар эди у.

Мармартош кўксида ўйнайди шуъла,  
Қариб қолган она тўкар аччиқ ёш.  
Беном кетди деманг унинг ўғлини,  
Не-не номдорларга майдонда сафдош...

\* \* \*

Кўзга чалинмайди бу йўл анжоми,  
Елиб-югураман аммо бетиним.  
Юзма-юз келса ҳам жарликлар коми,  
Олдинга ундайди юрагим маним.

Боғлардан ўтарман гоҳи мастона,  
Чўл бағрин кезарман гоҳида хомуш.  
Тоғ қалби тўқийди минг бир афсона,  
Чўққилар учида қанот қоқмас қуш.

Мен-чи, бу чўққидан ўтмоғим даркор,  
Бу йўл чорламоқда узоқ-узоққа.  
Олов ғов бўлса ҳам топмайин қарор,  
Бу йўл йўл бермайди ҳеч бир сўроққа.

Аммо бу орзулар, умидлар йўли,  
Диллар диёрининг йўлидир бу йўл.  
Бу йўлни гуллатар одамзод қўли,  
Не-не мўъжизага қодирдир бу қўл!

Сўроққа тутаман ўзимни доим,  
Бу йўлда қолдимиз мендан нишона?  
Бирор қалб бўлдимиз қалбимга қойим?  
Ё унут бўлдимиз худди афсона?

Ҳисобот берурман ўзимга ўзим,  
Не-не оловларда тобланди дилим.  
Юракда борини сўзлайди кўзим,  
Муҳаббат макони — нурли манзилим.

Янги бир ғалаён, янги куч ва руҳ,  
Узоқ-узоқларга чорлайди яна.  
Оламга нақш берур янги бир шукуҳ,  
Орзулар дунёси қилур тантана.

Гоҳ азоб, изтироб бўлур йўлдошим,  
Йўлимда гоҳ жарлик, гоҳи қир-адир.  
Аммо ҳам бўлмагай ҳеч қачон бошим,  
Диллар ўлкасига бошлар у, ахир!

## Қалбим дунёси

Эй интизор юрак,  
Эй беқарор юрак,  
Туну кун дастингдан,  
Ҳалакман, ҳалак.  
Гоҳида ошносан,  
Гоҳида душман.  
Гоҳида муздайсан,  
Гоҳида гулхан.

Гоҳ худди Қофсану  
Гоҳида ғубор.  
Шабнамсан,  
ўтли кўз  
Боқса шуълавор.

Гоҳида зулматсан,  
Гоҳида зиё.

Гоҳида шоҳсану  
Гоҳи бенаво.

Гоҳида ўлимни  
Ўлдирдинг, юрак.  
Бунга не жасорат,  
Не мардлик керак!

Гоҳида мунглисан,  
Гоҳи қасоскор.  
Ҳар бир қилмишингда  
Ишқнинг нақши бор.

Эй интизор юрак,  
Эй беқарор юрак.  
Не бахтдир, дастингдан  
Ҳалакман, ҳалак...

\* \* \*

Игна санчиб елар совуқ изғирин,  
Ўзимга келарман вақт ўтган сайин,  
Бўғзимни ғижимлар ҳижрон бермай тин,  
Қайлардан излайин сарсон, бетайин?  
Муҳаббат қалъадир,  
йўл очмоқ қийин...

Кечдинг гуноҳимдан,  
ўтар-кетар деб,  
Кечдинг хатойимни,  
бу захм битар деб,  
Кўксингга қўл қўйдинг,  
қўлим тутар деб,  
Оч-наҳор тутдим мен,  
заҳрин ютар деб,

Эшикни қарс этиб,  
ёпдинг, етар деб.  
Сен кетдинг  
бир зумда ҳув этди хона,  
Сехрини йўқотди  
шеъру афсона.

Қалбим ҳувилларди  
эски масжиддай,  
Уммонда қолмади  
гўё дурдона,  
Ҳар ёна боқардим  
дил ёна-ёна...

Бундан ҳам даҳшатли  
жазо бормикан?  
Бу очиқ кўзларим  
кўр бўлсин-а, кўр!  
Номгинанг ўчсин, эй  
нозарур ғурур!  
Энди бир ҳикматга  
тан берурман, тан:  
Ишқ ҳам ўлар экан  
бевафоликдан!

Тожикчадан Жонибек ҚУВНОҚ  
таржимаси.

## Нидо

Баъзи тенгдошларимга

Менга «Шароб ич», деб қадаҳ тутмагил,  
«Гуноҳимдан кеч», деб қадаҳ тутмагил.  
Ичмайман,

не учун ичайин ахир?  
Йўқотмоқ учунми бир дам хушимни,  
Ҳуркитмоқ учунми иқбол қушимни?  
Ичмайман!

Ахир ёшлик пайтим,  
ёшликнинг,  
Эзгу шаробидан мастман ҳамиша.  
Қалбим шокосаси орзуга тўла,  
Орзу шаробидан мастман ҳамиша.  
Ғанимат онларни эсга солурсан,  
Аҳду паймонларни эсга солурсан...  
Мени ташлаб кетган ёримни ўйлаб,  
Бир дам дамин ютган торимни ўйлаб,  
Ўт тушганин ўйлаб юрак боғига,  
Шеър малҳам бўлганин ишқнинг доғига,  
Мен шароб ичайми?  
Йўқ, йўқ ичмайман!

Тоғ дарёси шўх-шўх қўшиқ айтмоқда,  
Қушлар қўшиқ айтиб сирлашар боғда,  
Қолайми маст бўлиб бундан бенасиб,  
Кўзимнинг намию дил ғамини деб,  
Ичмайман!

Ғам юкин кўтаргум ўз бошим билан,  
Ғам юкин юварман кўз ёшим билан,  
Ичмайман,

хазонбахш хато ўтса ҳам,  
Йўқ ахир оламда хатосиз одам!  
Нечун хуш кўрарсан майнинг нозини,



Қадаҳга айтарсан юрак розини?  
Кимки майда кўрса ҳаёт тотини,  
Заҳарга ботирур ўз ҳаётини.  
Қаттиққўл устоддир ҳаётнинг ўзи,  
Сенга бир дастурдир унинг ҳар сўзи.  
Сени чорламоқда қақроқ чўлларга,  
Қўл узат ҳаётбахш, жасур қўлларга!  
Менга: «Шароб ич», деб қадаҳ тутмагил,  
«Гуноҳимдан кеч», деб қадаҳ тутмагил.

Ичмайман,  
Ғамим йўқ,  
Камим йўқ,  
Йўқ ҳасрат-доғим,  
Нечун ичайин?  
Кулсинми мириқиб бир дам бегона?  
Ё бўлмоқ учунми бир дам девона?  
Ичмайман!

Ахир ёшлик даврим,  
ёшликнинг  
Эзгу шаробидан мастман ҳамиша,  
Дилим шокосаси орзуга тўла,  
Орзу шаробидан мастман ҳамиша.

# БАРҲАЁТ АНЪАНА



Дўмбира, куй-қўшиқларга лиммо-лим дўмбира куйлайди. Бахши унга жүр бўлади. Ҳаяжонлар, дард ва қувончлар, ёниқ соғинчлар куйга айланиб, сойдаи оқади:

«Келиной, келиной!», дейишади.  
Зулфини шамол эшади...  
Икки чеккада зулфаги  
Хуснига талашади.  
Орқасида қирқ ўрим соч  
Товонига чулғашади.  
Кийиб олган зарковуш  
Қадамга ярашади.

Тоғлар маскани Деҳқонobod...  
Консой бўйидаги Хўжамаҳмуд овули. Йил яхши якунланиб, деҳқонлар ва чорвадорларнинг тўй-тўйлашиб юрган пайтлари. Ху, куй тепасидаги уч ўтовнинг бири — катта оқ ўтов: у салобати билан ажралиб турибди. Устига оқ кизилар ёпилган. Йигирма икки бов ойқучоқ қилиб боғланган. Утов атрофида сипо қариялар, ясанган-тусанган ёш-яланлар, дуркун-дуркун келинчақлар зебигардонларини ялтиради, сочпоқлари ёқимли зинғиллаб, сутдай билакларини шимариб хизмат қилиб юришибди. Чўғда қизитилаётган чилдирманнинг «дап-дап»и эшитилади. Қозонларда шервоз кўзи шўрваси бил-қ-бил қайнайди. Гулханлар тили кўкка ўрлайди. Арчада пиширилаётган тандиркабоннинг хушбўй ҳиди димоқларни қитқилади. Гулмихларга боғланган отлар ер депсиниб, пишқиради. Бугун чорвадорлар овулида Ўсар бобо неварасининг тўйи. Келини бияга миндириб, гулханлар атрофидан айлантиришди. Кейин куёв уни отдан кўтариб олди. Таомдан кейин кексалар ёстиқларига ёнбошлаб, оқ ўтов чийига суйниб ўтирган қора мўйловли, хушбичим йигитга қарашди:  
— Шoirди татили кўшиқ бўлади. Икки овиз эштайлик.  
— Ҳа, юракларди чигилини бир ёзайлик.  
Бахши ёнидаги дўмбирасини қў-

лига олди. Торлар чуғурлаб сайрай бошлади. Чор атроф жим, сув қуйгандек сокин...

Оқ ўтовнинг туйнуги тортиб қўйилган. Очиқ чиганакдан тоғларнинг оппоқ чўққилари, осмоннинг бир парчаси, чарақлаган юлдузлар мўралаб турибди. Ҳаво соф, беғубор. Утовлар атрофида давра қурган қариялар, йигитлар, хотин-қизлар ҳам ўтириб куй тинглашар, чий орасидан кирган шабада маст бўлиб, чиганакдан сархуш чиқиб кетарди. Бу куйларда бепоеън яйловлар таровати, севишган юраклар ҳарорати, Кўкбулоқ тоғларидан эшилиб тушаётган шалолалар куйи, Шакарбулоқ мавжлари мужжасам. Бахши уч-тўрт терма билан тингловчиларни ўзига ром қилиб, «дўмбира гурунги»ни қизитиб олгач, удум бўйича: «Нима айттай?» термасини тингиллатиб, тингловчиларга разм солиб турди.

— «Келиной!» «Келиной!» — Шу пайтгача қариялар хузурида одоб сақлаб турган ёшлар ўз хоҳишларини айтишди. Шўх, ҳаяжонли «Келиной!» чолларга ҳам ёқиб, дилидаги эски хотираларни уйғотса-да, улар ёш-яланлар ёнида ўзларини сипо, вазмин туттишди:

— «Малла савдогар» бўлсин, — деб эшитилар-эшитилмас товуш берди чоллардан бирови.

Шу тоғларда, яйловларда туғилиб, шу Ширинбулоқ, Консой бўйларига куйланган «Келиной»га ҳар бир қўйичоннинг, бу яйловларда бия соққан ҳар бир йигит-қизнинг ҳис-туйғуси сингган. «Келиной!» — уларнинг дил таржимони. Лекин бахши қариянинг сазасини синдирмади. «Малла савдогар»дан кейин «Келиной»га ўтди:

... Ўн еттига қадам қўйгандир ёши.

Вилмадим, ким бўлар унинг сирдоши.  
Хуснига эгилар осмоннинг боши.  
Чанқовузни юлдуз чалди, ноз чалди.

Қариялар кўзларини юмиб, куй-қўшиқ оҳангида енгил чайқалиб ўтиришибди. Йигитлар юрагига тушган чўғдан кўзлари яшнаб кетган. Қизу келинларнинг ёноқлари лоларанг, енглари учи билан лабларини беркитиб, кўзларини ҳаё билан ерга тикишган. Тиззаларида невараларини эркалатиб ўтирган ўданали кампирлар хўрсинишади. Дўмбира торларидан кенг яйловларда елдай учиб бораётган бедовлар туёғининг дукури эшитилади, юракларни ларзага солади. Бедовлар шамолда ёйилган ёлларида момоларнинг ке-

линкалик хотираларини олиб келадилар...

Аёллар ўтовида кичик невараси Дилбарни олиб ўтирган Норхол момо уни келини Моҳларга берди. Бўйини чўзиб, чий орасидан оқ ўтовга кулоқ тутди. Юраги ғурурдан тўлқинланди: «Абдулқодирим худди Турди бобоси, Ражаб, Ҳазратқул тоғаларидай етилибди. Товуши ҳам меъёрига етган. Тингловчинини мафтун этиб, қулоғини дўмбирага «михлаб» қўйгани — бахшининг етилгани». Норхол момонинг кўз олдидан гўзал овули, ота ва акалари минган бедовлар саф тортиб, туёқларидан ўт чақнаб ўтди. Момо энасининг гапларини эслади: «Оқ-бош товдан бир йигит саксон серкани Ғузор бозорида сотиб, пулига Шаҳрисабз Чорсуидан бир дўмбира олиб келган. У ҳар куйи қирларга сурув ҳайдаб, дўмбирасини чертиб ўтирар экан. Бир куйи тоғ этагидан катта карвон ўтиб қолибди. Куй оҳангига сархуш бўлган туялар аввал секинлашибди, сўнг тўхташибди. Карвонбоши шунча бақирб-чақирса ҳам, урса ҳам туялар куй тинмагунча жойидан жилмапти. Бу балки афсонадир, балки ҳақиқатдир, лекин ўша дўмбираси Тўдачорборқнинг биринчи ошиқ-бахшиси, сеннинг отанг — Турди бахшидир». Афсона эмас, ҳақиқат экан бу. Менинг Абдулқодирим ҳам, насиб этса, машҳур бобосига тенглашиб, сеҳргар бўлиб қолибди».

Шакарбулоқдек оқиб келаётган куй сеҳри, бахшининг ширали овози Урта Осийнинг не-не улуғ, чечан бахшилари даврасини кўрган машҳур Ражаб шоирдек одамни ҳам қойил қолдирди:

— Яша. Қадимги бахшиларимиз барҳаёт экан.

Узи тутдан, усти ва чаноғи сариқ толдан ясалган, икки кулоқ, икки тор, бир банду бир харракли бу оддий пардаси дўмбиранинг учта тешигидан шунча куй-нағма, кулги, гоҳ йиғи, шалолалар шовқини, отлар дупури, гоҳ биялар бўзлаши янграб, тингловчиларни сел қилади.

— Епирай-а, — деб юборди кўзлари ёшланган Ҳазратқул бобо. — Бу дўмбиранинг тори менинг ху, Кенсойдан сел келган йили сўйилган ёш кўзимнинг ичагидан қилинган. Тоza, зўр, кўнғироқдай овозидан танидим-ов...

Деҳқонobodнинг Консой соҳилидаги Хўжамаҳмуд овулида туғилган Абдулқодир кўз очиб отасини кўрмади. Отаси Абдурахим урушга кетган эди. Тўдачорборқли машҳур бахшилар — бобоси Турди шоир,

тоғалари — Ражаб шоир, Ҳазратқул бахшилар тарбиясида ўсди. Гўдак-лигидаёқ Ражаб бахши, Умир Сафар ўғлидек машҳур оқинларнинг то тонготар давом этадиган айтишувларидан баҳраманд бўлиб, юрагида куй-қўшиқ меҳри уйғонди. Буни сезган бобоси Турди шоир неварасини шу тариқа бахшилиқ сирларидан огоҳ қиларди. Абдулқодирнинг камолига тоғаси Ражаб шоирнинг ҳам анча меҳнати сингди. Унга, айниқса, жиянининг ёқимли, ширадор овози, дўмбирани ҳолатларга қараб гоҳ шўх, гоҳ маънос, гоҳ шиддатли, гоҳ секин чертиши маъқул тушди:

— Абдулқодир ҳар бир сўз, куйни юрагидан ўтказди. Юракдан ўтган сўз ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди. Абдулқодир — қуймақулоқ. Бир эшитганини дарров ёдлаб олиб, унинг ёнига ўзи қўшиб юбора олувчи бахши.

Ёш Қодир бобоси ва тоғаларидан «Олтинқобоқ», «Кўндуз ва Сундуз», «Болхувон», «Соҳибқирон ва Соҳибжамол», «Алломиш» дostonларини ўрганди. Уттиз минг мисрага яқин терма ва топшмоқларни билди. «Ҳасан кўлбарнинг уйланиши», «Ёзи билан Зебо», «Вомиқ ва Узро», «Юсуф ва Зулайҳо», «Бева Барчин» дostonларини ўз усули, йўли билан куйлайди. Қодир бахши катта даврага кирган йили, бир гурунгда тўхтовсиз ўн икки соат дўмбирани чертиб, куйлаб, деновлик Тошмурад шоир, Урта Осийга машҳур Шернинг донгдор шогирди Мардонқул бахши билан «беллашиб», улардан даврани ўзига ағдариб олди. Шундан кейин Самарқанд, Панжикент, Қўрғонтепаю Кўлоб, Туркманистоннинг Амударё бўйларига ўзбек овулларида машҳур бўлиб кетди.

Қодир бахши дostonлари ва термаларида ўзининг юрагига яқин, ғам-ташвиш ва қувончларига шерик оддий одамларнинг юрак товланишлари мавжлашиб туради.

Қодир бахши Раҳим ўғли халқ бахшиларининг I ва II республика анжуманлари совриндори, халқ ижодкорларининг Москвада, Чайковский номидаги концерт залида ўтказилган Халқаро VII конгресси лауреатидир. Париждаги Халқаро VIII конкурс иштирокчилари рўйхатига ҳам киритилган. У айниқса халқ дostonларини ижро этганда «кипакдай эшилиб» кетади. Қодир бахши катта бир кўприк бўлиб, халқимизнинг улкан адабий меросини янги замонларга, янги авлодларга етказишда эзгу ҳиссасини қўшмоқда. Шу сабабли у яқинда СССР Ёзувчилар союзи аъзолигига қабул қилинди — қаламқашлар сафига дўмбираси билан кирди.

... Тоғлар боши оқариб, тонг отмоқда. Бахши гурунгида қониққан қўйичонлар отларига миниб, сурувларини «ҳайт-ҳайт»лаб, қирларга ўрлаб кетишаётир. Ўн беш кунлик ойда келинчақлар дош қозонларда сут шопиришаётир. Барчининг қулоғи остида ҳали ҳам бахшининг қўшиғи янграётгандек туюлади.

Шаҳарлар султони, кўнгилининг гули,  
Ажойиб шаҳарда бўлдим, дўстлар-ай.  
Бахтиёр элимининг пойтахт манзили,  
Гўзал Москвада бўлдим, дўстлар-ай.

Бир кўрган одамнинг очилар баҳри,  
Жамоли мисоли гулларнинг наҳри,  
Тинчликнинг қалъаси, дўстликнинг шаҳри,  
Юлдузлар қонида бўлдим, дўстлар-ай.

Завқланиб қарайди куёш кетолмай,  
Булутлар айланиб юрар ўтолмай,  
Ўз нурун тўшабди келиб ҳатто ой,  
Табиат жонида бўлдим, дўстлар-ай.

Олтинми, дарёми жим-жимлаб оқар,  
Биолар тоғларни тумордай тақар,  
Ҳавоси дардларга доридай ёқар,  
Юрак давосини кўрдим, дўстлар-ай.

ҚОДИР бахши РАҲИМ ўғли

## Москвада бўлдим, дўстлар-ай!

Бир пештоқ яралган битга баҳордан,  
Оламга нур сочар шому саҳардан,  
Соати олтиндан, ери гавҳардан  
Она Кремлни кўрдим, дўстлар-ай.

Дўстлик мрамаридан экан макони,  
Бутун инсонларнинг юраги-жони,  
Улуғ Октябрнинг азиз жаҳони,  
Донишманд Ленинни кўрдим, дўстлар-ай.

Ишонгинг келмайди одам қўлидан —  
Бино бўларканми шундайин макон,  
Дуру жавоҳирлар нур сочар ҳар ён,  
Бир боғу бўстонни кўрдим, дўстлар-ай.

Юксак биоларга ҳайрон қолсан,  
Қиқолсанг, юлдузини териб олсан,  
Ёки оймомани ушлаб минсан,  
Бино ҳулқарини кўрдим, дўстлар-ай.

Кўзлар беихтиёр ҳар ён қарайди,  
Дарёлар сочларин ювиб тарайди,  
Шамоллар кўчасин ўпиб ялайди,  
Гўзаллар шоҳини кўрдим, дўстлар-ай.

Улуғ партиямиз сўнмас макони,  
Бутун шаҳарларнинг таянчи, шони,  
Сен билан шод бу кун Қодирнинг жони  
Бахтлар чирогини кўрдим, дўстлар-ай.



Алижон ЙУЛДОШЕВ

## Висол

Тонга қадар ёқимли шивир-шивир...  
 Бўсалардан гунча лабда кўп озор.  
 Тушунмайсан, тун кўйнида ажиб сир,  
 Қиз қалбидай безовтадир бедазор.  
 Хумор-хумор термулади хув, ҳилол,  
 Хумор-хумор нафас олар йигит-қиз.  
 Милтир-милтир юлдузларда бир савол:  
 — Бизларга ҳам ҳароратдан берингиз?!  
 Дукир-дукир безовта икки юрак,  
 Ошиқ қалбда ўзга бир шавқ уйғонар.  
 Бедазорда бир бедана жонсарак,  
 Ой нурида нозик ниҳол тўлғонар.  
 Тонг отдию кетди бирдан бўзариб,  
 Гуноҳкор деб у ўзини қилди ҳис.  
 Йигит турар озроққина қизариб,  
 Кетиб борар юрагини олиб қиз.

## Айт, дилдор

Мажнунтол хомуш, лол,  
 Қалб сирин дарёга айтади.  
 Дарёда қизик ҳол,  
 Келади, келади-қайтади.  
 Мажнунтол менга ўхшайди,  
 Шўх дарё сенга ўхшайди.

Ой нури хўп тўплаб,  
 Булутнинг бағрига сочади.  
 Булут ҳеч очмас қалб,  
 Оҳиста сирғалиб қочади.  
 Ҳайрон ой менга ўхшайди,  
 Оқ булут сенга ўхшайди.

Булбул зор куйлайди,  
 Тугамас оҳ-нола.  
 Гул ночор ўйлайди:  
 «Бўлма дер овора».  
 Шу булбул менга ўхшайди,  
 Тоза гул сенга ўхшайди.

Мажнунтол дарёга,  
 Ой нури булутга  
 ёпишди,  
 Тонг чоғи булбул, гул, вожаб,  
 топишди.  
 Биз қачон, айт дилдор?

\* \* \*

Оҳ чекма, илтимос,  
 Ёшгина жонсан.  
 Наҳотки, севинч оз,  
 Завқ-шавқдан тонсанг?!  
 Оҳ чексанг юлдузлар,  
 Тўкилар бир-бир.  
 Бечора сой бўзлар,  
 Фалак титрар зир.  
 Қуёшнинг тинчи ҳам,  
 Эҳтимол, бузилар.  
 Япроқнинг банди ҳам  
 Чирт-чирт узилар.



## Бувижон

(Ўғлим Умиднинг шеъри)

Дунё ташвишини тортдингиз бешак,  
 Қора сочларингиз бўлди қордай оқ.  
 Нурли шафақлардан топиб сиз дарак,  
 Октябрь бахт берди, бахтингиз порлоқ.

Утмишдан сўз очса,  
 тенгдошларингиз,  
 Ғамгин ўйларингиз қоқади қанот.  
 Чилпарчин бўлади бардошларингиз,  
 Дейсиз: «Ожиз эди аёл деган зот.  
 Кўксимиз тиларди ҳисобсиз армон».

Сизни эъозлайди бахтиёр ўлка,  
 Қуёшни кўксида тутгандай само.  
 Сиз ахир, бахтларни кўтариб қўлга  
 Бахтиёр ёшларга бўлдингиз момо.  
 Ёвуз ниятларга кўксингиз қалқон —  
 Эди-да, ҳар доим эсланг, бувижон  
 Гунча дудоғида ўйнаса қуёш,  
 Боғда гуллаганда ўрик, шафтоли,  
 Мунис кўзингизда кўрдим севинч, ёш,  
 Дейсиз: «Фарзандларим нурли ихболи».  
 Дилингиз очилар мисоли осмон,  
 Сиз беҳад хурсандсиз бу кун, бувижон,

Сиз билан, билсангиз, биздаги гурур,  
 Бахту иқбол учун сиз бор, хайрият.  
 Сиз севган ўлкада ўйнар минг хил нур,  
 Гулгун чехраларда эзгу бир ният;

Сиз билан шуқуҳли жумлаи жаҳон,  
 Минг йил умр кўринг деймиз, бувижон.

# МИНИАТЮРА САНЪАТИНИНГ ШАЙДОСИ

Шарқ халқларининг мероси бўл-  
 миш қадимги қўлёмалар саҳифала-  
 рига зийнат беришда қўлланилган  
 нафис расм санъати ўзининг юксак  
 бадий хусусиятлари билан алоҳида  
 ажралиб туради. Маълумки, мини-  
 атура санъати асосан IX—X асрлар-  
 да жанр сифатида шаклланди. Кей-  
 инчалик эса, негадир бу жанрга  
 эътибор сусайиб кетди.

Шаклан миллий, мазмунан соци-  
 алистик ўзбек совет тасвирий санъ-  
 атининг ҳозирги тараққиёт босқичида  
 ўтмиш мусаввирлар бадий мероси-  
 дан ижодий фойдаланиш — уларнинг  
 аъналарини давом эттиришга бўл-  
 ган қизиқиш кучайди. Бу, рассомлар  
 ижодида, хусусан, Уста Мўмин гра-  
 фик асарларида, Искандар Икромов  
 китоб безакларида ва Чингиз Аҳма-  
 ровнинг деворларга чизилган панно-  
 ларида миниатюра расм санъати  
 аъналарининг давом эттирилганини  
 кўрамыз. Бироқ бу мўқалам уста-  
 ларининг кўпчилиги миниатюра расм-  
 ларининг фақатгина услубини ўзлаш-  
 тиришга ҳаракат қилганлар.

Кейинги йилларда миниатюра  
 санъатининг бадий воситаларидан  
 фойдаланишга ҳаракат қилаётган ис-  
 тейододли рассомлар ижод майдони-  
 га кириб келдилар. Улардан бири  
 Шомаҳмуд Муҳаммаджоновдир. Бу  
 ёш рассом миниатюра санъатининг  
 нутилиб кетган технологиясини тик-

лаш ва ўтмиш мусаввирлари энг  
 яхши аъналарини давом эттиришга  
 киришди. Эътироф қилиш керакки,  
 айни қадимий санъат технологиясини  
 қайта тиклаш жараёнида ёш ижод-  
 кор кўпгина қийинчиликларга дуч  
 келди, лекин ижодий меҳнат бекор  
 кетмади, ниҳоят, кўзланган мақсадга  
 эришди: ўтмиш мусаввирлари ярат-  
 ган ранглар унинг мўқаламида ян-  
 гича жило топди...

Шомаҳмуд ёшлигиданоқ рассом-  
 ликка қизиқди. Унинг илк ижодий  
 изланишлар маҳсули — «Ғазал» аса-  
 ри 1966 йили «Гулхан» журналида  
 эълон қилинди. Кейин ҳаваскор рас-  
 сом ўз орзуларини амалга ошириш  
 мақсадида Тошкентдаги П. Бенков  
 номли республика бадий билим  
 юртига ўқишга кирди. Жаҳонга маш-  
 ҳур рассомлар ва Шарқнинг ўтмиш  
 мўқалам усталари ижодини пухта  
 ўрганди, уларнинг асарларидаги ноз-  
 ик жиҳатларни танқидий ўзлаштир-  
 ди. Шомаҳмуднинг ижодий изланиш-  
 ларида айниқса озарбойжонлик  
 олим, профессор Одил Қозиевнинг  
 ўтмиш мусаввирлари ижодий тажри-  
 балари баён қилинган «Ўрта аср  
 қўлёмаларининг бадий-техник ма-  
 териаллари» китоби айниқса катта  
 ёрдам берди.

Ўтмиш мусаввирларининг мўқала-  
 млари, қоғозлари, бўёқлари ўзига  
 хос эди, яъни миниатюра санъати

нозик ифодаларини тасвирлай олади-  
 ган даражада мукамал эди. Шомаҳ-  
 муд араб ва форс тилини ўрганди,  
 қадимий китобларни мутолаа қилди,  
 мўқалам, қоғоз, бўёқ тайёрлаш  
 усулларини билиб олди. Натижада  
 иши юришди. Тўғри, у дастлаб аъна-  
 навий мавзуларни классик миниатю-  
 ра услубида очиб беришга интилди.  
 Бу миниатюрада ёш рассом ориги-  
 нал талқинга эришгани диққатга ло-  
 йикдир.

Дарҳақиқат, Шомаҳмуд изланув-  
 чан ижодкор. Шунинг учун ҳам  
 унинг мўқаламига мансуб икки ми-  
 ниатюра Прага шаҳрида 1972 йили  
 бўлиб ўтган ёш рассомлар асарлари  
 халқаро кўргазмасида биринчи да-  
 ражали дипломга муносиб кўрилди.  
 Атоқли ёзувчи Абдулла Қодирийнинг  
 «Меҳробдан чаён» романи асосида  
 ишлаган ўнта миниатюраси Алишер  
 Навоий номли Давлат адабиёт музе-  
 йида сақланмоқда.

Шу йил май ойида Шарқшунослик  
 институтида Ўзбекистон ССР Фанлар  
 академияси Рассомлар союзи ва  
 Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий номидаги  
 Санъатшунослик институти биргалик-  
 да уюштирган, улғур рассом Камо-  
 лиддин Беҳзод тўғилганига 525 йил  
 тўлишига бағишланган кўргазмада  
 Шомаҳмуд Муҳаммаджонов ҳам ўз  
 асарлари билан иштирок этди. Унинг  
 асарлари жамоатчилик ва мутахас-  
 сислар томонидан юқори баҳоланди.

Албатта, бир ёш рассомнинг му-  
 вафқиятлари тўғрисида мулоҳаза  
 юрита туриб, унинг тенгқурларини,  
 авлодини унутиб қўймаслик керак.  
 Чунончи, бу ўринда миниатюра санъ-  
 атига қизиқиш, унинг аъналарини  
 ўзлаштиришга ҳаракат қилаётган бир  
 гуруҳ китоб безовчи рассомлар ҳа-  
 қида баъзи мулоҳазаларни айтиб  
 ўтиш мумкин. Уларнинг ижодий  
 ютуқлари, шубҳасиз, бор. Лекин

миниатюра санъати хусусиятларини  
 яхши билмаслик оқибатида айрим ёш  
 рассомларнинг машқлари муваффа-  
 қиятсиз — бачкана чиқмоқда, ҳатто  
 карикатурага ўхшаб қолмоқда. Али-  
 шер Навоийнинг Ғафур Гулом номи-  
 даги Адабиёт ва санъат наشريётида  
 чоп қилинган «Ҳайратул аброр» ва  
 «Лайли ва Мажнун» дostonлари наср-  
 рий нашрларида, Дурбекнинг рус  
 тилига таржима қилинган «Юсуф ва  
 Зулайхо» дostonи нашрига ишланган  
 расмларни кўрсатиб ўтиш мумкин.  
 Ахир, Алишер Навоий асарлари  
 нашрларини безашнинг ажойиб на-  
 муналарини марҳум Ўзбекистон халқ  
 рассоми Искандар Икромов яратиб  
 берган эди-ку! Ёш рассомларнинг  
 Искандар Икромов ижодий тажри-  
 басидан фойдаланмаётганлари, унинг  
 мувафқиятларини бойитмаётганли-  
 клари афсусланарлидир. Бу мисол,  
 назаримда, Чингиз Аҳмаровнинг ба-  
 дий билим юртларида миниатюра  
 расм санъати бўйича алоҳида курс-  
 лар ташкил қилиш тўғрисидаги та-  
 шаббусини қўллаб-қувватлаш керак-  
 лигини кўрсатади.

Асосий ижодий методи социалис-  
 тик реализм бўлган совет тасвирий  
 санъати услубий ранг-барангликка  
 хосдир. Зеро, миниатюра санъати-  
 нинг қайта тикланиши ўзбек совет  
 тасвирий санъатидаги услубий изла-  
 нишларга кенг имконият яратиб бе-  
 риши табиийдир.

Бинобарин, ёш миниатюрачи рас-  
 сомларимиз, шу жумладан, Шомаҳ-  
 муд Муҳаммаджонов ҳам буюк  
 санъаткор Камолиддин Беҳзод, унинг  
 шогирдлари Қосим Али, Дўст Муҳам-  
 мад, Мирак Наққош, Маҳмуд Музаҳ-  
 ҳиблар меросини чуқур ўрганиши,  
 уларнинг аънаасини давом эттири-  
 ши, давримизнинг етуқ рассомлари  
 Искандар Икромов, Чингиз Аҳмаров-  
 ларга муносиб шогирд бўлиш учун  
 тинмай ижодий изланиши зарур.

Абдураҳим МАДРАИМОВ,  
 санъатшунослик кандидати

# ПОЙТАХТИМИЗНИНГ ТАРИХИЙ ҚИЁФАСИ

Серқуёш Ўзбекистонимиз пойтахти Тошкент жумлаи жаҳонга «дўстлик ва биродарлик шаҳри» номи билан донг таратган маълум ва машҳур шаҳардир. Кейинги ўн йилликлар мобайнида унинг қиёфаси тамомила ўзгариб, янгиланиб, ўзига хос шаҳарсозлик лабораторияси сифатида ҳам дунё элларининг оғзига тушди.

Бу ерда бирин-кетин ўтказилаётган халқаро анжуманлар, Бутуниттифоқ миқёсидаги йиғинлар, мамлакатимиз ва Шарқу Ғарб туристларининг тинимсиз оқими Тошкентнинг бетакрор жозибаси туфайлидир.

Ҳа, пойтахтимизнинг улғувор ҳамда гўзал жамоли кун сайин, ой сайин, йил сайин янги чирой очиб,

социалистик шаҳарга хос суръатлар билан ўсиб, ривожланиб, камол топиб бормоқда.

Айни вақтда Тошкент қадимий тарихий шаҳар ҳамдир. Ҳадемай биз унинг икки минг йиллигини кенг нишонлаймиз. Чиндан ҳам у ўзининг ўрта асрга ва кейинги феодал даврларига хос меъморлик обидалари, қадимий ядросини сақлаб қолган планировкаси, халқ амалий санъатининг бизгача етиб келмиш ноёб намуналари билан диққатга сазовор шаҳардир.

Одамлар қадим-қадим замонларда бу жойларни ўзларига макон қилиб танлаганлар. Бундай дастлабки манзиллар эраимиздан аввалги иккинчи ва биринчи минг йилликларга мансубдир.

Тўртинчи ва бешинчи асрларда эса бу йриқ деҳқончилик воҳаси — Шош ҳукмдорлари яшаб турган ўзига хос марказ бўлган. Тошкент территориясидаги бир тўп тепаликлар,

илк ўрта асрларга хос феодал кўрғонларининг қолдиқлари шундан далолат беради. Шош ҳукмдорлари маркази Мингўрик шаҳристониди (ҳозирги Клара Цеткин кўчасида) ўринлашган эди.

Араблар воҳани босиб олганларидан кейин орадан юз йил ўтиб, Шош атрофлари янгидан ўзлаштирила бошланди. XI асрга келиб эса бу ерда йриқ ўрта аср савдо-хунармандчилик шаҳри вужудга келди. Атрофлари кўрғон деворлари билан ўралиб, арклари, шаҳристониди (ҳозирги Эски Жўва ва Чорсу ўрнида) бозорлари, хунармандлар яшайдиган маҳаллалари машҳур бўлган шаҳар XII асрда Хоразмшоҳ томонидан вайрон этилади. Кейинчалик мўғуллар истилоси даврида ундан ҳам вайронагарчиликка учрайди. Фақат орадан юз эллик йилча ўтгандан сўнггина Амир Темури даврида у қайта тикланиб, кўчманчилар ҳужумига дучор бўлиб турган ўлканинг чегарасида қалъа шаҳар бўлиб қолади.

Темури ва темурийлар даврида шаҳар қиёфаси бирмунча ўзгаради. Ҳозиргача сақланиб келаётган Занги ота ва Шайх-ан-тоҳур ансамблларидаги бир қатор мавзолейлар (Қалдирғочбий, Юнусхон, Занги ота, Амбарбиби мақбаралари), Чорсудаги Жомеъ масжиди шу давр меъморчилигининг маҳобатли намунасидир.

Темурийлар инқирозини тезлатиб, Тошкент воҳасида ҳам ўз ҳукмронлигини ўрнатган Шайбонийлар сулоласининг дастлабки ҳукмдорлари даврига келиб шаҳар нисбатан гуллаб-яшнади, унда бир қанча салобатли ва зийнатли бинолар қурилди. Масалан, XVI аср ўрталарида Регистон (Чорсу)да Кўкалдош мадрасаси, Бароқхон мадрасаси (унинг ичида Суюнчхон мақбараси бор), Ҳазрати имом ансамбли, Қафқол Шоший



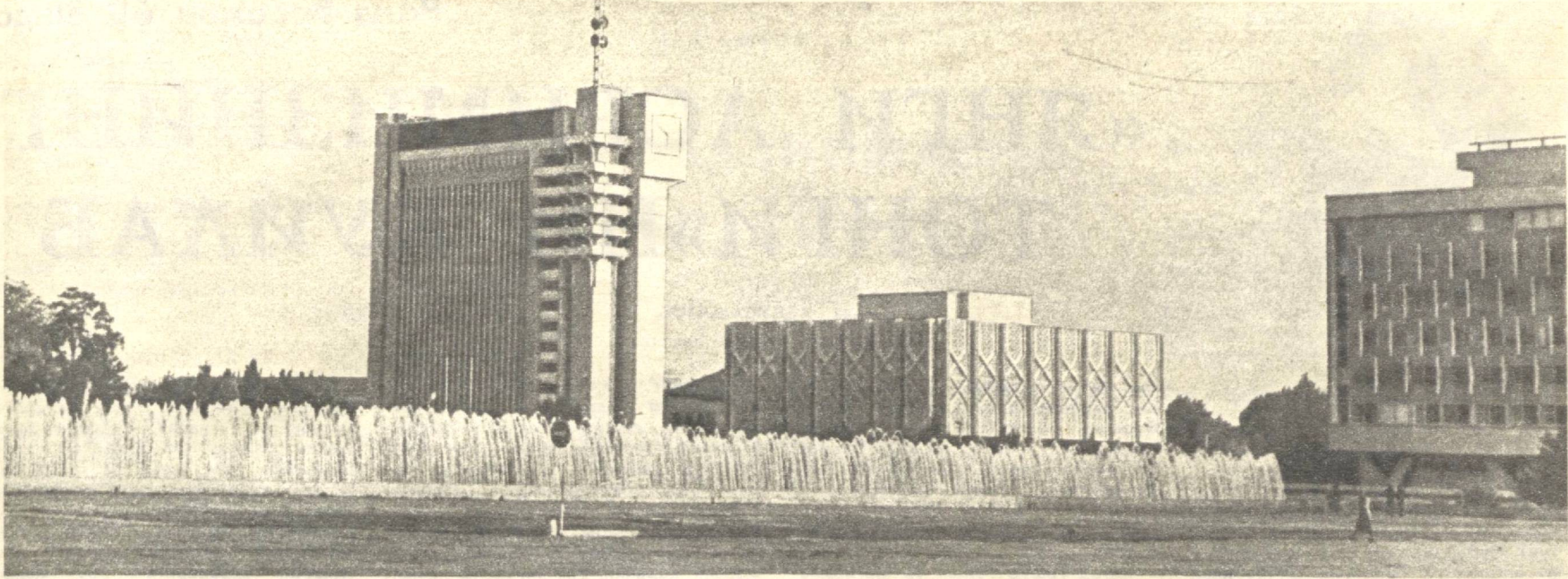
Эски Тошкентда қовун бозори.

Беруний номидаги кўча жамоли.

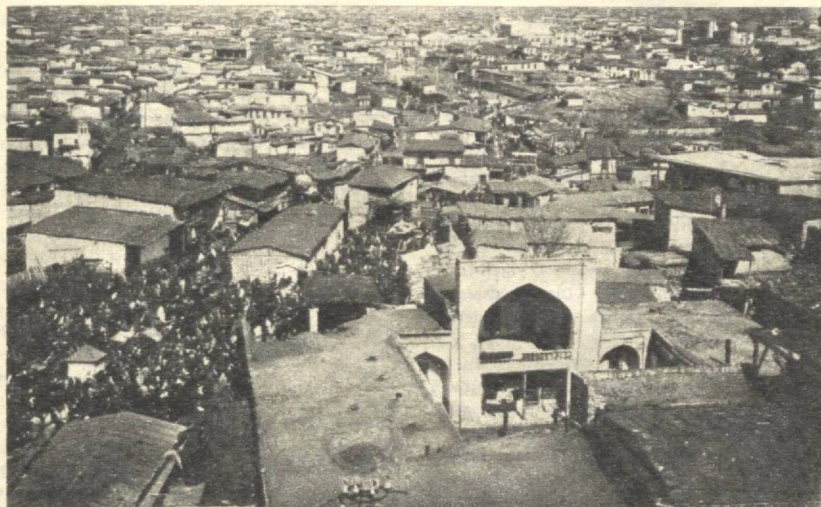


Тошкент марказининг нечаги ва бугунги қиёфаси





Пойтахтимизнинг қадимий ва ҳозирги қиёфаси.



мақбараси ва ҳоказолар бунёд этилди. Шахристон ва Арк атрофида, карвон йўлларига яқин жойларда аҳоли бирмунча зич яшаган маҳаллалар, шаҳардаги икки қаватли қўрғон деворлари айланасини кесиб ўтган кўчалар, шу қўрғонлардан ташқарида қурилган чорбоғлар, роботлар, хонақоҳлар, кўшклар, дарбозалар шу даврга хос шаҳар қиёфасини белгилайди. Дарбозалардан ташқа-

рида эса муқаддас жойлар номи билан аталмиш қабристонлар бўлган. Шаҳарни кесиб ўтган йўللар ва обод гузарлар маҳаллаларни бири-бирига боғлаб турган худди шу даврда уй-жойлар ва хилма-хил иншоотларни зилзиладан ҳамда кескин қиёмат иқлимга хос саратон жазирамасидан сақлаб қолиш имконини берувчи синч деворлар, ички-ташқи ҳовлилар, ойнаванд раvon ва

айвонлар, ҳовлига олиб кирувчи йўлаклар қуриш кенг расм бўлди. Аксарияти ясси лой томли тураржой кварталлари фониди яриқ меъморлик обидалари ажиб улғувор бир манзара ҳосил қиларди.

Кейинги асрларда Тошкентда меъморчиликнинг яна бир қатор мухташам намуналари (Камолон дарвоза ёнидаги Хўжа Аълабдор мақбараси, Чўпонота ва Қўшни мазор (Чигатой қабристони), обидалари бунёд этилди.

Тошкент Россияга қўшиб олинганидан сўнг эса бу ерда тарихий таркиб топган феодал шаҳри ёнгинасида рус ва Европа шаҳарсозлиги анъаналари руҳида қурилган бинолар бирин-кетин пайдо бўла бошлади. Жумладан, рус амалдорлари учун алоҳида уйлар, банклар, дорихоналар, ҳарбий билим юрталари, гимназиялар, шаҳар думаси биноси ва бошқа идоралар, цирк, вокзал, меҳмонхоналар бунёд этилиб, ҳаммаси пишиқ ғиштдан қурилди. Шу тариқа «янги шаҳар» вужудга келди...

Улуғ Октябрь социалистик революциясига қадар бўлган Тошкент меъморлик тарихининг асосий босқичлари қисқача ана шулардан иборат. Шу ўринда айтиш лозимки, Тошкентнинг тарихий қиёфасини белгиловчи мазкур меъморлик обидала-

рини ҳанузгача ўрганилган, уларга муносиб баҳо берилган, деб бўлмайти. Узоқ ва яқин ўтмишдан бизга мерос бўлиб қолган, бу тарихий ва маданий ёдгорликлар эндиликда махсус қонун билан муҳофаза этилиб, таъмирлаш ишлари кенг йўлга қўйилаётган бизнинг кунларимизда ҳар бир тарихий обиданинг ўзига хос томонларини пухта тадқиқ ва тарғиб этиш бизнинг авлодлар олдидаги бурчимиздир.

Ҳозирги вақтда икки минг йиллик тарихга эга бўлмиш қадимий ва назқирон пойтахтимиз ўзининг муборак тўйига кенг ҳозирлик кўрмоқда, унда талай мухташам замонавий иншоотлар, кварталлар, йўللар, боғ ва майдонлар бунёд қилинмоқда. Айни вақтда бу замонавий шаҳар системасида меъморлик-этнографик қўриқхона зоналарини яратиш борасида тегишли тадбирлар кўрилмоқда, ўтмиш архитектурасининг қайтарилмас ёдгорликлари қайта тикланиб, ўзини кўз-кўз қилмоқда.

Неча-неча авлодлар яратиб кетган мазкур обидалар бизнинг давримизда янгиланиб, асл қиёфасига кириб, меросимизнинг маданий ёрқин қирралари бўлиб порламоқда.

Лидия МАНЬКОВСКАЯ,

санъатшунослик кандидати

«Гулистон» журнали оталиғидаги «Гулистон» колхози Пискент райони хўжаликлари орасида биринчилардан бўлиб, 1981 йили давлатга пахта сотиш йиллик топшириқларини муддатидан анча барвақт адо этди ва ўз зиммасига яна қўшимча социалистик мажбурият олди. Шу муносабат билан хўжалик маъмурияти ўз аъзолари номидан «Гулистон» журнали редколлегиясига, унинг ижодий коллективига ва кўпминг сонли мухлис-ларига ғалаба рапорти йўллади:

КПСС XXVI съезди ва Ўзбекистон Компартиясининг XX съезди қарорларидан руҳланган Пискент районидаги «Гулистон» колхозининг азамат меҳнаткашлари Улуғ Октябрь социалистик революциясининг шонли 64 йиллиги байрами арафасида пахта тайёрлаш халқ хўжалик планини муддатидан олдин 14 иш кунда 3 октябрда 103 процент қилиб бажардилар. Ҳар гектар ердан 33 центнердан ҳосил олинди, жами 3300 тонналик хирмон бунёд этилди. Ҳосилнинг 94 проценти бункерлардан

## ҒАЛАБА РАПОРТИ

тўкилди, ҳар бир терим агрегатининг иш унуми 111 тоннани ташкил этди. «Тошкент технологияси»нинг амалдаги самаралари бизнинг хўжалигимиз тимсолида ҳам беқиёс бўлди. «Зангори кема» капитанларидан Норбой Абдувалиев, Турдали Ҳасанов, Муҳаммадолим Исақов, Насим Ҳақимов, Саъдулла Деҳқоновлар олдинги сафда бордилар.

Хўжалигимиз меҳнаткашлари умумхалқ мусобақасига қўшилиб, 45—50 центнерчилар ҳаракатини

кенг авж олдирдилар. Зафар маррасига биринчилар қаторида етиб келган Анорқул Умироқов бригадаси ҳар гектар ердан 42 центнердан, Абдунаби Арслонов бригадаси 39 центнердан, Абдуғани Назарқулов ва Султон Эсиркепов бошлиқ бригадалар 36 центнердан пахта ҳосили кўтариб, колхознинг халқ хўжалик планини бажаришига катта ҳисса қўшдилар.

Салмоқли хирмон яратилишида муносиб ҳисса қўшган илғор кол-

хозчилар, сувчилар, механизаторларнинг номларини гуруҳ билан тилга оламиз. Лафзи ҳалол деҳқонларимиз даладаги ҳосил чўғини ҳисоблаб чиқиб, давлатга яна 1270 тонна «оқ олтин» етказиб беришга, ялпи ҳосилни 4500 тоннага, ҳосилдорликни гектар ҳисобига 45 центнерга етказишга қарор қилдилар.

Хўжалигимиз аъзолари келгуси йил ҳосили учун ҳам пухта замин яратмоқдалар. Биз оталиғимиздаги «Гулистон» журнали редколлегиясини, ижодий коллективини ва кўпминг сонли журналхонларни ишонтириб айтамузми, «Гулистон» колхозининг меҳнатчилари ўн биринчи беш йилликнинг биринчи йили ва умуман беш йиллик планларини барча кўрсаткичлар бўйича ортиғи билан адо этадилар.

Ислиддин ҲАЙДАРОВ,  
колхоз правлениесининг раиси,  
Абдуваҳоб МАФИҚОВ,  
колхоз партия ташкилотининг секретари

# «ЯНГИ АСРИМИЗНИНГ ТОНГИ»НИ КУЙЛАБ

Ҳафиз АБДУСАМАТОВ,  
филология фанлари доктори

Бир бўғин ҳадемай ўрмондаги текис қарағайлардек элликка кириб боради. Булар — Ҳамид, Асқад, Мирмуҳсин, Рамз, Саид Аҳмад, Шукрулло, Туроб... Дарҳақиқат, мен бу иккинчи бўғин тўғрисида гап борса, қирқ азамат ўғилнинг отасидай ўзимда қалбим тўла ғурур сезаман.

Устод Ғафур Ғулом ўз шогирдларининг истезодини жуда тўғри белгиланган эди. У санаб ўтган санъаткорлар ҳозирги кунда адабиётимизнинг катта юкини ўз елкаларида дадил кўтариб келмоқдалар. Адабиётимизнинг кўрки ва фахри бўлиб қолган бу адиблар ўзларига хос услуб ва мавзу билан, шакл ва приёмлар билан ўзбек совет адабиётини бойитмоқдалар, унинг шўҳратини мамлакатимиз, ҳатто жаҳон миқёсида ёймоқдалар. Қани энди Ғафур Ғулом ўз шогирдларининг кейинги ўн беш йил ичидаги ижодий ютуқларини кўрсатса эди, боши кўкка етган бўларди.

Устоз Ғафур Ғуломнинг Рамз Бобожон ҳақидаги илиқ сўзларини эшитганман. Айниқса, ёш талантнинг рубойлари устозга маъқул ва манзур эди. Рамз Бобожоннинг «Янги рубойлар» тўпламига унинг сўзбоши ёзиши ҳам бежиз эмас, албатта. Бу сўз боши Ғафур Ғуломнинг ўз шогирдига улкан меҳрибонлиги ва юксак муҳаббатининг рамзидир. Яхшиси, устознинг ўша сўзларини келтирайлик: «Рамз Бобожон Шарқ адабиётининг традицион ихчам шеърый формаси бўлган рубойдан янгича фойдаланади, у ўз рубойларида давримиз ғояларини зўр руҳий кўтаринкилик билан тараннум этади, замонамизга хос янги-янги образлар ишлатади». Катта-катта мазмунлар гавҳарини йиғиб, тўрт сатрга сизгара олиш маҳоратини эгаллаб бораётган Рамз Бобожондан Ғафур Ғулом мамнун бўлган эди.

Энди «Оби ҳаёт» ҳақида. Бу поэманинг бизни мафтун қилган жиҳатлари нимада? Авваламбор, шоир ўз асарига муҳим ҳаётий масалани кўтарган. Сув таъқиқлигини тугатиш, ўлкани сувга сероб қилиш ҳамманинг — партия Марказий Ко-

митетининг ҳам, оддий кишининг ҳам диққат марказида, деган ғоя поэманинг асосини ташкил этади. Муаллиф бу ғояни очиш учун янги усул ва приёмлар қўллайдики, булар унинг новаторлигидан далolat бериб турибди. Танқидчилар баъзан ундан традицион сюжетни излаб овора бўладилар. Ваҳоланки, унутмаслик керакки, гап муаллиф қайси сюжетни қўллаши, қандай воқеа-ҳодисани акс эттиришида эмас, балки ўзининг ғоявий ниятини чуқур ва кенг очиб беришидадир.

Ҳа, Рамз Бобожон «Оби ҳаёт» поэмаси ғоясини янгича, чиройли шакл ва тасвирий воситалар ёрдамида ифодалайди. Бундай маҳоратга у ўқиш-ўрганиш, қидириш-изланиш орқалигина эриша олди. «...изланиш, — деб ёзади Рамз Бобожон, — умр бўйи давом этади. Ижодкор катта йўлга чиққанда ҳам энди катта йўлнинг изланишлари бошланади... Изланиш тўхтаган ерда ўсиш ҳам тўхтайдими, мен умрнинг қай фаслида бўлмасин, шеър фақат изланиш билан яратилади, деган ақидага ишонаман...»

Шу сабабдан ҳам санъаткорнинг ҳар бир пухта асарига бирор янгилик мавжудлигини кўрамай. Бу янгилик кўтарган проблемасида, олдинга сурган фикрларида ёки приёмларида, лирик қаҳрамоннинг ўзига хослигида, ижодий усул ва услубларида намоён бўлади. Шоирнинг илк шеър ва поэмалари («Биз — ер қуёши», 1936, «Қадрдон дўстлар», 1948) дан «Минг бир турна» (1980) поэмасигача босиб ўтган ижодий йўлини кўздан кечирсак, унинг қанчалик ўзига хосликка интилганлигига, адабиётни бойитиш учун тинмасдан ижодий меҳнат қилганлигига, астойдил тер тўкканлигига тўла ишонч ҳосил қиламиз.

Коммунист шоир Рамз Бобожон ҳаммаша ҳаёт билан бирга қадам ташлайди, халқнинг дарди билан бирга яшайди ва нафас олади, унинг қувончини баҳам кўради, қайғу-ташвишларига шерик бўлади. Шоир ўз халқининг қўнглин тополса, Минг кўзли чашмадай қайнаб кетади, —

дейди у.

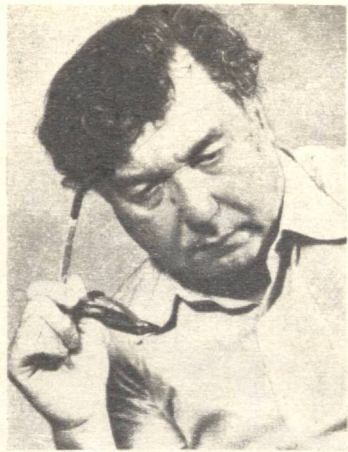
Унинг «Қизил галстук», «Биринчи парвоз», «Бобом билан суҳбат», «Ҳиндистон онаси», «Хайёмнома», «Баҳс», «Юсуф ва Зулайҳо» каби поэмалари ҳам, шеър ва рубойлари ҳам давр садолари сифатида, замонамизнинг долзарб, муҳим масалаларини ёритиши билан характерланади. Уларнинг қиммати ҳам халқнинг талабларига тўла жавоб беришида, эҳтиёжларига ҳамоҳанг бўлишида, улардан жўшқин ҳаётнинг қайноқ нафаси уфуриб туришидадир.

Рамз Бобожон ўқувчиларга манзур бўладиган асарлар ёзиш учун машаққат билан, астойдил ижодий меҳнат қилди. Натижада пухта ва сермазмун асарлар ярата олди.

Лекин бу ижодни ҳамма ҳам барабар қабул қилавермади, барчага ҳам манзур тушавермади. Айрим танқидчилар билиб-билмасдан унинг баъзи асарларини балчиққа булғашга, уларни адабиёт тарихидан бутунлай ўчириб юборишга ҳазилакам уриниб кўрмадилар. Айниқса, бундай асоссиз ҳужумлар санъаткорнинг пьесаларига муносабатда — уларни баҳолашда яққол сезилди. Рамз Бобожоннинг асарларига ҳар қанча тош отмасинлар, уларни ўқувчиларнинг назаридан четлата олмадилар, муҳаббатларини сўндиролмадилар. «Ишонамизки, — деб ҳақли равишда таъкидлаган эди устоз Ғафур Ғулом, — Рамзнинг баракали ва мазмунли ижоди истаган аёвсиз танқидга бардош бера олади». Дарвоқе, баъзи поэтик асарлари каби, унинг пьесалари ҳам қаршиликларни, тўсиқларни енгиб ўтиб, ўзининг адабий ҳаётини муваффақиятли давом эттирмакда.

Рамз Бобожоннинг «Тоға-жиянлар» комедияси пайдо бўлиши билан, у ҳаётни бузиб кўрсатган, қора бўёқдан иборат бўлиб қолган, воқеалар типик эмас, деб жар солганларнинг овози ҳали ҳам қулоғимиздан кетгани йўқ. Муаллиф Ҳамза номисидаги академик драма театри сахнасида ўз асарини қўйдириш, уни репертуарда сақлаб қолиш учун кўп машаққат чекди.

«Тоға-жиянлар» комедиясининг



Гап қирқ йиллик дўстим Рамз Бобожон ҳақида кетади. Ҳа, мен узоқ вақтдан бери шоир ва драматург, публицист ва таржимон, жамоат арбоби ва танқидчи ҳақида икки оғиз ширин сўз айтиш, унинг хизматларини қайд этиш, ижодига ва фаолиятига иззат-ҳурматини изҳор қилиш ниятида юрар эдим. Бу орзум Рамз Бобожоннинг 60 йиллик тўйи муносабати билан ушаладиган бўлиб турибди.

Ҳа, дўст-шоирга оид фикрларимни жамоатчиликка айтмасдан ҳам бўладими? Лекин, мен Рамз Бобожоннинг кўп асарлари қўлёзмасини биринчи бўлиб ўқиган ва эшитган танқидчи дўстлариданман. Шеър ва рубойларини, поэма ва комедияларини ҳаммадан олдин баҳолашим билан мамнунман. Айниқса, «Оби ҳаёт» поэмасининг яратилиш тарихи ҳали-ҳали эсимда. Шоир Переделкино ижод уйда бу поэмасини илҳом ва завқ-шавқ билан ёзди. У оппоқ қозоғга чиройли қилиб битган ҳар бир мисра ва байтини, ҳар бир бандини зудлик билан ўқиб берарди. Мен эса, ўша ондаёқ танқидий мулоҳазаларимни айттардим. У маъқул фикрларимни инobatлар олар эди. «Оби ҳаёт»нинг туғилишида «доялик» қилганлигимдан хурсандман. Хурсандчилигим шундаки, бу шоирнинг ижодий фарзанди баркамол, соғлом, бақувват бўлиб дунёга келди. Шу сабабдан ҳам у тезда элнинг назарига тушди, жаҳонга ҳам танилди. «Оби ҳаёт»нинг СССР Давлат мукофоти билан тақдирланиши ҳам айти мудоао эди. Рамз Бобожон бу асари билан ўз ижодида юқори поғонага кўтарилиб олди. Бу асар ўзбек совет поэзияси баркамол йўлдан кетаётганлигини, устодлар традицияси ишончли қўлларда эканлигини, улар ривожланиб бораётганлигини яққол исбот қилади. «...Ўзбек адабиётида, — деб ёзган эди Ғафур Ғулом мақолаларидан бирида, — навбат кутиб турган азамат, навқирон, заҳматкаш ижодкор

наткашлари пенсионер колхозчи Шамса она Ибодованинг юбилейини зўр тантанга билан нишонладилар. Богогул қишлоқлик кўплаб неварга, эвара ва чевараларнинг онаси Шамса Ибодова 130 ёшга кирди. Онахонининг юбилейига кўпчилик ёш-яланглардан ташқари икки аср билан юз кўришган пири бадавлат қарияларнинг бариси иштирок этишди. Шамса она Ибодова ўша кўни ўзи туғилиб ўсган, ҳаёт кечираётган тоғли қишлоқдан биринчи марта район марказига пиёда келди. Совға-саломлар, табрикларнинг асосий қисми Шамса онага топширилди. «Юз ёшлилар» клубининг бошқа аъзолари ҳам кўпгина илиқ сўзлар-

га, табрик ва қўтловларга сазовор бўлдилар.

### ҲАЙФ КЕТГАН ИСТЕЪДОД

Шу йил ёз ойларида Цюрих шаҳрида ғалати ҳодиса юз берди: айрим уйлар жамоат бинолари деворида сирли фантастик расмлар пайдо бўлиб қолаверди. Тунда яширин равишда чизилган расмларнинг юқори сифатли бўёқдан ишлангани ҳаммани ҳайратга соларди.

Шаҳар полицияси «ҳожатбарор» расмонинг кимлигини топиш учун ролпа-роса бир ой овора бўлди. Узоқ қидиришлардан сўнг айбдор қўлга тушди. Бир ярим мингта сирли расмлар автори қирқ икки ёшли кимса

касби бўйича психолог экан. Мутахассислар цюрихлик «ҳожатбарор» чизган расмларнинг бўёғи сифатлигини тан олишдан ташқари расмоннинг санъатига ҳам қўйил қолмоқдалар. Ҳайф кетган истеъдод эгаси бировларнинг деворига зарар етказгани учун суд олдида жавоб берди.

### ҚАБИЛА ТУГАДИ

Брисбен шаҳридан 1 минг 600 километр шимоли-ғарбда жойлашган Клонкарри посёлкасида аборигенлар авлодига мансуб — «калкадоон» деб номланган жанговар қабиланинг сўнгги вакили вафот этди. Австралиядики ана шу қабилани қитъ-



### УЗОҚ УМРЛИЛАР БАЙРАМИ

Озарбайжон ССРнинг Лерик райониде: «Бир аср яшаш ҳам умр бўптими!», деган ҳазил-мутойиба ибора тез-тез қулоққа чалинади. Бу районда ҳозир юз ёшдан ошган 67 киши яшайди. Яқинда район меҳ-

# УЙҚУ ЧАЛИНМАСИН МЕХР КЎЗИГА

БАЛЛАДА

Табиат қалбига тутаман қулоқ,  
Тикилиб қоламан,  
кўзларим мафтун...  
Ут сочар қутуриб,  
бирдан ёнартоғ,  
Денгиз тўлқинлиниб солади шовқин.  
Икки куч тўқнашар,  
икки паҳлавон,  
Атрофни тўсатдан босар қоронғу...  
Ер-кўк остин-устун,  
эспиз ғалаён,  
Қандай офат, бу?!  
Мен ёқа йиртгудай хайронман,  
хайрон,  
Яна тўполон,  
Яна қий-чув,  
яна...  
Боқсам,  
қанот қоқар бургут беармон,  
Кўтариб исён,  
Марду майдона...  
Бўронга ўзини урар аямай!  
Осмонга буралар устундай қуюн...  
Қаноти учишга,  
балки, ярамай  
Синади!..  
Кошқийди, тугаса ўйин!  
Йўқ!  
Яна бўш келмас,  
жон-жаҳди билан  
Талпинар,  
курашга ҳамон чанқоқдай!  
Бўрон ҳамла қилса, вақт-вақти билан,  
У  
худди парвона,  
бўрон чирокдай...  
Ўзини урарди яна беомон,

Қаноти қовжираб,  
куйиб,  
ёнса ҳам,  
Қалбидан отилиб эътироз, тугён,  
Ақлдан озгандай борлиқ тонса ҳам...  
Эвоҳ!  
Қолдан тойди,  
бургут бемажол,  
Тўлқиндан зарб еган пачоқ кемадай...  
Тубсиз бўшлиқларга элтади хаёл,  
Кўнглимда ғашлик бор алланимадай!  
Ўтини дейманки, ўзи нима гап!  
Мен ҳам бир онадан,  
бир томирдан-ку!  
Наҳотки, кўрганим туш каби бенаф,  
Беҳуда, ёху!  
Найлай!  
Денгиз нотинч,  
денгиз беармон...  
Бари бир, тонгми ё оқшом,  
Тоғу тош билмайди осойишталик,  
Саришталик!

Бургут-чи?  
Бургут  
Тамом-вассалом,  
Янчилган вужуд!  
Аммо беармон...  
Лаҳза ўтар-ўтмас  
йиртилди ниқоб,  
Англадим,  
пайқадим сиру асрорни:  
Бургут ётар эди ерда бешитоб,  
Эслатиб қулаган азим чинорни...  
Теварак тек қолди,  
чўкди сукунат,  
Бир умр гердайган тоғлар эгди бош...  
Бир ажиб манзара рўй берди ғоят,  
Ўжарликдан ўзин тийдию  
ёввош —  
Сув соҳилни ялаб-юлқиди...  
Забткор бўрон келди ўзига,  
Қушлар эса  
афсун ўқиди,  
Чўп суққудай кўрган кўзига!  
Қизлар сув тўлдириб олтин кўзага,  
Дарёдан қайтарди дам олмай,  
инмай...  
Элни чорлагандай худди азага  
Чайкалар учарди,  
учарди тинмай...  
Денгиз бўса олди қоя тошидан,  
Уйқудан уйғонди меҳру муҳаббат  
Шаббода кетмади бургут қошидан,  
Бўлғудай мадад!  
...Тилим қисик эмас,  
дилим беғуноҳ,  
Тик қарай оламан дўстим юзига!  
Одамлар,  
одамлар, бўлингиз огоҳ,  
Уйқу чалинмасин меҳр кўзига!

танқидий руҳи юқоридаги «билим-донларга» маъқул тушмади. Асарнинг асосий пафоси қурилиш соҳасидаги пала-партиш ишларга, сифатсиз иморатларга қарши қаратилган. Асарда танқид қилинган қурилиш-монтаж бошқармасининг бошлиғи Меҳмонхўжаев — кейинги вақтларда шошма-шошарлик билан планни бажариб, раҳбарларга яхши кўриниш йўлига ўтиб олган шахс. Воқеалар жараёнида бу нарса янада ойдинлашади. Тўғри, Меҳмонхўжаевнинг ижобий хусусиятлари ҳам бор: планни бажариш учун жон-жаҳди билан курашиши, иккинчидан эса, иморатларни қуришда пулни тежаб ишлатиш, давлатга арзон тушишига уриниши таҳсинга лойиқ. Аммо буларнинг ҳаммаси сифатни барбод қилиш ҳисобига бўлади. Меҳмонхўжаевнинг раҳбарлик принципи ҳайбаракаллачилик, «ҳа, бўл»чилик асосига қурилган. Унинг ачинарли аҳволга тушиб қолишининг туб негизи ҳам мана шунда.

«Тоға-жиянлар» комедиясидаги муҳим фазилат асарнинг ҳақиқий кулги билан сугорилганлигидир. Бу кулги қаҳрамонларнинг ташқи қуриниши, хатти-ҳаракатлари орқали келиб чиқмасдан, асар мазмуни, харак-

терларнинг моҳияти заминда пайдо бўлади ва кучаяди. Муаллиф кулгили ситуацияларни топа олган ва характерларнинг ёрқин қиёфаларини бера олган. Комедиянинг энг муҳим томони шундаки, у нуқсонларни қоралаш билан бирга, уларга чек қўйиш ва уларни йўқотиш йўлларини бадий воситалар билан асослаб беради. Асарнинг оптимистик руҳи ва фазилати ҳам мана шунда.

«Тоға-жиянлар» узоқ вақт академик театримизнинг сахнасини безаган бўлса, санъаткорнинг кейинги асари «Зухранинг мактублари» эса ўзбек театрларидан ўтиб, Москвадаги «Ромэн»—лўлилар театри репертуаридан мустаҳкам ўрин олди. «Зухранинг мактублари»—ўзбек совет драматургиясининг Бутуниттифоқ миқёсига олиб чиққан пухта асарлардан бири. Бу пьесада инсон учун, унинг тақдири ва келажаги, онгидаги сарқитларга қарши кураш, янгича урф-одатларни ҳаётга олиб кириш каби масалаларнинг ифода этилиши, уларнинг янгича ҳал қилиниши томошабинларда катта қизиқиш уйғотди. Муаллиф бу ғояни очиш учун Ўзбекистондаги лўлилар ҳаётини олади. Асарга уларнинг аста-секин кўчманчиликдан, дарбадар кезишлардан

ўтроқ турмушга, ижтимоий меҳнатга ўтиш жараёни кўрсатилади. Инсон учун, унинг юксак онги учун курашда Дарья, Ёвқоч каби лўлиларнинг характери кенг очиб берилади, уларнинг конфликтдаги фаолияти яққол намоён бўлади.

Юқоридаги икки асар ҳамда «Инсу жинс» каби пьесалари билан Рамз Бобожон етук ва истеъдодли драматург сифатида адабиёт майдонига чиқди ва драматургиямизнинг ривожига ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшди.

Рамз Бобожоннинг яна бир фазилати шундаки, у ижодни, ташкилий ишларни маҳорат билан қўшиб олиб бормоқда. Ижод ташкилотчилиқ қобилиятини чархлаганга, ташкилотчилиги ижодини бойитишга ёрдам берди. У деярли 35 йилдан бери Ўзбекистон Ёзувчилар союзининг секретариат аъзоси, унинг раҳбарларидан бири бўлиб ҳормай-толмай хизмат қилмоқда. Унинг «Ленин учқуни» газетаси бош редактори, «Совет Ўзбекистони» газетаси бўлим мудири, Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти директори бўлиб ишлаганлигини мамнуният билан эслаб ўтишни истардик.

Рамз Бобожон қаерда, қайси ва-

зифада бўлмасин, ҳамиша ўз касбига ва лавозимига сидқидиллик билан қаради, ишларини яхшилаш ва такомиллаштириш учун куч ва ғайратини аямади. Шу сабабдан ҳам унинг номи фақат Ўзбекистонда эмас, балки мамлакатимиз миқёсида ҳам машҳур ва маълумдир. Н. Грибачёв, В. Кожевников, Н. Ҳазрий каби кўпгина йирик адибларимиз ва танқидчиларимиз унинг тўғрисида ҳаяжонланиб, завқланиб ёзадилар ва гапирдилар.

Рамз Бобожон ўзининг эзгу ниятига чиройли бадий либос бичиб, бундай куйлайди:

Шеърим.

Дарё бўлиб оқ!

Коммунизм боғларига боқ.

Янги асримизнинг тонги отар пайт  
янги авлодларга саломимни айт!  
Саломимни айт!

Ҳа, у 45 йилдан бери китобхоналарга поэтик дил сўзларини айтиб келмоқда. Ўзини «синая кўриб такрор ва такрор», комил ишонч билан чўққи сари» юрмоқда. Дўстимиз, биродаримиз, таланти шоиримиз, моҳир драматургимиз, фаол жамоат арбобимиз улуғвор йўлда оғишмай, ҳамиша олдинлаб борсин, ҳеч қачон ҳоримасин!

ага бостириб кирган оқ танли босқинчиларга узоқ йиллар давомида қаттиқ қаршилик кўрсатган ва нихоят 1890 йили бениҳоя кўп қурбонлар бериб, бутунлай таслим бўлган эди.

## ЖАЗОЛАНГАН ТАВАККАЛЧИ

Нью-Йорклик 35 яшар спортчи Жон Карта парашют билан ўзини самолётдан ташлаб, 110 қаватли осмонўпар бинонинг кузатув майдончасига қўнди. Кўп ўтмасдан полициячилар ва журналистлар уни ўраб олдилар ва «Бундай хавфли таваккалчилик сизга нима учун зарур бўлиб қолди!», деб сўрадилар. Жон Карта уларга: «Фақат спорт манфа-

ати учун қилдим бу ишни», деб жавоб берди. У шуҳрат қозониш учун шундай таваккалчиликка боргани ёки ўз ҳаётига қасд этганимиди — буни бошқалардан яширди. Ҳар қалай, унинг жавоби тартиб сақловчиларни қаноатлантирмади. Полиция учун таваккалчиликни ном чиқариш учун қилинган лўттибозлик деб топди ва Жон Картани қамоққа олди.

## СИРЛИ ҚИШЛОҚ

Ҳиндистоннинг Ассам штатидаги Жатинга қишлоғидаги қушларнинг хатти-ҳаракати аҳолини ҳайратга солаётди. Гап шундаки, ҳар йили август ойидан октябргача туманли қоронғи кечаларда юзлаб қушлар

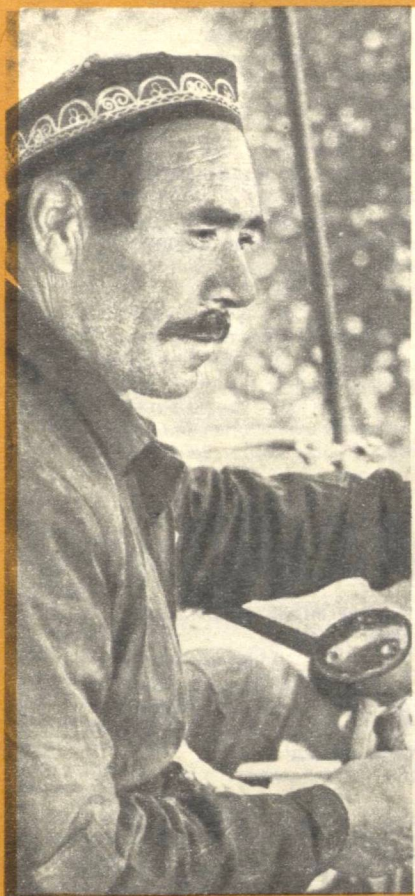
атрофдаги ўрмонларда ўз уяларидан қишлоқ сари учадилар. Улар Жатинга қишлоғидаги дуч келган ёруғликка ўзларини урадилару ҳалок бўладилар. Маҳаллий аҳолининг гувоҳлик беришича, бу воқеа тахминан ярим асрдан бери давом этиб келаркан.

Ҳиндистонлик орнитолог мутахассислар Жатинга қишлоғининг сирини билишга киришдилар.

## «БАРМОҚХҲҲ» ЧЎРТАНБАЛИҚ

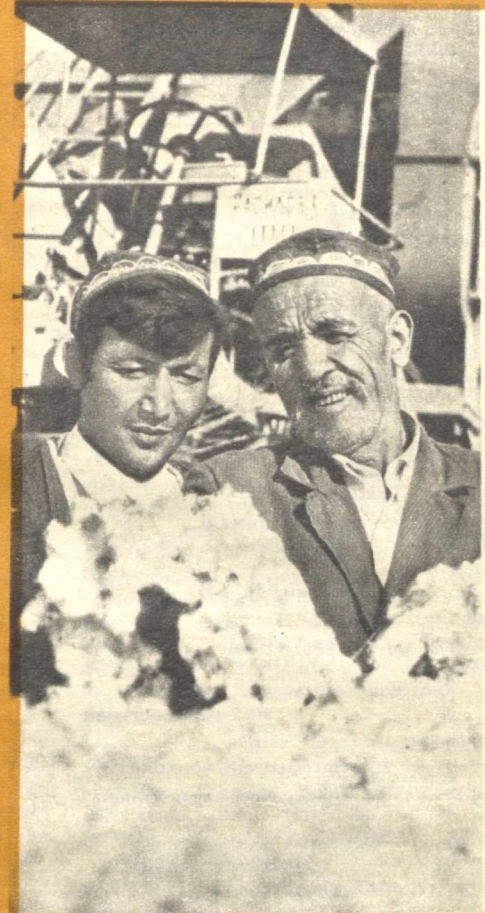
Тўрт яшар боланинг бинойидек балиқ тутганини эшитганмисиз! Яна бунинг устига оддийгина қўл билан чўртанбалиқ тутиб олганини айтмай-сизми!..

Воқеа Вологда шаҳри яқинидаги Куркино посёлкасида бўлиб ўтди. Тўрт яшар Костя Шавининг онаси кўл қирғоғида кир юваётган эди. Костя кўприкча устида ўтириб сув юзида қалқиб юрган майда чиғаноқлардан териб оларди. Бола ногаҳон чинқириб юборди, қўлини сувдан чиқариб йиғлашга тушди. Онаси етиб келганида Костянинг ёнгинасида билакдек чўртанбалиқ билан глаб ётарди. Чамаси, шўринг қурғур балиқ Костянинг бармоғини чувалчанг деб тишлаган-у, «ўлжасини», ўз вақтида қўйиб юбормаган. Қарангки, нафси ёмон чўртанбалиқнинг ўзи ўша куни Костялар хонадо-нида лўқма бўлди.



Тошкент технологияси — муваффақият гарови. (Бўна райони далалари.)

Илғор механизатор Турсун Холиқов.  
(Ғиждувон район  
Карл Маркс қолхози)

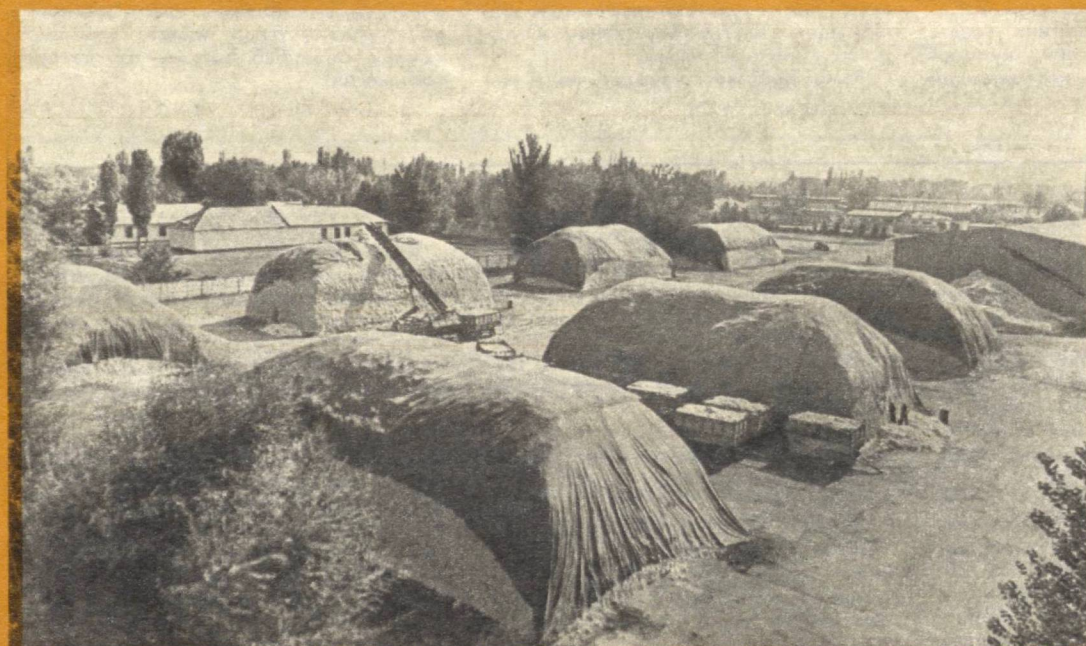


Бригада бошлиғи Алишер Кўчаров ва механизатор Хўжам Фозилов. (Сирдарё район «Сирдарё» совхози).



Тер тўниб етиштирилган «оқ олтин»нинг бир грами ҳам ерда қолмайди, дейди Урта Чирчиқ районидagi «Политотдел» қолхозининг илғор теримчиси Замира Мамадалиева.

Ҳар бири 14—15 тоннадан дурдона терган Рабоб хон Усмонова ва Адолат Дўстқуловлар Поп районидagi «Коммунизм» қолхози хирмонига муносиб ҳисса қўшдилар.



Оңқўрғон районидagi «Партия XXII съезди» қолхозининг илғор механизатори Бакир Алихонов.

Ж. ТУРАЕВ ва Н. ШАРИПОВ фотолари.



# МУЪЖИЗА

## ҲИКОЯ

ЁҚУБ Тешаевичнинг чақиртирганини эшитиб, Толибжоннинг негадир энсаси қотган эди. У залворли эшикни истаристамас очиб:

— Мумкинми?— деди.

— Э-э, келинг, Толибжон!.. Утиринг, Толибжон,— деди Ёқуб Тешаевич жой кўрсатиб.— Гап бор...

«Узининг бирор илтимоси бўлса керак,— деб ўйлади Толибжон унинг қорачиқлари тубидаги меҳринисорликни илғаб.— Вақт зиқ пайтда дилкашлик қилиб ўтирмай, шартта гапини айтса-қўйса-да! Бари бир...» Агар шу тобда унинг ўн йил аввалги шаҳди бўлса: «Муддаонгизни айтаверинг!», дерди. Ун йил аввал Толибжон ўзини эртақлар оламида ҳис этарди. Ёқуб Тешаевич билан ҳам ўшанда учрашганди. Бундан ўн йил олдин иш сўраб келганида раҳматли Шоди Маҳмуд уни шу одамга рўпара қилиб: «Ёқубжон, ўзинг бир чигирикдан ўтказиб кўр-чи!», деган эди. Толибжон эса тап тортмай: «Имтиҳон маъносидами, домла?», деб сўраган эди.

— Ҳа, имтиҳон маъносида?— деган эди Шоди Маҳмуд.

— Бу киши Ёқуб Тешаевмилар?

— Ҳа!

— Мен сизга имтиҳон топширмоқчи эдим, домла.

— Менга-а? Нима учун шахсан менга экан?

— Мен бу кишининг журналда босилиб чиққан «Маросим қўшиқлари» мақоласини ўқидим. Унда тўй қўшиқлари билан аза қўшиқлари аралаштириб юборилгани менга ёқмади.

Уларнинг бир зум кўз уриштириб, енгилгина бош ирғанлари ҳануз Толибжоннинг ёдида.

— Шоди ака, сиз шу йигитни ишга олинг.

— Сен шошилма!.. Хўш, укам, мақоланинг нимаси сизга ёқмади?

Толибжон бир оз тутилиб, ўз фикрларини айтди.

— Қаерликсан?

— Самарқандлик.

— Қаерда ишлайсан?

— Уқишни энди битираман.

— Бўпти, ишга қабул қилиндинг. Отинг ким эди?.. Ёқубжон, ўзинг қарашиб юбор: Толибжон шу бугундан қолдирмай, ҳужжатларини расмийлаштирсин. Талабгорлар эртадан кўпайиб кетади.

Толибжон ўша қисқа савол-жавоб чоғидаёқ Ёқуб Тешаевични ёқтириб қолганини ва кейинчалик унинг ажойиб одам, кучли олим эканлигига зоҳиран иқрор бўлганини эслар экан, ўн йил бурунги Толибжон юрагининг теран бир ерида қулала бўлиб ётганини ҳам идрок этиб, беихтиёр муросасозлик билан фикрини давом эттирди: «Бари бир қиламан-ку айтганини. Яхши кўришимни ҳам биларди. Бунинг устига...»

— Келиннинг соғлиғи яхшими?

— Раҳмат,— дея ажабланди Толибжон: «Дарров қаёқдан эшитибди?» Лекин Ёқуб Тешаевич эшитмаган экан:

— Болалар қишлоқдами?— деб сўради.

— Йўқ, кампир, ҳовлининг эгаси қараб ўтирибди.

— Келин-чи, келин қаерда?

— Э-э,— деди Толибжон жилмайиб.— Туғруқхонада. Яна...

— Ий-э, нега суюнчиламайсиз?!— Ёқуб Тешаевич сиртдан ўзини жуда қувонгандек қилиб кўрсатаётган бўлса ҳам амалга оширмоқчи бўлган режасига тугун тушганини фаҳмлаб, ичидан зил кетган эди. Аммо сир бермай:

— Яна ўғилми?— деб сўради.

— Йўқ, қиз,— деди Толибжон бепарво.

Бирдан Ёқуб Тешаевичнинг қизи кўз ўнгида хомуш гавдаланди, кейин хотинининг эрталаб зорланиб қақшагани ёдига тушди, юраги зирқираб кетди.

— О-о, қиз боланинг тарбияси оғир, ташвиши ундан баттар экан, Толибжон!— дея дардчил бош чайқади у.— Ишқилиб, умрлари узоқ бўлсин.

— Раҳмат, Ёқуб ака.

— Учта бўлдими энди?

Толибжон боягидек гуноҳкорона кулимсираб:

— Йўқ, тўртта,— деди.

— Уҳ-ҳў, қаҳрамонликни кўзлаб-сизлар-да?!

— Ҳа, энди...

«Эси жойидами бунинг?! Сичқон сифмас инига...— Ёқуб Тешаевич ўтган йили унинг ижарахонасига жуда асқотиб қолган китобни сўраб борганини эслаб, беихтиёр димоғида ачиган қатиқ аралаш рутубат исини туйгандек бурнини жийирди.— Қандай қилиб айтсам экан? Ахир...»

— Ҳалиям ўша уйда яшаяпсизларми, Толибжон?

— Ёзда яхши-да, у ер. Боғи бор, кичкина ҳовузчасиям бор. Кампир ҳам меҳрибон бизга,— деди у.

— Кампирнинг бола-чақаси бор-а?

— Ҳа,— деди Толибжон дилида кампирга ачиниш ҳиссини туйиб.— Ҳаммаси уйли-жойли бўлиб кетган. Фақат баъзан неваралари келиб туради.

— Демак, сиз ёзда ҳам болаларни қишлоққа жўнатмайсиз-да?— дея Ёқуб Тешаевич тубанлаётганини ўйлаб, лабларини қимтиди.

Толибжон эса унинг ажабтовур саволидан таажужланган:

— Йў-ўқ,— деди.— Жўнатган пайтларимда худди кўкнор халтасини йўқотиб қўйган бангидек қарахт юраман. Болалар ҳам у ёқда зерикади. Шунинг учун...

Ёқуб Тешаевич маъқул маъносида бош ирғаб:

— Бир маслаҳатли иш бор эди,— деди унинг гапини бўлиб. Толибжон қошларини чимириб, хиёл олдинга энгашди:

— Хўш?

Лекин у хаёлпаршонлик билан ўрнидан турди-да, ён томондаги деразага яқин бориб, ташқарига қаради: ҳовур жимирлаётган йўнгиқча-зорга туташ йўлка бўйидаги миззатераклар орасидан бекатда тўхтаб турган трамвайнинг аста жойидан кўзгалиб, ела кетганини кўрди. Орқадан югуриб келган қизғиш кўйлак-

ли йигит эса ҳафсаласиз қўл силтаб, ён-верига интизор аланглади. «У энди кутиши керак.— Ёқуб Тешаевич хаёлида чарх урган фикрдан беихтиёр хушёр тортди.— Толибжоннинг трамвайи ҳали жилгани йўқ, эшикларини очик. Аммо унинг ўрнига Роҳилани... Билдириб қўйиш керак!» Хотини эрталаб айтганидек, «уйга сўпайиб кириб» боришдан юраги безиллаган Ёқуб Тешаевич кун бўйи тажангланиб юрган эди. Боя тушлиқдан қайтганида, иттифоқо, чораси топилди. Севиниб кетганидан дарров Толибжонни чақиртирди. Энди дангал айтса — олади! «Айтаман. Толибжон, дейман, ўзингиз биласиз...— Ана, ҳозир ўгирилади. Кейин унинг кўзларига тик қараб, гапира бошлайди. «О-о, одамларнинг кўзига тик қараб гапириш — қандай яхши-а! Аммо...»

У ҳал қилувчи дақиқа яқинлашгани сайин ичдан ўртанмоқда эди: қандай, қайси юз билан айтади, ахир!.. Шу пайт усти очик «Газик»да карнаю сурнай чалиб бораётган тўйчилар унинг диққатини бир лаҳза ўзига тортди. Эртага шанба эканлигини эслаб, баттар кўнгли ғашланди. Агар бугун ҳам бир иложини қилолмай, уйга сўпайиб кириб борса, боши роса уч кун ғалвадан чиқмаслигини ўйлаб, хазин хўрсинди-да, қаёқларгадир кетгиси келиб қолди: «Тоққа жўнаворсаммикан?...»

Тоғ яхши-да, бутун қайғую ташвишларини унутсан. Тоza, майин ҳаводан жисму жонинг яйрайди, ғаройиб манзаралардан кўзларинг яшнайди. Ҳаммасидан ҳам ўзингни кенгликларда учиб юрган эркин қушдек сезасан. Сурурбахш сайрдан сўнг хушбўй арчанинг остида мовий осмонга тикилиб ётган кўйи ёки чошгоҳ маҳали жилға бўйидаги харсанг устида тиззаларингни қучоқлаб ўтирган ҳолдами хаёл оғушида ором олсанг. Пастликда чеккан азобларинг ҳаммаси мангу қонуниятлар қарши-сида аянчли икир-кирлар эканлигини англайсан, умринг ўткинчилиги — оламга мавжудот сифатида муайян юмушни бажариш учунгина келганин... хусусида самовий ўйлар суриб, шууринг тиниқлашади... Яхши-да, тоғда зерикмайсан, зериккунинг-

ча муҳлат тугаб, сафаринг қарийди. Бирдан Ёқуб Тешаевичнинг юраги орзиқиб кетди: «У-ў, югурик дунё, тоққа чиқмаганимгаям тўрт йилча бўлиб қолибди-я!..» Қўққисдан оқ телефон жиринглаб, унинг хаёли бўлинди. Чаққон келиб, дастакни олди, қулоғига тугиб:

— Алло, эшитаман,— деди.— Салом... Ҳа, танидим. Хўш, қачон жўнамоқчисизлар?..

Телефонда у ким биландир узук-юлуқ гаплашаркан, мунтазир бўлиб ўтиргани Толибжонга дабурустандан алам қилди, қандайдир ажабланиш аралаш хўрлик туйғуси қалбини чулғаб олди. Қизиқ, олдинлари Толибжон у билан энг яқин ўртоқдек бе-малол ҳазил-хузул қилиб, гурунглашаверар, бот-бот мунозаралашар, ҳатто баъзан тоғ сайрига ҳам бирга чиқиб турар эдилар. Толибжон лаборант бўлиб ишга кирганида Ёқуб Тешаевич фан кандидати эди. У кичик илмий ходимликка тайинланганида бу докторлик диссертациясини химоя қилди. Шоди Маҳмуддан сўнг мудир бўлди. Министрликдагиларга нимасидир ёққан экан... мана энди, директор. Қизи Роҳила эса аллақачон илмий ходим.

Толибжон унга зимдан разм солди: кўзларининг ости халтадек осилган, ранги заҳил... Юраги увишди. «Шу одам, ҳар ҳолда, аввал покизароқ эди. Энди кўп қийналса керак, сочлариям оқариб кетибди». У соатига кўз қирини ташлаб бирдан тутотқди, гўё кўксидида қулала бўлиб ётган аввалги Толибжон мағрур бош кўтарди: «Кечирасиз, менда қанақа маслаҳатли ишингиз бор? Қўлимдаги ишимни тезроқ бир ёғлиқ қилиб, бозорга боришим керак, ул-бул харид қилиб, уйга қайтганимдан кейин атала қайнатиб, туғруқхонага бормоқчиман. Сиз бўлсангиз вақтимни олаясиз. Биласиз-ку, вақт... Вақт-да-э! Фақат ўлганларгина вақт билан ҳисоблашмайдилар. Агар гапингиз бўлса, айтинг, бўлмаса...»

Толибжон таранг чўзилган чакка пайлар хиёл юмшаганини ҳис этиб: «Чиндан ҳам ташвишларим бошимдан ошиб ётибди-ку!— дея кўнглидан ўтказаркан, болаларининг иштон-



Расми А. ХОЛИҚОВ чизган



# ТОҒЛАРИМИЗ КЎРКИ

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVI съездида тасдиқланган СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга ва 1990 йилгача бўлган даврга мўлжалланган асосий йўналишларида «Камида 8 миллион гектар майдонда қимматли ёш ўрмонзорлар ўстирилсин», дейилади. Республикамининг тоғли районларида ҳам қимматли ўрмонзорлар бунёд этиш учун шарт-шароит ва барча имкониятлар мавжуд. Айниқса, ҳар жиҳатдан аҳамиятга молик бўлган ёнғоқ ўрмонлари тоғларимизда яхши ўсади.

эса бутун ноз-неъматлар хазинаси. Ёнғоқнинг бир килограмм мағзи 6 хил асосий озиқ-овқат қувватига тенг келади, яъни 1 килограмм нон, 1 килограмм гўшт, 1 килограмм балиқ, 1 килограмм қартошка, 1 килограмм олма, 1 литр сутнинг жами бир бўлиб 1 килограмм ёнғоқ калориясига баробардир. Дарҳақиқат, буюк олим И. В. Мичурин «Ёнғоқ — келажакнинг нони» деб бежиз айтмаган.

Ёнғоқнинг мағзи, мойи, парраги, барги, пўстлоғи, навдаси, танаси дори-дармонлигини назарга олсак, даррахтни бутун бир аптека десак,

лаган. Ёнғоқ инсон умрига умр кўшади. Бундан ташқари ёнғоқ саноатда, халқ хўжалигида кенг ишлатилади.

Кўриниб турибдики, юртимизда кўплаб ёнғоқзорлар барпо этилса, фойдадан холи бўлмайди.

Ўқоридагилардан хулоса чиқариб айталикки, эндиликда йирик ёнғоқ плантацияларини ташкил этиш даври келди. Ахир республикамизнинг тоғ зоналарида қарийб 6 миллион гектар ер бўш ётибди. Шундан 1 миллион гектар ерни ёнғоқзорга айлантириш мумкин. Бунинг учун Тошкент областининг Қурама, Чотқол, Қоржонтоғ, Угам, Пском тоғларидаги турли зоналарда, водийларда, ҳавзаларда, денгиз сатҳидан 2500 метрга қадар бўлган ерларга қават-қават қилиб ёнғоқ, олма, олча, нок, беҳи, олхўри, шафтоли, бодом, pista кўчатлари ўтказиш керак. Булар кузда, қишда экилса кўкламда яхши авж олиб, барвақт боғ-роғларга, ўрмонларга айланади. Айни пайтларда Тошкент областининг ёнғоқли боғроғлари 100 минг гектардан ортиқ. Лекин ёввойи ёнғоқзорларнинг ҳозирги ҳолати талабга жавоб бермайди. Бу соҳада қилинаётган ишлар кўринмаётир.

Жиззах областидаги Туркистон, Нурота тоғлари ёнғоқли ўрмонзорлар плантацияларини барпо этишда жуда ҳам қулайдир. Қадимда бу тоғларда кўплаб мевали даррахлар яшнаб, об-ҳавоси мусаффо этиб, атроф-муҳитни яхшилаб турар эди. Ҳозирда улар кескин камайган. Уларнинг ўрнини тўлдирмоқ учун тоғлардаги 200 минг гектар қадимий ёнғоқзорларни қайта тиклаш тақозо этилади. Бунинг учун ҳамма имкониятлар бор. Фақат замонавий илм, билим, фан ютуқлари ва техникадан самарали фойдаланиб, жиддийроқ ишга киришиш керак. Ана шунда Жиззах областидаги тоғли зоналарнинг бойликлари янада ортиб, табиати янада кўркамлашган бўлар эди.

Сирдарё областидаги чўл зонасида пахтазор майдонларнинг, канал ва йўлларнинг четларига ёнғоқ, бодом, pista, олма, олча, ўрик, шафтоли каби мевали даррахлар экилиб, ерлар планли равишда ихоталанса, эрозиялар камаяди, пахтачиликни ривожлантириш, деҳқончиликни яхшилашга шароит яратилади. Йўллар, канал атрофларини кўркамлаштиришда, оқар сув, ирригация ҳолатини яхшилашда ёнғоқзорларнинг хизмати каттадир. Табиийки, бундай шароитда ҳосилдорлик кескин кўпаяди. Айни чоқларда Сирдарё областида бундай мевали даррахлар жуда кам учрайди. Ҳолбуки бу музофотда камида 6 миллион туп ёнғоқ ва бошқа мевали даррахларни ўстиришга имконият бор.

Самарқанд областининг Ҳисор, Зарафшон тоғ ёнбағирлари ҳам ёнғоқчилик, ўрмончилик учун ғоят қулайдир. Мазкур тоғларнинг турли зоналарида 250 минг гектар ерни боғу бўстонга айлантириш мумкин. Бунинг учун фақат мутасадди кишиларнинг интилиш ва иштиёқи кифоя.

Қашқадарё областидаги Ҳисор тоғлари бир олам бўлиб, қадимдан бу ерларда минг турли даррахлар ўз яшиллиги билан эътиборни тортади. Агар тоғ зоналарида беқор

ётган 200 минг гектар ерда тагин янги ёнғоқзорлар ва ўрмонлар бунёд этилса, шу яқин атрофда пахтачилик ҳам, чорвачилик ҳам янада раванқ топади. Чунки йирик баргли ёнғоқ даррахлари тоғ сувларини асрашга, чўлни сув билан таъминлашга ёрдам беради.

Сурхондарё областида эса Ҳисор, Боботоғ ёнбағирларида, Тўпаланг, Сангардак дарёларининг соҳилларида ёнғоқ, бодом, ҳатто хурмо, анжир, анорлар ёввойи ҳолда ўсади. Буларни кўпайтириш учун тоғ зонасида 350 минг гектар ер мавжуд.

Бундай тадбирларни Фарғона, Андижон, Наманган, Бухоро, Хоразм зоналарида ва Қорақалпоғистон автоном областида ҳам амалга ошириш мумкин. Бизнинг ҳисоб-китобларга кўра, ёнғоқли ўрмонзорлар яратилса республикамизнинг қиёфаси кескин ўзгариб, табиатдан-табиат яратилиб, ҳамма имкониятлар бунёд бўлади. Бунинг учун 1 миллион гектар ердаги тоғ ва чўл зоналарида 100 миллион туп ёнғоқ, 100 миллион туп бошқа мевали даррахларни ўстириш мумкин. Агар бу тадбир амалга оширилса, 1 миллиондан 10 миллион тоннагача ёнғоқ ва бошқа турли мевачевалар етиштирилади. Давлат миллиард сўмлаб фойда олади, элимиз дастурхони ноз-неъматларга янада тўкин бўлади.

Маннон ТҲҲИЧЕВ

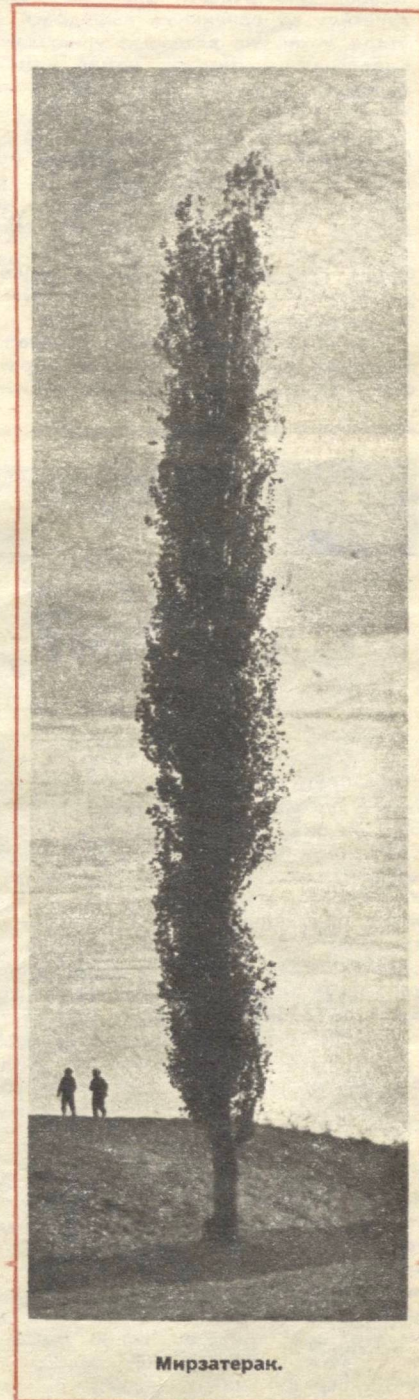


Ёнғоқ аслида тоғ даррахти бўлиб, қадимда «яшил пахлавон» деган ном олган. Зотан, ёнғоқзорлар ўлкамиздаги тоғларни безабгина қолмай, табиий офатларнинг олдини олади. Шунингдек, ёнғоқзорлар ҳаво, сув манбаи бўлиб хизмат қиладиган қалқондир. Тоғлар ёнғоқзорлар билан қанча кўп бурканса, сел, гармсел, довул каби эрозиялар шунчалик камайди, деҳқончилик, пахтачилик, чорвачилик яхши ривожланади. Қақраб ётган қўриқларга ёнғоқ даррахлари экилса, у ерлар боғ-бўстонга, гулистонга айланади. Шу билан бирга эл бойлигига бойлик қўшилиб, ноз-неъматларнинг янги хазинаси очилади. Тоғ зоналарида дам оладиган санаторий ва курортларнинг, пионер лагерларининг кўпайишига шарт-шароит яратилади, фаровонлик ортади.

Одатда, ёнғоқли ўрмонлар 4—5 ярусдан иборат қилиб экилади, ҳар ярусда ҳар хил мевали даррахлар ўсиб ҳосил беради. Жумладан, олма, олча, нок, ток, ўрик, бодом, pista, анор, анжир ва бошқа мевали даррахлар ёнғоқ билан бирга ўсаверади.

Ёнғоқнинг минг турли хосияти бўлиб, у тўзон, тутун ва ҳар хил газлар билан бирга шовқин-суронни ҳам ютади, ҳавони тозалаш, касаллик тарқатувчи бактерияларга киргин келтиради. Шу сабабли ёнғоқ даррахтини соғлиқ қўриқчиси дейиш ҳам мумкин. Суви ҳаётбахш ҳисобланиб, жуда кўп дардларга даво. Меваси

муболаға бўлмайди. Абу Али ибн Сино ёнғоқ билан асаб, астма, юрак, томир, қон, таносил, меъда, бод, сил, қанд, тери, суяк, кўз, қулоқ, тиш, томоқ, пешол, парраж, қорасон каби турли касалликларни даво-



Мирзатерак.

# ЭЗГУЛИККА БАХШИДА ЙИЛЛАР

В. И. Ленин номидаги Меҳнат Қизил Байроқ ордени Тошкент Давлат университети проректори, таниқли биолог олим, кутлуғ етимиш ёшга тўлган, олий таълим соҳасида эллик йилдан буён узлуксиз ишлаб келаётган мураббий, республикада хизмат кўрсатган фан арбоби Полвон Бобоевич Азизов ҳақида гап кетганда, Алишер Навоийнинг қуйидаги мисралари беихтиёр ёдимизга келади:

Ҳақ йўлида ким санга бир ҳарф  
ўқитмиш ранж ила,  
Айламак ҳаққин адо душвор эрур  
минг ганж ила.

Полвон Азизовнинг илмий-педагогик фаолияти республикамизнинг мўтабар фан-маърифат масканлари бўлмиш икки университет билан чамбарчас боғлиқ. 1932—1941 йилларда Ўзбекистон Давлат университети (ҳозирги СамДУ) биология факультетида ассистент, доцент, декан лавозимларида ишлайди. 1941 йили Тошкент Давлат университети биология факультетининг генетика ва дарвинизм кафедраси доцентлигига ўтади. Икки йил давомида университет қошидаги Биология институтининг илмий котиб, 1944—1959 йилларда биология факультети декани вазифаларида хизмат қилади. 1959—1961 йилларда республика Олий ва ўрта махсус таълим комитети (министрлиги) олий ўқув юртлири бошлиғи, коллегия аъзоси бўлиб ишлайди. Сўнгра тўрт йил давомида (1961—1965) Полвон ака чет эл граждандлари учун ТошДУ ҳузуридаги тайёрлов бўлими ташкилотчиларидан бири ва проректори бўлди. 1965 йилдан шу пайтга қадар у Тошкент университетининг ўқув ишлари бўйича проректори лавозимида ишлаб келмоқда.

Оддий анкета қайدلари, саналар, хизматлар замирида жўшқин, сермазмун, ибратли умрнинг файзи ва самараси, бардошли меҳнатнинг сарҳи-

соби яширинган, юзлаб шогирдларнинг тақдирини, комил коммунистнинг фидойилиги мужассам.

«Агар киши фақат ўзи учун меҳнат қилса, эҳтимол, у машхур олим, буюк донишманд, ажойиб шоир бўлиши мумкин,— деган эди Карл Маркс,— лекин ҳеч қачон том маънодаги камолотга эришган улуғ инсон бўлолмайди». Дарҳақиқат, бир тоифа илм аҳли борки, кўпроқ ўз манфаатини ўйлайди, мудом илмий даражалар, унвонлар, мартабалар илинжида юради, бошқалар ҳақида ташвиш чекмайди. Бироқ бошқа тоифадаги илм намояндлари ҳам борки, уларнинг фаол иштирокисиз фан тараққиётини, минглаб етук мутахассислар тайёрлашдек мушкул ишни удалашни тасаввур этиш қийин. Бундай ориятли олимлар ўзларини кўпчиликка намоиш қилишдан, давранинг тўрига интилишдан йироқ бўладилар. Доцент Полвон Азизов ҳам ана шундай ўта меҳнаткаш, камтар, диёнатли олимлар сирасидан. У ҳамма вақт ўзгаларни бахтли ҳолда кўришни ўзи учун саодат деб билди. 1981 йилда пиру бадавлат олимнинг Меҳнат Қизил Байроқ ордени билан тақдирлангани унинг узок йиллик ҳалол меҳнатига жонажон партия ва ҳукуматимиз томонидан берилган муносиб мукофот бўлди.

Тошкент Давлат университетининг ташкил этилишида фаол қатнашган, ўлкамизга улуғ дохий В. И. Лениннинг йўлланмаси билан ташриф буюрган, ўзининг бутун тақдирини шу дорилфунун билан боғлаган мўтабар олима, ЎзССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси Илария Алексеевна Райкова Полвон ака ҳақида гап очилганда шундай деган эди:

— Полвон Бобоевич — азамат инсон, катта олим, менга шунчаки ҳамкасаба эмас, балки ўз туғишган иним қаторида... Бениҳоя дилқаш, беназир, фариштадай пок одам. 15 йил мобайнида биофак декани бўлиб ишлади, 16 йилдан буён

университет проректори. Республикада тўнғич илм-маърифат маскани бўлмиш ТошДУ ташкилотчиларидан бири сифатида бу муқаддас даргоҳ сийнасида камол топиб, пировардида унинг бақувват устунларидан бирига айланди...

Илм-маърифат одамлари одатда камсухан, лутфор, сипоҳ бўлади. Биология-тупроқшунослик факультети генетика кафедрасининг муdiri, профессор И. А. Райкова ҳам бундан мустасно эмас. У — сермулоҳаза, ўйчан, етти ўлчаб бир кесадиған андишали аёл эди. Шундай бўлса-да, Полвон ака ҳақида, худди меҳрибон волида сингари, жуда яйраб гапирарди. У П. Азизов декан бўлган йиллари факультетда янги илмий йўналишлар ва мактаблар қарор топганлиги, янги кафедралар тузилганлиги, ўқиш-ўқитиш ишлари тубдан яхшиланганлиги, мамлакатимизнинг табиий бойликлари — ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини, тупроқлар таркибини тадқиқ этиш бўйича комплекс экспедициялар уюштирилганлиги, забардаст кадрлар етишиб чиққанлигини жуда муфассал тасвирлади.

Устознинг камолоти университетнинг айни раванқ топиш даврига тўғри келди. Бошқача айтганда, ТошДУ билан Полвон ака қирқ йил мобайнида бахисоли кўлтиқма-кўлтиқ ўсиб улғайди. Бунинг лоақал биригина биология факультети тимсолида ҳам кўриш мумкин. Факультетнинг энг янги замонавий асбоблар билан жиҳозланган салобатли янги биносининг қад кўтаришида, унда олиб бориладиган тадқиқотлар, ўқиш-ўқитиш жараёнининг назарий ва амалий потенциални юксалишида, бошқа атоқли олимлар қатори, Полвон Бобоевичнинг ҳам хизмати беқиёсдир. Чунончи, биофакни битириб чиққанлар орасида 300 фан кандидати, 40 фан доктори бор. 1920 йилдан то 1981 йилгача бу ерда 3900 мутахассис тайёрланган бўлса, уларнинг 2300 таси кейинги йигирма йил ичида етишиб чиқди. Факультет ходимлари ва уни тугатган кишилар, бепоян Ватанимиздан ташқари, Афғонистон, Мўғулистон, Ливия, Куба, Ироқ ва бошқа мамлакатларнинг табиий ресурсларини ўрганишда иштирок этганлар.

Полвон Азизовнинг ажойиб инсоний фазилатлари, ташкилотчилик маҳорати туфайли факультетда иноқлик, ҳамжихатлик, бирдамлик муҳити юзага келди, сермахсул меҳнат шароити яратилди. Ана шу мусоффо илмий иқлим шароитидан баҳраманд бўлган таниқли олимлар — Бутуниттифоқ қишлоқ хўжалиги фанлари академиясининг (ВАСХНИЛ) академиги, Бутуниттифоқ пахтачилик илмий-текшириш институти (СоюзНИХИ) директори А. Имомалиев, мазкур академиянинг мухбир аъзоси ва унинг Урта Осий бўлими секциясининг муdiri Н. Назиров, ЎзССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, Ўсимликлар

## ҲАССОС ТАДҚИҚОТЧИ

Адабиётимизнинг толмас тадқиқотчиларидан бири, истеъдодли олим Салоҳиддин Мамажонов 50-йилларнинг ўрталаридан бери мақола, тақриз, илмий асарлари билан адабий танқидчилик соҳасида қизғин фаолият кўрсатиб келмоқда. У меҳнатсеварлиги, ўзига хос тадқиқотчилик маданияти, таҳлил йўсини билан китобхонларга танилган, илмий жамоатчилик томонидан таъ олинган нозик дидли олимдир. Унинг ҳаёт йўли, сермахсул ижодий фаолиятига назар ташласак, бугунги адабий жараённинг ривожига нечоғлиқ салмоқли ҳисса қўшаётганлигини яққол сезамиз.

Кейинги ўн беш-йигирма йил ичида Салоҳиддин Мамажонов ўнга яқин монография, рисола эълон қилди. Унинг «Шоир ва замонавийлик», «Ғафур Ғулум прозаси», «Услуб жилolari» сингари йирик тадқиқотлари — илмий трилогиясида XX асрнинг улкан файласуф шоири Ғафур Ғулум ижодининг барча қирралари кенг ва атрофлича таҳлил этилади. Буюк шоирнинг бадиий-поэтик тафаккур маданияти тараққиётига қўшган беқиёс хизматлари, шеъриятининг жаҳоншумул фазилатлари, ўзбек поэзияси, тараққиётини янги босқичга олиб чиқишдаги улкан роли теран кузатишлар, асосли илмий-назарий умумлашма-хулосалар воситасида кўрсатиб берилди. Энг муҳими, Ғафур Ғулумнинг ижодий камоли ва парво-

зи халқимизнинг ижтимоий-иқтисодий, маданий ҳаётининг тараққиёти фониде кузатилади ва очиб берилди.

Олимнинг «Улуғ Ватан уруши даврида ўзбек адабиёти» номли йирик тадқиқотида адабиётимизнинг бу муҳим босқичи илмда деярли биринчи марта монографик планда кенг ўрганилди. Рус ва ўзбек тилларида чиққан «Шоир дунёси» китобида бахт ва шодлик куйчиси Ҳамид Олимжон ижодининг шу давргача кам ўрганилган қирралари санъаткорнинг архив материаллари, янги фактик маълумотлар асосида чуқур таҳлил қилиб берилди; «Воҳид Зоҳидов» номли адабий портретда бу улкан файласуф олим ва адабиётшуноснинг бой ва серқирра ижоди ёритилди.

Булардан ташқари, Салоҳиддин Мамажонов Москвада нашр этилган «Ўзбек совет адабиёти тарихи» очерки ҳамда кўп томли «Кўпмиллатли совет адабиёти тарихи»нинг муаллифларидан бири сифатида ўзбек адабиётшунослигининг Бутуниттифоқ миқёсига чиқишига ўзининг баракали улушини қўшди.

Салоҳиддин Мамажонов фаолиятининг бошқа ҳамкасбларидан ажралиб турувчи ўзига хос фазилати — айниқса, унинг серқирралигида намоён бўлади. Унинг тадқиқотлари ўзбек совет поэзиясининг барча йирик сиймолари ижодларини;

20—30 йиллар, Улуғ Ватан уруши даври, урушдан сўнги босқич ва XX сьездгача бўлган давр ҳамда 60—70-йиллар шеъриятини; шеъриятнинг лирикадан тортиб эпик поэмаларгача бўлган жанрларини; Улуғ Октябрь ва ўзбек совет адабиёти, адабиётшунослик ва танқидчилик, партиявийлик, халқчилик, ленинча таълим ва ўзбек адабиёти масалалари; болалар адабиёти, фольклор эстетикаси ва унинг ёзма адабиётдаги ҳаётбахш анъаналари сингари назарий-амалий масалаларни қамраб олади.

Салоҳиддин Мамажоновнинг танқидчи ва адабиётшунос сифатидаги баркамол қиёфасини белгилаб берувчи яна бир қатор хусусиятлар борки, уларда умуман, ўзбек адабиёти ҳақидаги илмнинг сифат ва савиясининг кўтарилганини кўрсатувчи белгилар намоён бўлади. Олим ўз тадқиқотларини санъаткорнинг фақат ютуқларини кўрсатувчи «умумийлик» асосига қурмайди. У ана шу ютуқларнинг юзага келишига замин бўлган санъаткорнинг ўзига хослиги, индивидуаллиги, услубини текширишни асосий мақсад қилиб олади. Шу мақсадда шоир ижодига муайян муҳим проблемалар нуқтан назардан ёндошади. Демак, Салоҳиддин Мамажонов ўзбек адабиётшунослиги ва танқидчилигида конкрет проблемаларнинг ҳал этилишида намоён бўлувчи санъаткор услубини текшириш ва аниқлаш ишининг кенг равишда йўлга қўйилишига муҳим ҳисса қўшган олимлардан биридир. Бу фазилат унинг Ғафур Ғулум ижодига оид ишларида, хусусан, «Услуб жилolari» монографиясида, «Услуб — образ — тасвирий воситалар» каби мақолаларида айниқса яққол кўринади.

Бу таниқли олим ижодий фаолиятининг яна бир муҳим қирраси шундан иборатки, у Коммунистик партиямиз сьездлари, қарорлари, В. И. Лениннинг адабиёт ва санъат ҳақидаги қарашлари муносабати билан ўзбек совет адабиёти ижодий жараёнига назар ташлашга, муайян хулосалар чиқаришга ва келажакдаги вазифаларни



# РИШТОН КУЛОЛЛАРИ



Яқин-яқингача Фарғона водийсининг марказидаги Риштон кулолчилиги цехи мўъжазгина корхона эди. Лекин моҳир усталар туфайли Ўзбекистон мўъжизаси деб ном олганди. Энди унинг базасида миллионлаб кулолчилик буюмлари ишлаб чиқариш қувватига эга завод қад кўтарди. Фақат шу йилнинг ўзида мазкур корхонада 70 номда 4 миллион 620 мингта оригинал кулолчилик буюмлари ишлаб чиқилди. Айни кунларда завод ишлаб чиқараётган маҳсулотга мамлакатимизнинг ҳамма бурчақларидан, Англия, Испания, Голландия, Финляндия сингари чет мамлакатлардан кўплаб бу-

юртмалар келиб турибди. Француз коммунистларининг газетаси «Юманите»нинг юбилейи муносабати билан бу йил Риштон кулоллари 5 мингта яқин коса, лаган, пиёла ва чойнакнинг 12 хил намуналарини юбордилар. Суратларда: 1. Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими Х. Сатторов шогирди Сулаймонов билан. 2. Марҳамат, лаганлар тайёри [кулол Йўлдошев]. 3. Аъло меҳнат — яхши сифат [Р. Каримова янги маҳсулотларни кўздан кечирмоқда].

В. МОЛГАЧЕВ фоторепортажи



## ЧИМЁН МАЪДАН СУВИ

Шарқ халқлари шифобахш сувлардан қадим замонлардаёқ даво топиб келганлар. Тиббиёт бобокалони улуғ Абу Али ибн Сино беморни даволашда қуёш нури, мусоффо ҳаво билан бирга маъдан сувларининг ҳам аҳамияти катта эканлигини алоҳида уқдириб ўтган эди. Фарғона водийсида

ҳам инсон организмга куч-қувват бахш этадиган ана шундай шифобахш сув манбалари мавжуд. Мамнуният билан шуни қайд этиш мумкинки, Совет ҳокимияти даврида водийнинг табиий ресурсларидан унумлироқ фойдаланиш усуллари илмий асосда ишлаб чиқилди. Бир қанча маъдан суви ва балчиқ манбалари асосида шифохоналар очилди. Фарғона водийсида юздан ортиқ ҳар хил маъдан сув манбалари бор. Шулардан бири Чимён маъдан суви бўлиб, у қон-томирларнинг турли касалликларига, бод оқибатида юрак қаватларининг сурункали яллиғлинишига, қон босимининг кўтарилишига, ҳаракат аъзоларининг оғришига ва турли асаб хасталиқларига шифодир. Мутахассис шифокорларнинг фикрича, Чимён маъдан суви айниқса юрак қон томирлари касалликларини даволашда Сочидаги Мацеста маъдан сувидан қолишмайди, ҳатто таркибида айрим моддаларининг сероблиги ва фойдалилиги жиҳатидан ундан устунлик қилади. Шифохона сувининг таркибидаги калий, натрий, кальций, маг-

ний, сульфид, хлор, бром ва бошқа кимёвий элементлар беморларни даволашда жуда қўл келмоқда. Чимёнда кам минераллашган маъдан сувидан тортиб намақоблашган сувгача учрайди. Маъдан сувидан эса ванналар қабул қилинади. Бундан ташқари, электр қуввати билан даволаш, парафин, уқалаш, даволаш физкультураси, қуёш ва ҳаво терапияси каби воситалар ҳам кенг қўлланилмоқда. У. Иноятов, А. Пархоменко, П. Мамажонов, М. Ҳайдаров сингари шифокорлар беморларни меҳрибонлик билан даволамоқдалар. Даставвал, яъни 1928 йилда оддий касалхона тарзида юзага келган шифохонада бальнеологик даволаниш ташкил этилгандан буён қирқ минг киши шифо топди. Биргина ўтган йили Чимён санаториясида икки минг киши даволанди. КПСС XXVI съезди қарорларида совет халқининг сиҳат-саломатлигини янада яхшилаш учун санатория-курорт, дам олиш уйлари, пансионат, профилактория шохобчаларини кенгайтириш истиқболлари белгиланган. Чимён

маъдан сувидан бундан кейин ҳам етарлича фойдаланиш мақсадида Лангар қишлоғида Ўрта Осиё темир йўлчиларига хизмат қиладиган 150 ўринли пансионат ишга туширилди. Иттифоқ аҳамиятига эга минг ўринли Чимён санаториясининг янги корпусларини қуриш жадал суръатлар билан давом этмоқда. 500 ўринли янги меҳмонхона биноси қурилиб фойдаланишга топширилди. Бу ерда дам олувчилар ва даволанувчиларнинг бўш вақтларини кўнгилли ўтказишлари учун барча қулай шароитлар мавжуд. Водийнинг тарихий меъморий ёдгорликлари ва хушманзара жойларига бориш учун Чимён санаториясидан меҳмонлар учун автобуслар қатнови уюштирилган. Хуллас, Чимён санатория-курорт комплексига айланмоқда. Бу ерда курорт зонасини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш учун катта ишлар амалга ошириляпти. Ҳа, бугунги кунда Чимён санаториясини Фарғона маъдаси деб фахрланса арзийди.

А. ЗОКИРОВ



вазират менга қўшимча куч берди ва беради».

Дарҳақиқат, Карпов ўз сўзининг устидан чиқди. Ҳам шахматдаги рақибидан, ҳам сиёсий муҳолифидан ғолиб келди.

Шахмат тождори матчдаги барча ўйинларда юксак масъулият ҳиссини, руҳий қудратини, шахматдаги бемисл истеъдодини намоён этди. У шахмат тадқиқотчилари ўрганса арзийдиган қизиқарли ва мураккаб ҳужум комбинацияларини, олиб бўлмас мустақкам «қўрғон»ли ҳимоя йўллари матч давомида кашф этди.

**Э. МУҲАММАД**

ган ҳужумга ҳозирлик кўришдан иборатдир. Қораларнинг режашига биноан марказдаги d6 — d5 ҳужумига қарши тайёргарлик кўриш, яшарин «d» йўли билан сипоҳларни алмаштириш кўзда тутилади. Агар d4 — d5 юриши орқали оқлар марказни тўсса, турли қанотга ўзаро ҳужум бошлаш имконияти туғилади.

Испанча партиянинг турли системалари мавжуд. Бу партия ҳанузгача сақланиб келаётган қадимги бир неча ўйин бошланишларидан бири бўлиб, бугунги кунда ҳам кенг қўлланади. Испанча партия бир қанча таниқли шахматчилар, жумладан, Анатолий Карпов репертуаридан ҳам мустақкам ўрин олган.

Испанча партиянинг асосий системалари қоралар танлаган йўлга қараб, иккита катта гуруҳга бўлинади. Биринчиси, уч юришдан кейин қораларнинг абни юриши, иккинчиси эса учинчи юриш билан қораларнинг b5 майдонида жойлашган филига ҳужум қилиш мақсадида абни юришидир.

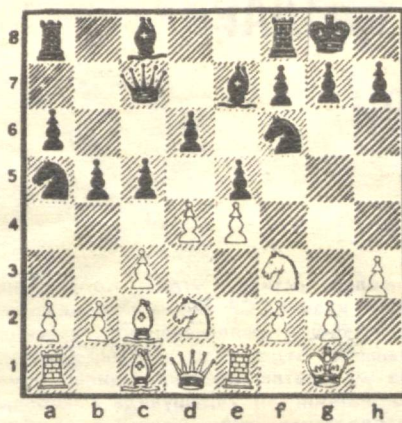
Биринчи гуруҳга кўпроқ қадимги ҳимоялар кирди: Берд ҳимояси: 3. ...Kd4, Кордел ҳимояси — 3. ...Cc5, Яниш гамбити — 3. ...f5 берлинча ҳимоя — 3. ...Kf6, Стейниц ҳимояси — 3. ...d6 ва бошқалар.

Ҳозирги вақтда кўпроқ оммалашган юриш: 3... а6 ёрдамида ҳимояланишдир. Бу ҳимояни буюк рус шахматчиси М. Чигорин ҳар томонлама таҳлил этиб, унинг мукамаллашуви катта ҳисса қўшган. Чигорин ҳимоясининг бош вариантини бир мунча тўлиқроқ кўриб чиқайлик:

1. e4 e5 2. Kf3 Kc6 3. Cb5 a6
4. Cd4 Kf6 5. 0—0 Ce7 6. Le1 b5
7. Cb3 6 8. c3 0—0 9. h3 Ka5 10. Cc2 c5 11. d4 Фc7 12. Kbd2.

Бу танг вазиятдан чиқиш йўлини ахтариш жараёнида классик чигоринча система тармоқланиб кетди. Қораларнинг ҳар қайси системани танлаши учун имконият мавжуд: 12. ...Kc6, 12. ...Cb7; 12. ...cd; 12. ...g6; 12. ...Cd7.

Қораларнинг ҳар бир юриши учун оқларнинг ҳам ўз системаси ишлаб чиқилган. Ҳар бирининг асосий мақсади фақат марказни эгаллаб, фигура ва пиёдалар жангини бошлашда устунликка эришиш ёки улар устидан кузатувни бўшаштирмаликка қаратилган. Оқ отни марказлаштириш муҳим, бунинг учун доналарни: Kb1 — d2 — f1 — e3 (ёки g3) — f5 (ёки g5) тарзида жойлаштириш мум-



кин. Пировардида от қора шоҳга ҳужум қилиб, муҳим f5 майдони мустақкамланиб олинади ёки 5 майдонида алмаштирилади. Чунки у оқ филнинг b1-h7 бўйича таҳдид солаётган ҳужумини тўсади, бундан ташқари, қора пиёданнинг оқ руҳга ҳамла қилиши мумкин бўлади.

d4 — d5 даги қора доналар шоҳ қанотида ҳимояга ўтади: Kf6 — e8 — g6 — Kg7 — f6 f5 ни тайёрлаб фарзинга қарши пиёдалар ҳужумини бошлайди

Яна 3. ...а6 дан кейин қизиқарли бошланишлардан Меллер системасидир: 4. Ca4 Cc5; кучайтирилган Стейниц ҳимояси: 4. Ca4 d6; Маршаллнинг қарши ҳужуми: 4. Ca4 Kf6 5. 0—0 Ce7 6. Le1 b5 7. Cb3 0—0 8. c3 d5; очиқ вариант: 4. Ca4 Kf6 5. 0—0 K : e4.

Агар қораларнинг 3. а6 юришига жавобан оқлар отни 4. C : e6 уриб олса, алмашиш варианты юзага келади. Бунда оқлар партия ниҳоясида ўзининг пиёда кучини оширишни кўзлайди. Қораларнинг кетма-кетлашиб қолган пиёдалари фарзин қанотидаги пиёданнинг илгари силжишига йўл қўймайди. Бундай ҳолда оқлар ўйин ўртасида иложи борича йирик фигураларни алмаштиришга, қоралар эса ортиқча алмашишидан қочишга ҳаракат қилиши керак. Чунки қораларнинг иккала фили ҳам қарши ҳужумга ўтиши мумкин.

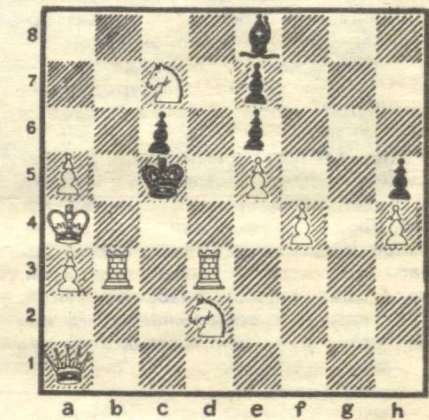
Шундай қилиб, испанча партия узоқ ва оғир кураш вазиятида кечади. Ўйинни давом эттиришнинг барча тармоқларида ҳам ҳар иккала томон жуда кўп нозикликларга дуч келади, шу сабабли ўйинчидан вазиятни теран таҳлил қила олишлик ва тактик топқирлик талаб этилади.

**К. ЗВОРИКИНА**

- I. 1. ...Cg6 2. Фc1+ Cc2 (ноилож!)
3. Kb5! c6: b5x.
- II. 1. ...Cf7 2. K : e6 + C : e6
3. Lb5+!! ва яна c6 : b5x

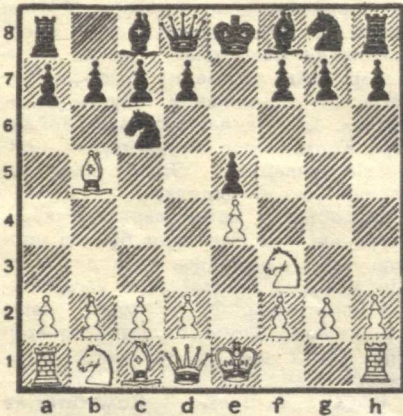
- III. 1. ...Cd7 2. Фd4+!! Kp : d4
3. Kpb4! c5x.

Диққат қилган бўлсангиз, қоралар уч вариантда ҳам мотдан «қочиб қутулолмайди».



**Испанча ўйин**

1. e4 e5 2. Kf3 Kc6 3. Cb5.



Бу дебют мана шу вазиятни биринчи марта таҳлил қилган, XV ва XVI асрнинг машҳур шахмат назариётчилари — испаниялик Лусен ва Лопес шарафига испанча партия деб юритилади. Уларнинг фикрича, 3. Cb5 ни юришдан мақсад қораларнинг марказий пиёдаси e5 ни хавф остида қолдиришдир. Ҳозирги замон назарияси бўйича, бу хавф марказда узоқ давом этадиган жангнинг бошланиши, холос. Оқлар режаси марказдаги d5 ва f5 майдонини эгаллаш ҳамда шоҳ қанотида бўлади-

**Қайта мот**

«Қайта мот» деб юритиладиган масала тузувчи олдида фавқулодда вазиятни топши вазифасини кўяди. Ноизчил композиция соҳасига тегишли «қайта мот» масалаларида оқлар юришни бошлаши, муайян юришлардан кейин қораларни мот қилиши шарт.

Таниқли совет шахмат композитори Леонид Иванович Куббелнинг «қайта мот» соҳасига кирувчи масаласини ечиб кўрайлик.

Учинчи юришда қайта мот.

1. Ld3 — d8! Эйтибор беринг, қоралар фақат битта фигурани — филнинггина юра олади. Унинг ҳам юриши чегараланган. Мана шундан келиб чиқиб, масаланинг ечилиши уч вариантга бўлинади:

**КРОССВОРД**

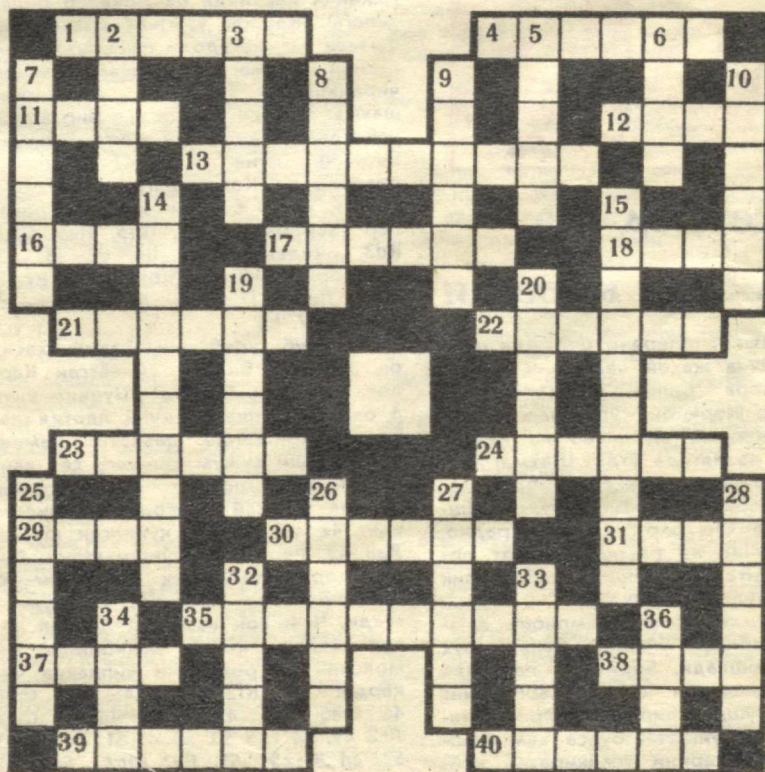
**Энига:** 1. Жасур совет учувчиси. 4. Химиявий элемент. 11. Совуққа чидамли дарахт. 12. Митти сайёра. 13. Совет адабиёти асосчиларидан бири. 16. Шоҳли ҳайвон. 17. Санъаткор. 18. Шеърят вазнларидан бири. 21. Уқувчиларнинг дам олиш маскани. 22. Ҳикоя сўзининг классик адабиётдаги шакли. 23. Республикамизда чиқадиган журналлардан бири. 24. Ақлий ўйин. 29. Уй-рўзгор буюми. 30. Буюк немис драматурги. 31. Денгиз. 35. Муз ва бўронлар ўлкаси. 37. Миллат. 38. Ўлчов бирлиги. 39. Думли юлдуз. 40. Ой.

**Бўйига:** 2. Сутканинг ярми. 3. Пазандалик касби. 5. Зукколарнинг ҳазил баҳси. 6. Сон. 7. Қизлар исми. 8. Илм даргоҳи. 9. Адабий жанр. 10. Совет саркардаси. 14. Мойли ўсимлик. 15. Муқимийнинг сатирин асари. 19. Иттифоқимиздаги футбол командаси. 20. Классик топишмоқ тури. 25. Транспорти воситасини бошқарувчилар. 26. Комсомол ёрдамчиси. 27. Спорт тури. 28. Афсонавий крейсер. 32. Қаҳрамон қалъа. 33. Цитрус мева. 34. Гражданилар уруши қаҳрамони. 36. Кичик мамлакатлардан бири. Тузувчи Инобат МИРЗАЕВА

**11-сонда босилган кроссворднинг жавоби**

**Энига:** 1. «Гурўғли». 4. Агроном. 10. Абдулла. 11. Нотиқ. 12. Мажоз. 13. Реферат. 18. Оперетта. 19. Дилафкор. 20. Купер. 21. Мақол. 26. Трилогия. 27. Панорама. 30. Барабан. 32. Гилам. 33. Кашта. 34. Икромий. 35. Громова. 36. «Дилором».

**Бўйига:** 2. Радиф. 3. Либретто. 5. Гулханий. 6. «Нетай». 7. «Муножот». 8. Музей. 9. Тазкира. 14. Беруний. 15. Семенов. 16. Нақарот. 17. Акробат. 22. Атиргул. 23. Михалков. 24. Паганини. 25. Манзара. 28. «Ваҳор». 29. Рённо. 31. Тагор.







## РИЗҚ ВА РИХСИТИЛЛА

### ҲАЖВИЯ

Ярим тунда оғилхона эшиги олди-дан кимдир ўтгандек бўлди. Кавш қайтариб ётган Тарғилой Қашқани-сани секин туртди:

— Дугонажон, туринг, хўжайин бизга ем келтирганга ўхшайди...

— Кўйинг, ширин уйқумни буз-манг...

— Кўзингизни очинг-е! Яна чим-хўрман деб мақтанасиз. Охурингиз топ-тоза-ку? Хўраликда мендан қо-лишмайсиз, айланай...

Ҳовлида хотини билан айланиб юрган Рихситилла аканинг қулогига оғилхонадан гўнғир-гўнғир эшитилган-дай бўлди. Секин оғилхона эшигини очиб, ичкарига қаради. Иккала си-гири ҳам жойида эди. Рихситилла ака эшикни қайта ёпди-да, хотинига:

— Хаёлим қочган шекилли, гов-мишлар ўз ўринларида, — деди. Оғилхонадаги икки сигир эса яна суҳбатни қолган жойидан давом эт-тиришди:

— Ўтган ҳафта, эсингиздами, қўш-нимизнинг тўйдан икки пақир мас-тава, бир пақир нўхотли шўрва, кат-та чой яшигида бурдаланган нон

чиққан эди, — деди Тарғилой шер-игига. — Икки кун маза қилдик. Қани энди ҳар кунни ўшанақа тўйлардан бўлиб турса. Бизга ҳам насиба чиқиб турар эди.

— Хўжайинимизга қойилман, — де-ди Қашқаниса ҳам ўрнидан туриб. — Анча ичидан пишган одам экан. Кимникида тўй бўлса иккита катта пақир билан чой яшигини олиб чи-қиб, пақирни қозон бошига, яшикни эса таванхонага қўяди. Бир тарафи бизга ҳам яхши. Шу хўжайинимиз-нинг эпчиллигидан бўлса керак-да, қотган-қутган, моғорлаган нонга ҳатто, ширмой нонга ҳам тўйиб ол-япмиз.

— Ҳа, тўғри айтасиз, қани энди тўйлар қишин-ёзин давом этса. Хў-жайинимиз, мана энди тўйлар кама-йиб, қотган-қутган нонларга магазин-дан сотиб олинган қора нонни ҳам аралштириб беряпти бизга.

— Сизга шундай туюлади-да, Тар-ғилой. Хафа бўлманг, хўжайинимиз ярим йилга етарли бурдаланган нон ғамлаб олган. Ҳозир ярим тунда эру хотин қаёқдандир нон орқалаб келишди шекилли.

— Қаёқдан билақолдингиз оғил-хонада туриб?

— Нон ҳиди димоғимга келди...

— Жим бўлинг, кимнингдир шар-паси эшитилляпти.

Иккала сигир жим бўлиб қолишди. Шу пайт Рихситилла ака катта тоғорада бурдаланган нон кўтариб кирди-да, сигирларнинг охурига бў-либ солди. Тарғилой билан Қашқа-ниса яна нонхўрликни бошлашди.

Рихситилла ташқарига чиққан ҳам эдики, кўча эшиги тақиллаб қолди.

— Ким бўлди экан-а, دادаси, бемаҳалда эшик қоқаётган? — деди Ҳакима опа. Рихситилла индамади. У ҳайрон эди. Эшик қаттиқроқ та-қиллади. Шу пайт Рихситилла ака-нинг катта ўғли Исмоғил йўталиб ҳовлига чиқди, دادаси билан аяси-нинг қаққайиб туришганини кўриб:

— Ия, тинчликми, дада? Кимдир эшикни тақилляпти. Очсангиз бўл-майдими? — деди-да, кўча эшик то-мон юрди. — Кимсиз?

— Исмоғил, сенмисан, ука? Оч эшикни, дадангда икки оғиз гапим бор эди, — деди эшик қоқаётган одам.

Исмоғил:

— Комилжон ака, сизмисиз, ҳо-зир, — деди-да, эшикни очди.

Рихситилла қоққан қоқиқдай ҳов-ли ўртасида турарди.

— Ассалому алайкум, Рихситил-ла ака! Бемаҳалда безовта қилганим учун узр. Малол келмаса, оғилхон-ангизни бир кўрмоқчи эдик, — деди участка инспектори Комил-жон.

Рихситилла судралгандек қадам ташлаб, оғилхона эшигига борди. Эшикни очди.

— Қани, ўзингиз бошланг, — деди Комилжон ўй эгасига. — Ҳаммамиз кирамиз... Сигирларнинг ҳолидан бир хабар олайлик-чи...

Комилжон Рихситиллага паст овозда:

— Ҳозир шовқин-сурон қилмай-лик-да, эртага участкага чиқсангиз, ўша ерда бафуржа гаплашамиз, — деди.

Комилжон қўлидаги батареяли фонарь ёруғида сигирларнинг оху-ридан бир қисим нон бўлақларини олди-да, Рихситилла аканинг этагига солди.

Уртага Рихситилла аканинг хотини тушди:

— Жон болам, худо хайрингизни берсин, бизни шарманда қилманг. Тўйдан қолган нонларни олиб ке-тинг, дейишган эди қўшниллар.

— Тўйдан келган нонлар эди, ука, — деди Рихситилла нима дейи-шини билмай. — Ҳаммаси қотган-қутган...

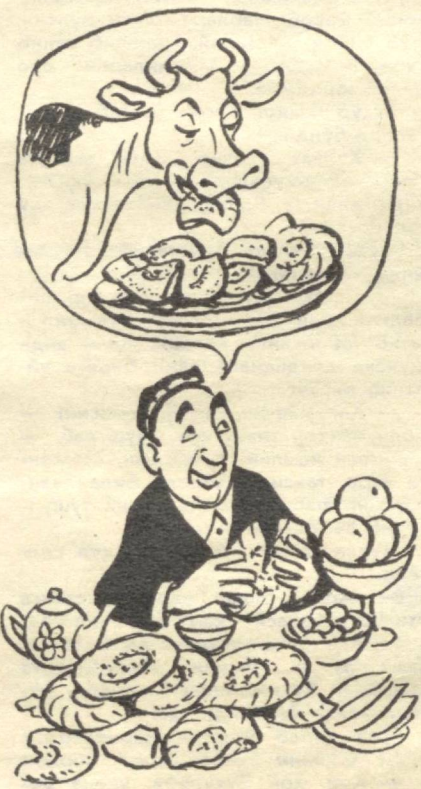
— Рихситилла ака, тўйни баҳона қилманг, йил-ўн икки ой тўй бўлмай-ди-ку. Қотган нонлар ичида мана бу юмшоқ қора нонга нима дейсиз? Шу маҳаллада икки йилдан буён участкавой инспекторман, — деди Комилжон ғазабланиб, — мендан ҳеч нарсани яшира олмайсиз. Қора мол учун бирон марта ем туширганингиз-ни кўрган эмасман. Устингиздан ши-коят ҳам бор. Нахотки, ризқи-рўзи-миз нондек азия нарсани молга едирсангиз? Қўлингиз қадоқ бўлиб деҳқончилик қилмагансиз-да. Шунинг учун доннинг қадрини ҳам билмай-сиз. Ноннинг уволи тутмайдими?! Молни уdda қилсангиз боқинг-да!

— Кечир, участкавой ўғлим, мен-дан ўтибди, энди бундай номаъқул-чилик қилмайман, — деб бошини ҳам қилди Рихситилла ака.

— Мен-ку кечирарман, жамоат-чилик нима деркин? — деди Комил-жон ўй эгасига. — Қани, ҳовлига чи-қайлик, қолган гапларни ўша ерда давом эттирамиз...

Улар оғилхонадан чиқиб кетган-ларидан сўнг Тарғилой билан Қашқа-ниса бир-бирига қараб, «Ҳи-им!», деб қўйишди.

Анвар САИДУМАРОВ



Ун чоғли парранда жамланиб мундоқ,  
«Гап» емоқ ишташди бўлишиб иноқ.  
Қарғавой, Ҳаккавой ва Қорашақшақ,  
Уккибек, Бойўғли ҳамда Қарқиноқ.

Олифта Тўти ҳам, абжир Зағизгон,  
Попишак, устомон Жибиллажибон.  
Ҳар ҳафта жўр бўлиб қурдилар давра,  
Уртага тўкишиб анвойи хил дон.

Латифа, аския суҳбатнинг қўри,  
Пайровга тушганининг қурийди шўри.  
Тобора емишлар тўкиндан тўкин,  
Қилқиллаб қуйилар коньякнинг зўри.

Жим ётмас, ичилгач, кўнгилда бор гап,  
Баҳс борар қизишиб, авжларга қараб.  
Бириси биридан бўлиб билимдон,  
Чунонам тортишгай роса чулдираб.

Менсимай мутлақо бошқа қушларни,  
Назарга илишмас тенгу тўшларни.  
Узларин санашиб қушлар сараси,  
Унутиб қўймишлар ақлу қушларни.

Зоҳиджон ОБИДОВ

## БЎЛИШИБ ИНОҚ...

Қумрининг аздада деб янгилик кам,  
Эскирди демишлар булбул куйи ҳам.  
Саъванинг сайрашин хушламай мутлоқ,  
Тўрғайнинг садосин айтурлар пурғам.

Чумчуқнинг куйлашин дея серқирра,  
Мақтовдан туширмай қўйишди сира.  
Дегайлар Каккуни кўтармак дарқор,  
Мағзини чақайлик, сайрар деб сара.

Бу давра бамисли «Ичон Қалъадир»,  
Кўнгилга тушмаслар четда қоладир.  
Гўёки шуларда куйлашлар ғами,  
Улар зап чувиллаб «қуйиб-ёнадир».

Ун чоғли парранда жамланиб шундоқ,  
Кўнгилни хушлашар бўлишиб иноқ.  
Бу давра қай ерда, қай хилда сайраш —  
Лозимдир, келишиб олишгай ҳар чоқ.

Сўнгра гап борадир узоқ-яқиндан,  
Қайси бир ўрмонга тушган чақиндан.  
Қай ерда қушларга шароит қандоқ,  
Қайдандир юракка тушган ёлқиндан.

Этироз этганга ҳужум бошланар,  
Кўллашиб шўрликни қўйиб ташлашар.  
Не дердик, ҳаётнинг ўз қонуни бор,  
Не қандоқ, саралаб довонлар ошар.

Ун чоғли парранда жамланиб шундоқ  
Гап ерлар галма-гал бўлишиб иноқ.  
Бошқалар уларга инсоф берсин деб,  
Ҳайрат-ла боқишар, бўлишсин деб соғ.

# ИБЛИС

ҲАЖВИЯ

қолган меҳмонларга изоҳ берди: — Болдизим ЗАГСга бормоқчи эди, шуни эслатяпти, зумраша. Зухур чаққон қийқириб кулди, меҳмонлар кўз уриштириб олишди. Анчагина дадиллашган Зухур чаққон мезбонга навбатдаги «чой»ни узатди, мулла Хилват уни оппоқ ичиб юборди.

— Тақсир, ўғлингизнинг гапи бир латифани эсимга туширди, шуни айтиб берайми? — дея нон қавшаб сўради Зухур чаққон.

Мулла Хилват лабини тишлаб, бош чайқади, кейин қарияларга қаради.

— Отахонлар, кўпдан бери суҳбатларингни олмоқчи бўлиб юрар эдим, мана, худога шукур, ниятимга етдим, сизлар билан танишиб олдим. Мулла Зухур билан бўлса эски қадрдонимиз, бир ароқни... йўғ-е, падарига лаънат... ҳалиги... узумнинг қуритилгани нима дейиларди?

— Бир қурутни десанг-чи, меров! — луқма ташлади кайфи ошиб қолган чаққон.

— Ҳа, Зухур бойваачча билан бир қурутни бўлиб еймиз. Падарига ла... йўғ-е, падарига раҳмат, ошна-оғайниларнинг ёрдами билан мачитга мутта... валли бўлиб олдик. Худога шукур, ризқимизни териб еб юрибмиз. Савобталаблар омон бўлсин, пул, гилам, дегандай, ишқилиб келиб турибди. Сахий мўминларни дуо қилиб юрибмиз...

Зухур чаққон «чой» узатиб, унинг гапини бўлди.

— Хилват, ҳозир ЗАГС дан ўтган келин-куёвлар никоҳ ўқитиш учун мачитга боради дейишади, шу гап ростми?

Мулла Хилват тамшаниб, танглайини тақиллатди:

— Оҳ-оҳ, шунақанги парилар борадики, нақ бир қошиқ сув билан ютиб юборинг келади. Қани энди шунақа дўндиқчалардан бирига уйланиб олсанг...

— Ҳа, нафсинга ўт тушин! — деди чаққон тиззасига муштлаб, — иккитаси камлик қиялпими, а? Менга қара, тақсир, «зино» билан «зина»нинг фарқи нимада, шуни тушунтириб беролмайсанми?

Мулла Хилват бепарво қўл силтади.

— «Арақ» билан «ароқ» деганга ўхшаш иккаласи ҳам бир хил гап!

— Ана, тақсирининг каромати! — деди Зухур чаққон меҳмонларга қараб. — Бу кишининг қорнини ёрсанг алиф чиқмайди, ҳа!

Ерга қараб ўтирган қариялардан бири бошини сарак-сарак қилди:

— Ҳой, ҳой Зухурвай, унақа деманг, гуноҳ бўлади.

— Гуноҳ дедингизми? — чўккалаб олди Зухур чаққон. — Бу «фаришта»ни ким деб ўйлаяпсиз ҳали? Мана, мен айтиб бераман унинг кимлигини! Баҳмал шим, қизил этик кийиб, тўйларда ўйнаган, ром кўриб, «обдастагардон» қиладиган эшон шу киши бўладилар! Тул хотинга уйланиб, мол-дунёси тамом бўлганда қочиб қоладиган, шаҳарма-шаҳар изғиб, ўлжа қидирадиган модабоз ҳам шу киши бўладилар. Агар ишонмасанглар, кўкрагини очиб кўринглар, яланғоч хотиннинг сурати бор. «Турмадан эсдалик» эмиш! Қани, тақсир, мард бўлсанг, кўксингни очиб кўрсат, отахонлар бир кўриб қўйишин!



Расмларни Н. ИБРОҲИМОВ чизган

Янги тушган кўп қаватли уйга кўчиб келган мулла Хилват жонлиқ сўйиб, кўшнилари таклиф қилди. Кўпчилик ишда бўлгани учун маҳалла комиссиясининг собиқ раиси Зухур чаққон беш-олтита қарияни бошлаб келди. Меҳмонлар энди зинадан кўтарилаётганда, ичкаридан аввал тепки еган мушукнинг биғиллаши, кейин, «Ҳе, пайғамбарнинг эркаси бўлсанг ҳам падарингга лаънат!», деган сўкиш эшитилди.

— Мулла Хилватнинг авзойи бузуққа ўхшайди, — деди Сулаймон ота хассаси билан ичкарини кўрсатиб. — Кирсак ноқулай бўлмасмикин?

Зухур чаққон илжайиб олдинга ўтди:

— Юраверинг, оқсоқол, тақсирининг кайфиятини ўзим кўтариб юбораман.

Қариялар тайсаллаб, «ўтинг-ўтинг» қилиб, ичкари киришди. Эллик ёшларга борган, кўзлари ўйнаб турган мулла Хилват ёғли бармоқларини ялаб, меҳмонларга пешвоз чиқди: — Хуш кўрдик, азиз кўшнилар, қани, ичкарига марҳамат! Мулла Зухуржон, офарин, бошим самога етди, офарин!

Меҳмонлар ноз-неъмат тўлдирилган хонтахта атрофидан жой олдилар. Фотиҳа ўқилди, нон ушатилди, иссиқ овқат тортилди. Қариялар сиполик билан шипдаги биллур қандилга, деворга битилган арабча оятларга кўз югуртириб, чой хўплашар, Зухур чаққон бўлса кўзини мезбонга қадаб кекирдагини қашлар эди. Мулла Хилват бир пайт «бўлади», дегандек бош силкиб ўрнидан турди, ташқарига чиқиб, қалпоқ кийдирилган чойнак кўтариб кирди. Зухур чаққон ўспирин йигитдай сакраб туриб, чойнакка қўл узатди. Чўкка тушиб, ишга киришди. Иккита пиёлага тенг «чой» қўйиб, бирини мулла Хилватга узатди. Шу пайт эшик қия очилиб, ёш боланинг бурни кўринди:

— Дада, закуска эсингиздан чиқиб қолибди, олиб кириб берайми? «Чой»ни «ба нияти шифо!», деб кўтараётган мулла Хилват тўсатдан қалқиб кетди, кейин йўтал аралаш ўғлига ўшқирди:

— Еп эшикни, падар лаънат! Кейин ҳайратдан оғзи очилиб

— Зухуржон, нима кераги бор шунақа гапларнинг? — деди мулла Хилват мулоимлик билан. — Айбисиз парвардигор, дейдилар. Ахир, гуноҳ қилиш бизга Одам Атодан мерос-ку! Қидирса ҳаммамиздан ҳам айб топилади. Тўғрилиқ, ҳақиқат қаҳида лоф урамиз, қаҳиқат борми шу замонда? Магазинчилар, домлалар кўша-кўша участкани қайси пулга қуришяпти? «Жигули», «Волга»ларни қанақа даромадга олишяпти? Қани, қуруқ ойликка яшаб кўринг-чи. Кўрпани бошингизга тортсангиз, оёғингиз очилиб қолади. Мана, масалан, янги уйга кўчиб келгандан буён биронтангиз худо йўлига қўй у ёқда турсин, ақалли, қуён сўйдингларми? Йўқ, қурбингиз етмайди!..

Сукут сақлаб ўтирган Сулаймон ота бир кўзғалиб олди.

— Кўшни, боя айтганингиздай, бир-биримизни яхши таниб олдик, раҳмат сизга. Етғоқни чақиб кўрмагунча унинг пуч, тўқлигини билиб бўлмайди. Мана, кимлигингиз маълум бўлди. Қаримай сўфи бўлганлардан экансиз. Дилингиз гўрдан ҳам қоронғи экан, фақат ёмон нарсани кўрар экансиз. Бир ўтиришдаёқ ҳалол одамларнинг юзига лой чаплаб чиқдингиз, пешона тери

билан бола боқайтган софдил кишиларга ғийбат тошини отдингиз. Эски мўридан сассиқ тутун чиқар экан, садқайи одам кетинг. Худойи деб кериласиз, сизнинг дастурхонингиздан туз тотган киши гуноҳи азимга ботади. Сиз, яратувчисини унутиб қўйган иблис экансиз! Облоху акбар, туринглар, кетдик!

Меҳмонлар гурра ўринларидан турдилар. Мулла Хилват ҳам «ё, пири»лаб жойидан кўзғалди, кейин, билагидаги «мусулмон» фишдай тилла соатига қараб, қариялардан сўради.

— Намоз вақти бўлиб қолибди, бир юмалаб олмаймизми, отахонлар?

Қариялар жавоб бермай, этакларини қоқиб, чиқиб кетдилар.

Қалишини пойма-пой кияётган Зухур чаққон заҳархандалик билан кулди:

— Сен, кетингда намоз ўқиганларни тўғри дўзахга бошлаб борсан! Бир ўзинг думалайвер, якка мохов!

Мулла Хилват: «шу гапингиз яхши эмас-да», деганча қолаверди.

Зухур чаққон қўл силтаб чиқиб кетди.

Абдулла ҚОЗОҚ

## МУҚОВАДА

Биринчи бет. Истеъдодли хонанда Муножот Йўлчиева.

Тўртинчи бет. Рассом Шомаҳмуд Муҳаммаджонов миниятураларидан намуналар. (А. Мадраҳимовнинг 17-бетдаги «Миниятура санъатининг шайдоси» сарлавҳали мақоласини ўқинг).

## Бош редактор МИРМУҲСИН

Редколлегия: Чингиз АҲМАРОВ, Абдулла БОБОХОНОВ, Воҳид ЗОҲИДОВ, Наримон ИБРОҲИМОВ, Асқад МУХТОР, Саид ШЕРМУҲАМЕДОВ, Комил ЯШИН, Ислиддин ҲАЙДАРОВ.

«Гулистон» — ежесечный общественно-политический, литературно-художественный журнал ЦК КП Узбекистана (на узбекском языке).

Адресимиз: 700000, Тошкент — П, Ленин кўчаси, 41.

Реданция телефонлари: бош редактор — 33-35-20; бош редактор ўринбосари — 33-35-90; масъул секретарь — 32-58-33; ижтимоий-сиёсий, фан ва маданият бўлимлари — 33-36-59; адабиёт ва санъат бўлими — 33-36-02; рассомлар бўлими — 32-58-32.

Босмахонага туширилди: 20.10.1981 й. Босишга рухсат этилди 26.11.1981 й. Р—16618. Қоғоз 70×108/8. Ботиқ усулда босилди. Шартли босма тобоғ 5,6. Нашр ҳисоб тобоғи 7,80. Тиражи 268850. Буюртма 2009. Нашр М—107.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 700000, Тошкент, ГСП, «Правда Востока» кўчаси, 26.

# Янги йил ҳазиллари



Изоҳга ҳожат йўқ.



— Жонгинам, сенга осмондан юлдузни олиб келмоқчиман!  
— Йўқ, энди ҳеч қайёққа бормайсиз!



— Ярамас, сабзини музлатиб қўйибсан-ку!



Расмларни А. ХОЛИҚОВ чизган



— М-менинг хотиним ф-фариш-та.  
— М-меники ҳ-ҳам ҳар қалай о-одам эмас...



— Вой, Шайтон-ей, ўзи ҳақидаги лекцияда ҳам пайдо бўлибди-я!



Худбиннинг...

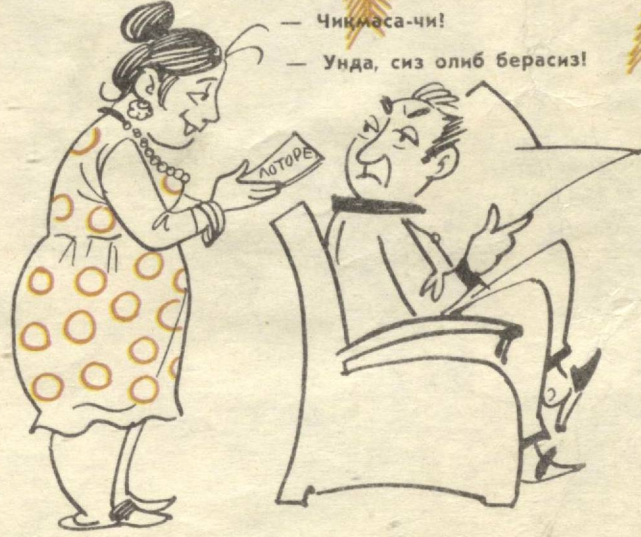


Пораҳўринг...

— Агар потеряяга ютуқ чиқса, узук оламан.  
— Чиқмаса-чи!  
— Унда, сиз олиб берасиз!



— Борганимда мени танимай қоласизлар, деб ёзганинг тўғри экан, қизим!



Бракчининг Янги йил қадаҳлари.



Тоҳирнинг туғилиши.

(«Тоҳир ва Зухра» достонига ишланган миниатюра).



Аждаҳо билан жанг. («Фарҳод ва Ширин» достонига ишланган миниатюра).



Чилингар Кова қўзғолони. («Шоҳнома» да ишланган миниатюра).

ISSN 0134—2207

Баҳоси 30 тийин

Индекс 75233

Наврӯз сайли.



Дев билан олишув. («Фарҳод ва Ширин» достонига ишланган миниатюра).